

I. Cíl výzkumu, vzorek, metody.

1.1. Cíl výzkumu

Problematika česko-slovenských vztahů patří po 2. světové válce k vytěženým etnologickým a etnografickým tématům. Ve své práci řeším problematiku adaptace současných slovenských studentů metodami etnologie (antropologie). Adaptaci¹ sleduji jako problém přizpůsobování se jedince (skupiny) dynamismu jinokulturního prostředí, přičemž pojem adaptace používám ve významu jak ho vymezil A. Robek. Dynamismem rozumím socio-kulturně-materiální vztahy a skutečnosti, kterým se musí slovenští studenti po příchodu do jinokulturního-českého prostředí přizpůsobit. Zkoumám jak předpoklady pro adaptační proces, tak vlastní průběh adaptace. Za indikátor předpokladů adaptace volím otázku životních perspektiv, otázku motivací ke studiu v Praze, otázku finanční a morální podpory studenta jeho rodinou, otázku vztahů a postojů k českému prostředí a k Čechům (autostereotypy i heterostereotypy). Vlastní průběh adaptace zkoumám na indikátorech: přizpůsobení se novému jazykovému prostředí, otázka změn v životním stylu (obstarávání bydlení, finanční možnosti a problémy, názor na „českou školu,“ trávení volného času, přátelský okruh, použití jazyka), otázka vztahů k výchozímu domovu (návštevy domova, intenzita kontaktů). Proces adaptace sleduji v závislosti na socio-profesních východiscích rodin, ze kterých studenti pocházejí a v závislosti na regionu, z kterého studenti pocházejí.

1.2. Vzorek

Na vysokých školách v České republice dnes studuje přibližně 15 tisíc slovenských studentů a to hlavně na fakultách lékařských, právnických a ekonomických (viz. Kap. 2.2.)

V mém zájmu byla jen mikrosonda adaptačního procesu a proto výzkumný vzorek tvořilo 18 studentů. Snažila jsem se o proporční rozvrstvenost mužů a žen (9 mužů a 9 žen)².

Jestliže jsou z hlediska počtu slovenských studentů (viz. Kap. 2.2) na popředním místě v Praze lékařské fakulty UK a Vysoká škola ekonomická, respondenty jsem si vybrala

¹ Robek, A. 1988: *Přípravné materiály k Slovníku etnických procesů*. Praha, s. 159: adaptaci chápe jako imanentní proces vyplývající z dynamismu proměn prostředí, ve kterém jedinec, resp. určitá pospolitost existuje a dá se chápat jako interakční vzájemné působení směřující ke vyrovnání se s dynamickým charakterem prostředí.

² Seznam respondentů uvádím v Příloze 3.

z těchto škol. Respondenti z Fakulty humanitních studií UK jsou mi opět nejdostupnější a zároveň tato fakulta nabízí možnost srovnání výsledků se studenty z VŠE a LF UK, na kterých je typ vzdělávání zaměřen jinak.

Věk studentů se pohyboval od 19 do 26 let.³ Snažila jsem se zachytit i regionální odlišnosti (západní, střední, východní Slovensko), tj. vybrat si studenty z různých částí Slovenska. Ze západního Slovenska jsem oslovila 7 respondentů – 5 studují na FHS UK a 2 na Lékařské fakultě UK, ze středního 1 studentku studující na FHS a z východního Slovenska 10 respondentů – 2 studují na LF UK, 6 na VŠE a 2 na FHS. Jako orientující uvádím charakteristiky rodných krajů respondentů, aby bylo následně možné interpretovat jejich strategie života v Praze, v souvislosti na místo původu (místa jejich původu jsou uvedeny v tab. č.3. Příloha 1. a k přehlednosti uvádím i mapu Slovenska) a taky chci poukázat na to, jaké předpoklady (socio-profesně-kulturní) měli studenti v domácím prostředí. Zajímala mě taky otázka zda-li studenti z východního Slovenska (ekonomicky slabšího) budou projevovat vyšší tendenci „utíkat“ na západ.

Při určení charakteristiky krajů respondentů jsem se proto soustředila na vybrané ukazovatele ekonomického vývoje a to: míru nezaměstnanosti, saldo zahraničního stěhování osob, hustotu obyvatel, průměrnou měsíční mzdu, počet rozvodů na 1000 obyvatel.

Oslovila jsem dva respondenty z Bratislavského kraje (1 muže a 1 ženu), kraje s největší hustotou obyvatel (292,9 obyv. na km²) a nejnižší mírou nezaměstnanosti (6,9%),⁴ průměrná měsíční mzda je tu nejvyšší na Slovensku (21 016 Sk) a počet rozvodů na 1000 obyvatel je nejvyšší (2,61). V Bratislavském kraji je největší soustředění vysokých škol v SR. V hl. m. Bratislavě se nacházejí Univerzita Komenského, Slovenská technická univerzita, Ekonomická univerzita, Vysoká škola muzických umění a Vysoká škola výtvarných umění. Kulturní pestrost poskytuje divadelnictví, hudební slavnosti, muzea a knihovna.

Košický kraj je podle počtu obyvatel (770 508 obyv.) druhý největší na Slovensku, průměrná měsíční mzda je druhá nejvyšší (15 440Sk) , jenže za to zápasí se třetí nejvyšší mírou nezaměstnanosti (23%). Nejpočetnější skupinu (vyše 30tisíc) představují živnostníci. Podnikatelské aktivity jsou soustředěny hlavně v odvětví obchodu a služeb, průmyslu a stavebnictví. Rozhodující složku průmyslu představuje hutnický kombinát a chemické podniky. Zemědělská půda zaberá víc než 50,1% výměry kraje. Vysoké školství je koncentrováno v Košicích kde se nacházejí 4 vysoké školy (Univerzita P.J. Šafárika,

³ Nezohledňovala jsem věk, mým kritériem byl statut studenta, jsem si vědomá názorové variability studentů začínajících a končících studium.

⁴ Zdroj: www.statistics.sk, ukazovatele ekonomického vývoje.

Technická univerzita, Univerzita veterinárního lékařství a Vojenská letecká akademie M.R. Štefánika). Cestovní ruch tu má moc příznivé předpoklady na rozvoj. Z Košického kraje pocházejí 3 respondenti .

Kraj Prešovský (7 respondentů, 5 mužů a 2 ženy) je největší na Slovensku podle počtu obyvatel (796 745 obyv.), kraj s nejvyšším saldem zahraničního stěhování osob (- 1123 osob)⁵ a nejnižším počtem rozvodů, míra nezaměstnanosti je třetí nejvyšší na Slovensku (20,4%) a průměrná měsíční mzda je nejnižší na Slovensku – činí 12 535 Sk. Hospodářství kraje charakterizuje především průmysl a zemědělství s rozvíjejícím se cestovním ruchem. Na celoslovenské tvorbě HDP a přidané hodnotě se kraj podílí nejnižším procentem. Ve stavebnictví se výrazně projeví důsledky transformace hospodářství. Nadále pokračuje meziroční pokles stavební produkce. Podle počtu zaměstnanců 93% firem je zařazených mezi malé podniky, 6% mezi střední a 1% mezi velké podniky. Z vysokých škol tu sídlí Prešovská univerzita, Fakulta výrobních technologií patřící technické univerzitě v Košicích a Teologický institut v Spišské Kapitule patřící Univerzitě Komenského.

Banskobystrický kraj (1 respondentka) má nejnižší hustotu obyvatel (69,6 obyv. na km²) a nejvyšší míru nezaměstnanosti (23,8%). V tvorbě HDP v roce 2000 byl na 3. místě v rámci krajů SR (zhodně s Trnavským krajem). Dosahuje 4. nejvyšší podíl z úhrnu SR v počtě organizací se sídlem v kraji. Banskobystrický kraj má nejvyšší výměru lesních pozemků v rámci SR a v těžbě dřeva. Členitost a náročnost terénu nepříznivo vplývá na výstavbu dopravních komunikací. V severní oblasti kraje je moc dobře rozvinutý cestovní ruch. Své působisko tu má Akademie umění a Univerzita Mateja Bela, které fakulty (hlavně právníká, ekonomická, financí) jsou vyhledávané studenty z celé SR.

Nitranský kraj (3 respondenti, 1 muž a 2 ženy) je kraj s třetím nejvyšším počtem obyvatel (709 350 obyv. na km²), po Banskobystrickém kraji má druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti (23,4%). V počtě rozvodů stojí za Bratislavským krajem (2,37 na 1000 obyv). Má ale druhé nejvyšší kladné saldo zahraničního stěhování osob : 728 osob, za to ale nejvyšší úbytek obyvatel (- 1671 osob). Dominantní místo má krajské město Nitra, kterého významným podnikem je Volkswagen Elektrické systémy, s.r.o.. Kraj obhospodařuje nejvyšší výměru zemědělské půdy ze všech krajů SR. Nitranský kraj je dobře propojen cestovními komunikacemi mezi okresy i mezinárodními silničními tahy. V krajském městě Nitra sídlí 2 vysoké školy: Slovenská zemědělská univerzita a Univerzita Konštantína Filosofova.

⁵ tyto údaje jsou za kalendářní rok 2003, všechny ostatní údaje týkající se ukazovatelů ekonomického vývoje jsou za rok 2004.

Trenčanský kraj (2 respondenti) je po Bratislavském kraji kraj s nejnižší mírou nezaměstnanosti (9,2%). Po Nitrianském a Banskobystrickém kraji má tenhle kraj nejvyšší úbytek obyvatel (- 663 obyv.). Patří mu 2. místo za kraj s nejvyšší hustotou obyvatel (133,6 obyv. na km²). Z hlediska ekonomické struktury má Trenčinský kraj průmyslovo-zemědělský charakter. Z dopravního hlediska jsou důležité silniční a železniční trasy, které vedou Považím. Územím jede hlavní železniční tah Bratislava-Žilina-Košice. Okolo Trenčína je vybudován dálniční obchvat (bude součástí dálnice D1). V krajském městě sídlí Trenčínská univerzita a první nestátní vysoká škola na Slovensku – Vysoká škola menažmentu.

Rovněž jako region Slovenska odkud respondenti pochází je důležité i socio-profesní postavení rodiny, ze které student pochází. Rodiče studentů mají převažně vysokoškolské vzdělání – 18 rodičů (více v kap. 3.2. Podpora rodiny v studiu). Střední školu ukončilo 9 rodičů, nezaměstnaný je jeden a u 8 rodičů je jejich stupeň dosaženého vzdělání nezjištěný, jsou to ale ve 4 případech podnikatelé, dva pracovníci na železnici, mzdová účtárka, ředitelka dětského domova a jeden pracovník v zemědělství. Rodiny studentů teda patří do střední vrstvy na Slovensku, která si zřejmě cení kvalitné vzdělání natolik, že chce dítě podpořit ve studiu v zahraničí. Co se profesního statutu rodičů studentů týče, nejsou ve vzorku badatelné odlišnosti mezi západem a východem Slovenska. V každém případě u 4 studentů z východního Slovenska jsou oba rodiče vysokoškolsky vzdělání (učitelé, lékaři), u 3 studentů má jeden z rodičů vysokoškolské vzdělání, ve dvou případech jsou oba rodiče středoškoláci a v jednom případě vzdělání rodičů zůstalo nezjištěno. Podobná situace se ukazuje i v profesní charakteristice rodičů studentů ze západního Slovenska. Ze 7 případů jsou 2 případy, kde jsou vysokoškolsky vzdělání oba rodiče, ve třech případech je vysokoškolsky vzdělaný jeden z rodičů, jeden případ kde jsou oba rodiče středoškolsky vzdělání a jeden případ se zjistit nepodařilo.

1.3. Metody

Jedná se o kvalitativní výzkum, o mikrosundu.⁶ Základní data jsem získala metodou polořízených rozhovorů, přičemž jsem předem měla vypracovanou osnovu otázek pro polostrukturované interview⁷. Ve vstupním (motivačním) rozmluvě jsem objasnila respondentovi

⁶ Kvalitativní výzkum používá induktivní logiku. Na začátku výzkumného procesu je pozorování, zběr dat. Potom výzkumník pátrá po pravidelnostech existujících v těchto datech, po významě těchto dat, formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být novo formulované hypotézy: Disman, Miroslav 1993: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, s. 287.

⁷ Tuto osnovu předkládám ve Příloze č.2.

cíle a úkoly výzkumu, aby jsem tak překonala bariéry, trému a nedůvěru respondenta. Osnova samotného interview se v průběhu vykonaných rozhovorů měnila podle potřeby, kterou si vyžadovalo řešení nastíněné problematiky respondentem. Teda byla stěžejní pro výzkum, ale ne striktní. Kvůli důvěryhodnosti a autentičnosti jsem se snažila při rozhovorech tuto pomůcku používat až na konci interview pro ověření kompletnosti otázek v rozhovoru⁸. V baterii otázek jsem se zaměřila na : **1. předpoklady adaptačního procesu**, sledované na indikátorech: motivace ke studiu v Praze, podpora rodiny při studiu v cizině, suma představ a předsudků, které si slovenští studenti s sebou přinášejí, **2. průběh adaptačního procesu**, sledován na indikátorech: přizpůsobení se jazykovému prostředí, problémy s materiálním zabezpečením života v Praze, problémy vyrovnávání se s českou vysokou školou, se ztrátou rodinného zázemí, kontakty a vztahy s domovem. Osobitnými otázkami jsou **otázky o problémech**, se kterými se potýkají slovenští studenti v Praze.

Asi polovinu respondentů jsem už znala – všichni studenti VŠE jsou mými kamarády a tak jsem souhlas k interview získala snadno. Ostatních jsem oslovila inzeráty na internetu⁹ - důvěru ke studentům FHS jsem se snažila získat počátečním rozhovorem o škole, o plánech na letní prázdniny. Vlastně u všech respondentů bylo potřebné přirozeně a přátelsky začít rozhovor o běžných tématech a problémech, až následně pokračovat zapnutím diktafonu a zahájením interview. Studentku medicíny jsem znala jen jednu – tu som využila metodu „sněhové koule,“ když jsem přes ní dostala kontakty na jiné studenty. Slovenská státní příslušnost a hlavně jazyk mi byly velkou oporou a výhodou. Myslím, že respondenti pozitivně vnímali, že jsem „jednou z nich.“¹⁰

Hovory jsem nahrávala na diktafon a jejich rozmezí se pohybovalo od 23min. 43 sek. (nejkratší interview) po 56min. 55sek. (nejdelší interview). Studenty jsem zpočátku obeznámila s cílem výzkumu a ujistila jich o zachování intimity osobních údajů. Respondenti zpočátku jeví nejistotu a obavy při pohledu na diktafon, později se ale uvolnili a diktafonu si nevšíkali.

Místo rozhovorů bylo variabilní. U studentů z VŠE jsem zvolila jako místo pro rozhovor kolej na Jarově (2 rozhovory), jejich privat (2) a prostory kavárny a pohostinství (2). U studentů z FHS to byli hlavně prostory bufetu na jmenované fakultě (7), prostory kavárny (1) a jednoho respondenta jsem navštívila doma v jeho bytě. Všechny rozhovory se studenty

⁸ Jsme si vědoma své chyby, že v některých interviews jsem zapomněla položit respondentovi/respondence některé otázky.

⁹ Na vývěsce IS FHS UK, kde jsem studenty prosila o poskytnutí interview za naturální odměnu, tz. posezení v bufete, v kavárně při kávě.

¹⁰ I když jako svůj limit hodnotím východoslovenský přízvuk, který mohl ovlivnit respondenty, hlavně při zodpovězení otázky „východ kontra západ Slovenska.“

medicíny se uskutečnili na koleji Jednota (4). Samozřejmě v privátních prostorech se pracovalo nejlépe kvůli minimalizaci hluku. Na druhé straně rozhovor v kavárně byl uvolněnější a měla jsem dojem, že respondenti se cítili příjemněji, hlučné prostředí bylo často překážkou digitálního zaznamenávání rozhovoru (v některých případech nesrozumitelného).

Respondenti nejsnadněji a bez obav odpovídali otázky týkající se školy, volného času, motivace studovat v Praze, a vůbec jejich životního stylu. Největší nejistotu jeví při zodpovězení historických otázek typu: pozitivní/negativní udalosti v dějinách Slovenska/České republiky a Československa a s tím související otázky, které se vážou na významné osobnosti. Někteří respondenti, projevovali znepokojení i nad otázkami o rodině, přičemž předpokládám,¹¹ že pocházejí právě z rodin neúplných. Se studenty se moc dobře spolupracovalo, jazyková a věková blízkost mi k nim otvírala cestu, věřím úpřímnému vyjádření a zodpovězení otázek. Mnohým studentům se interview líbilo natolik, že by rádi ještě dál pokračovali v rozhovoru, byli nadšeni a zajímali se k jakým výsledkům jsem už dospěla.

Nejpracnější a časově nejnáročnější fází praktické části výzkumu byl přepis interview (když hodinový rozhovor jsem do elektronické podoby propisovala 4-5 hodin). Získané rozhovory jsem kvůli autentičnosti přepisovala doslovně. Proto se slangové a nespisovné výrazy nacházejí v úvozovkách. Jména respondentů jsou kvůli zachování anonymity údajů v souladě s etikou výzkumu vymyšleny.

II. Historie migrace Slováků do českých zemí ve světle odborné literatury.

V této kapitole podávám stručnou genezy existence slovenské menšiny, hlavně slovenské studentské menšiny v ČR s cílem poukázat na to, že přítomnost slovenských studentů v Praze, není jevem novým, ale sahá hlouběji do minulosti.

První migrace Slováků do českých zemí s úmyslem zlepšit si svou nelehkou sociální situaci se odehrála už ve středověku – byla teda pracovní.¹² V podmínkách bývalého Uherska

¹¹ pokládala jsem za neetické přímo se jich na to ptát

¹² Sommer, Karel. Šrajeroová, Olga 1997: „Stručný nástin postavení Slováků v českých zemích po roce 1945“, In: Sokolová, G. Hernová, Š. Šrajeroová, O. (ed.), *Češi, Slovinci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Šenov u Ostravy: Slezský ústav Slezského zemského muzea.

Dále k dané problematice: Prokop, Radim. Šrajeroová, Olga. Sommer, Karel. Gímeš, Emil (ed.) 1998: *Slovinci v ČR po r. 1945*. Šenov u Ostravy: Slezský ústav Slezského zemského muzea.

prakticky možnosti na růst slovenské inteligence nebyly.¹³ Národně uvědomělí slovenští studenti byli na vysokých školách v Uhersku vystavováni perzekuci a vylučování. Odcházeli za vzděláním za hranice Uherska. Jedním z nejvýznamnějších center slovenských studentů byla Praha. Druhá migrační vlna Slováků v 19. století se ale netýkala jen inteligence, do Čech přicházeli i sezonní robotníci, baníci, řemeslní tovaryši, zedníci, průmysloví robotníci. Když v 80-tých letech 19. století bylo pomadřarčení cílem vládní politiky Uherska, zaznamenala Praha první větší proud slovenských studentů. 15. března 1882 vznikl spolek slovenských akademiků v Praze Detvan. Významnou podporou slovenského studentstva se stala i Československá jednota založena roku 1896 – která spolu se spolkem Radhošť i dalšími českými podpornými institucemi hmotně podporovala chudou mládež, aby jí umožnila studium. Od roku 1904 do začátku 1. světové války průměrný roční příspěvek na studium představoval přibližně 700 korun. Existence Detvana, Československé jednoty, organizovanost slovenského studentského života, možnost veřejně projevat národní uvědomění, blízkost českého prostředí i sociální podpory – to vše udělalo z Prahy přitažlivé středisko slovenských vysokoškoláků už v období před 1. světovou válkou. Během 1. světové války spolkový život slovenských studentů v Praze ustal a obnovil se až v nových podmínkách. Dědictvím maďarizace a zaostalosti školství v bývalém Uhersku byl vysoký stupeň negramotnosti ve slovenské části republiky (roku 1910 byl počet analfabetů na Slovensku 34,9%, kým v českých krajích jen 2,34%). Vznikem ČSR roku 1918 se vytvořily nové kulturní, hospodářské i politické podmínky pro život českého i slovenského národa. Díky české pomoci Slováci zaznamenali kulturní vzestup. Počty Slováků v českých zemích počas 1. ČSR kolísali od 16 do 65 tisíc. Pro rozvoj vědy a kultury na Slovensku mělo mimořádný význam založení Univerzity Komenského 27. června 1919. Tato univerzita se však nemohla vyvíjet rovnocenně s těmi vysokými školami, se kterými po převratu současně vznikla (např. s Masarykovou univerzitou v Brně), protože byla ze všech univerzit v republice nejméně dotována. Jenže zájem o studium technických, přírodovědných a uměleckých směrů přivedl už v prvních popřevratových letech několik sto slovenských vysokoškoláků do Prahy a Brna. Jejich studium na českých vysokých školách umožňovala oficiální kulturní politika. Studenti si přivydělávali kondicemi a byli odkázáni na pomoc jednotlivců a podporných spolků (Radhošť, Československá jednota). Z prostředků Pálffyovské základiny v Časté byl zakoupený pražský hotel Belveder na Letné. Kolej pojmenovali Kolej M. R. Štefánika a našlo tu ubytování přibližně 80 studentů ze všech slovenských žup. Význam této koleje

¹³ Kováč, Dušan a kol. 1990: *Kolejáci. Slovenskí studenti v Štefánikovej koleji v Prahe*. Bratislava: Smena, str.39.

umocňovala skutečnost, že v ní byli ubytováni téměř výlučně studenti z chudých rodin, zatímco akademická mládež ve Švehlově, Masarykové koleji byla zpravidla lépe sociálně zabezpečena. Studenti ze Slovenska a Moravy měli možnost získat podporu z Československé jednoty, Husovho fondu a ze spolku Radhošť, kterou bylo třeba částečně odpracovat formou spolkové aktivity zaměřené na upevňování česko-slovenské kulturní vzájemnosti a po ukončení studia postupně splácet. Existovalo i stipendium *Slovenské krajiny* a dobrým studentům se udělovalo z Pálffyovské základiny stipendium ve výšce 1000 Kčs ročně. Převážná většina slovenských studentů v Praze se národního cítění nevzdala, právě naopak, v pražském prostředí se jejich národní povědomí a sebevědomí upevnilo, právě tak jako uvědomělé akceptování československé státnosti. Během II. světové války počet slovenských vysokoškoláků v okupované Praze prudce klesl. V prvních dvou letech po osvobození (1945-1946) existovali v řadech vysokoškoláků snahy obnovit válkou přerušenu kontinuitu působení akademických spolků, tyto tendence ale přestávaly korelovat se společenským i politickým vývojem (nástup KSČ, rozvoj VŠ na Slovensku). Zároveň bylo třeba především vyřešit otázku státoprávního uspořádání vztahů Čechů a Slováků.¹⁴ **1945-1954** byly roky nejsilnějšího přílivu Slováků¹⁵. Příčinami byl odsun Němců, etapy osídlování pohraničí, návrat krajanů ze zahraničí, mobilizace pracovních sil pro dvouletku a pro těžký průmysl. Přicházeli hlavně sociálně slabší vrstvy, drobní rolníci, bezzemci, zemědělství robotníci s nižším vzděláním a kvalifikací. Rok **1945** znamenal výrazný příliv Slováků z vojny zničeného východního Slovenska, ale i slovensko-moravského pomezí, průmyslníci robotníci osídlili Ašsko, Chebsko, Sokolovsko, Karlovarsko. Přicházeli taky slovenští brigádníci. Zvláštní skupinu tvořili vojenští přidělenci (příslušníci zahraničních armád, kteří měli přednostní právo na usedlosti a živnosti). Na základě zjištění pověřenictví sociální péče v Bratislavě odešlo dobrovolně legální cestou do českých zemí v období od září 1945 do června 1946 130 tisíc pracovníků. Významný úkol při organizaci kulturního a společenského života slovenských obyvatel v českých zemích zahrála v prvních letech po II. světové válce Matica slovenská. V průběhu let 1946-47 vzniklo 53 místních odborů MS. Činnost MS byla ale ovlivňována společensko-politickými poměry a tak v době upevňování totalitního komunistického režimu v 50. letech její činnost postupně zanikla. V roce 1950 žilo v českých zemích 258 tisíc obyvatel slovenské národnosti (nejvyš. počet v okresech Cheb, Český

¹⁴ Více o česko-slovenských vztazích: Rychlík, Jan 1997: *Česi a Slováci ve 20. století. Zv.1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, Praha: Ústav T.G. Masaryka.

Rychlík, Jan 1998: *Česi a Slováci ve 20. století. Zv.2., Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, Praha: Ústav T.G. Masaryka.

¹⁵ Nosková, Helena 2001: *O původu Slováků v českých zemích*. Praha. Klub slovenské kultury, str. 45.

Krumlov, Bruntál, Sokolov, Tachov a Karlovy Vary). Slováci přicházející do českých zemí v poválečném období migrovali v rámci jednoho státního celku. Představovali tu aktivní a adaptabilní společenskou vrstvu, usazovali se rozptýleně mezi českým obyvatelstvem, s nímž se brzy sblížili. Pod vlivem české kultury, škol, českého prostředí a smíšených česko-slovenských manželství, postupoval u nich asimilační proces. V 70. letech migrace Slováků do českých zemí pokračovala (v r.1970- 320 998 Slováků, do roku 1980 – 359 370 – nejvíc za celé poválečné období). Až do počátku 70. let měly slovenské migrace do českých zemí sociálně-ekonomickou motivaci (pokles těchto migrací se projevil v souvislosti s narůstající industrializací Slovenska). V roce 1969 je v Praze založen *Slovenský akademický klub*, později *Matičný akademický klub* a roku 1973 je v Praze obnoven *Místní odbor Matice slovenské* (MOMS). *Dům slovenské kultury* (DSK), teď *Slovenský institut* byl v Praze otevřen roku 1986 – uspořádává vědecké konference, semináře, besedy, pracuje pod ním *Klub slovenské kultury*. Po roku 1989 když probíhá příprava na rozdělení státu do dvou nezávislých republik se Slováci v Praze rozvrstvěli do 5 skupin¹⁶: 1. Slováci pracující ve vládních institucích, kteří volili návrat na Slovensko 2. Slováci cítící spolupatřičnost se slovenským národem taky volí návrat 3. Slováci, kteří přišli v 60 a 70 tých letech jako příslušníci armády, min. vnitra, kteří zůstali v Čechách a bojují za práva národní menšiny 4. Odpůrci totalitního režimu, kteří jsou více Evropani jako Slováci, taky Slováci přistěhovaní do Prahy po roku 1993, kteří se necítí jako menšina – volili zůstat v Čechách 5. „šedá zóna“ – ostatní pražští Slováci, bývalí studenti, kteří tu zůstali, robotníci, kteří tu přijeli od roku 1945, přesazují česko-slovenské vztahy – zůstali v ČR. V poválečném období převládali mezi slovenskými migranti do českých zemí nekvalifikovaní robotníci, dnes jsou tu zastoupeny všechny vzdělanostní a sociální skupiny. Do 80. let slovenská populace v českých zemích rostla, při sčítání r. 1991 byl zaznamenán pokles počtu Slováků oproti roku 1980 o 44 493 osob (a to hlavně v oblastech s dělnickým obyvatelstvem – severní a západní Čechy). Početný růst Slováků ale vykázali místa, kde sídlila převážně slovenská inteligence (Praha, Brno). Slovenské obyvatelstvo v ČR vykazuje vysokou míru etnické otevřenosti, vysokou národnostní heterogamii.¹⁷ Po rozdělení republiky 1.1. 1993 se postavení Slováků v Čechách mění - stávají se národnostní menšinou, nejpočetnější v novovzniknuté ČR. Mění se i statut slovenského studenta stává se z něj cizinec (tz. platí pro něj jiné legislativní podmínky). V průběhu 90. let dochází k formování aktivní slovenské menšiny v Čechách z představitelů slovenské inteligence. Proto se můj zájem obrací na postavení a adaptaci slovenských

¹⁶ Nosková, Helena: *O původu Slováků v českých zemích*, cd. str. 123.

¹⁷ 70% Slováků v ČR uzavírá smíšené, hlavně česko-slovenské manželství.

studentů v Praze jako vyslanců česko-slovenských vztahů v hlavním městě bývalého Československa.

2.1. Slovenští studenti v ČR po r. 1992 – legislativní postavení.

Tradice studia Slováků v českých zemích pokračuje i po rozpadě federace (1.1.1993). Zájem slovenských studentů o studium v Praze je tak významný, že na něj zareagovala i legislativa. Reciproční výměna studentů je zabezpečena mezivládními dohodami a protokoly.¹⁸

Ministerstvo školství Slovenské republiky a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky („smluvní strany“) se v zájmu rozvoje spolupráce v oblasti vzdělávání a rozvíjení dalších kontaktů škol a institucí rezortu školství, mládeže, tělovýchovy a sportu dohodly v oblasti: *A. Prezidentských a vládních smluv a dohod* na:

- 1) Dohodě mezi vládou SR a ČR v oblasti vzdělávání (Praha, 29. října 1992, č. 134/1993 Zz.)
- 2) Dohodě mezi vládou SR a ČR o spolupráci v oblasti kultury, školství a vědy (Praha, 23. května 2000)

B. Protokole mezi Ministerstvem školství SR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělovýchovy a sportu na roky 2002 – 2006.

Obsahová stránka Protokolu obsahuje části: I. Školství a věda

II. Mládež

III. Tělesná výchova a sport

IV. Všeobecná a finanční ustanovení.

Ve článku 9, bod 1. se zmluvní strany zavázali počas platnosti tohoto Protokolu umožnit občanům státu druhé smluvní strany přijetí na studium všech druhů vysokoškolského studia na státních vysokých školách za stejných podmínek, které se podle vnitrostátních předpisů

¹⁸ Blíž na web stránce Ministerstva školství SR: http://www.minedu.sk/DOC/MZ_a_D/MZ_a_DM/ceska_republika.htm. Tu je možné nájsť v sekci vládních mezinárodních smluvních dokumentů Dohodu mezi vládou SR a vládou ČR v oblasti vzdělávání (platí bez omezení). V sekci Rezortních mezinárodních smluvních dokumentů je Protokol mezi MŠ SR a MŠMT ČR o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělesné výchovy a sportu na roky 2002-2006 (platí do 2006, automatické prodloužení platnosti na následující rok).

státu smluvní strany vztahují při přijetí na studium a při studiu na občany svého státu. Podle bodu 2. občané Slovenské republiky – uchazeči o studium na vysokých školách působících v České republice mohou při ověřování splnění podmínek přijetí na studium vykonávaném formou přijímací zkoušky používat místo českého jazyka slovenský jazyk, pokud ověřovanou podmínkou přijetí na studium není znalost českého jazyka; občané České republiky – uchazeči o studium na vysokých školách působících ve Slovenské republice mohou při ověřování splnění podmínek přijetí na studium vykonávaném formou přijímací zkoušky používat místo slovenského jazyka český jazyk, pokud ověřovanou podmínkou přijetí na studium není znalost slovenského jazyka.

Bod 3. ustanovuje: občané Slovenské republiky – studenti vysokých škol působící v České republice mohou při plnění studijních povinností, kromě studijních povinností souvisejících s výukou českého jazyka, používat místo českého jazyka slovenský jazyk;

občané České republiky – studenti vysokých škol působící v Slovenské republice mohou při plnění studijních povinností, kromě studijních povinností souvisejících s výukou slovenského jazyka, používat namísto slovenského jazyka český jazyk. Tato skutečnost – legitimně používat svůj rodný jazyk je významným faktorem při ulehčení adaptačního procesu (viz. Kap. 4.1.).

2.2. Slovenští studenti v českých zemích ve světle současných statistik.

Ve školním roce 2005/2006 bylo na vysoké školy v ČR zapsaných 296 377 studentů, z toho bylo 14 573 Slováků.

„Statistika aktivních studií slovenských studentů v ČR podle akad. let.“

Akad. Rok	Slováci	Cizinci	%Slováků z cizinců	Celkem-studenti	%Slováků ze všech studentů
99/2000	2107	5147	40,9	187 106	1,12
2000/01	3751	7005	53,5	192 008	1,9
01/02	5259	8769	59,9	204 822	2,5
02/03	7191	11270	63,8	224 577	3,2
03/04	8722	13413	65,0	248 498	3,5
04/05	11612	17218	67,4	271 235	4,3
05/06	14573	21331	68,3	296 377	4,9

Tab. č. 1

Z údajů v tab.1 jednoznačně vyplývá, že počet slovenských studentů na českých vysokých školách značně roste, když v roce 1999 tvořili slovenští studenti jen 1,12 % ze všech vysokoškoláků, v tomto akademickém roce (2005/06) tvoří téměř 5% všech vysokoškolských studentů a až 68,3% z počtu cizinců. K dnešnímu datu (12.5.2006) však není ještě známa statistika aktivních studií slovenských studentů k 31.10.2005.

Slováci si v ČR vybírají především fakulty lékařské, právnické, ale taky ekonomického a technického směru. V tab. č. 2 jsou uvedeny 3 vysoké školy s nejvyšším počtem slovenských studentů. Červeně jsou vyznačeny v tabulce fakulty a jedna VŠ, které navštěvují respondenti.

„Statistika studentů za období od 1.11.2003 do 31.10.2004 členěna podle jednotlivých VŠ ČR (bez rozlišení typu financování).“

	Slováci	Cizinci	Všichni studenti
UK Praha	4110		
1.lékařská fakulta	952	902	X
3.lékařská fakulta	181	321	X
Mat.-fyz. fakulta	804	217	X
Právnická fakulta	547	143	X
Fakulta humanitních studií	100	39	X
MU Brno	2479		
Lékařská fakulta	613	340	X
Právnická fak.	412	29	X
Fak. ek.-správní	392	30	X
VŠE Praha	1712		
Fak. mezinár. vztahů	519	370	X
Fakulta financí a účt.	338	206	X
Fakulta národo-hosp.	316	59	X

Tab. č. 2¹⁹

¹⁹ V tabulce jsou uvedeny počty všech studentů tz. i těch, kteří přerušili studium. Údaje označeny jako X se mi zjistit nepodařilo.

III. Slovenští studenti v Praze – otázka adaptace specifické menšiny.

3. Předpoklady adaptace.

Hlavním pilířem samotného adaptačního procesu jsou určitě jeho předpoklady. Je nutné brát v úvahu, že jazyková česko-slovenská blízkost, která slovenským studentům napomáhá už před příchodem do českého prostředí, je významným adaptačním předpokladem. Kompetence v jazyku menšiny jak už bylo zmíněno (v Kap. 2.1.) jsou navíc legislativně zakotveny. Dalšími předpoklady pro samotný adaptační proces je druh motivace – proč?, z jakého důvodu? slovenští studenti přicházejí do Prahy a s nimi jejich perspektivy do budoucnosti. Je totiž zřejmé, že student přicházející do Prahy kvůli lepším ekonomickým podmínkám a možnostem, plánující se tu usadit, se bude adaptovat na pražské prostředí velmi dobře. I možnosti a ochota rodiny podporovat studenty jsou důležitými předpoklady adaptace. A nepochybně dějinné vědomí, které si slovenští studenti s sebou přinášejí. Dalo by se předpokládat, že student pročeskoslovensky orientovaný bude v českém prostředí otevřenější a adaptabilnější než student, schvalující rozdělení Československa.

3.1. Praha jako Mekka slovenských studentů - motivace ke studiu v cizině a perspektivy slovenských studentů.

Studenti přicházejí do Prahy i ze škol na Slovensku, i když ze zmíněného vzorku jsou to jen dvě studentky. Studentka (I, FHS, Nitra), která navštěvovala UKF v Nitře 1 rok komentuje své rozhodnutí odejít do Prahy takto: „*Nepáčilo sa mi tam a rozhodla som sa sama odtiaľ odísť preč.*“ Konkrétní důvod nespokojenosti neuvádí, ale v Praze má přítele, takže tento faktor určitě též zahrál úlohu při rozhodování. Další studentku (A, VŠE, Stropkov) přilákalo samotné kouzlo Prahy a možnosti, jež město nabízí. V porovnání s předcházejícím studiem (FEM,SPU Nitra, DP Košice, 1 rok) pozitivně hodnotí i vyšší úroveň vzdělání v Praze a lepší pracovní podmínky při studiu. Jeden student (M, VŠE, Stropkov) přestoupil po 2. ročníku z Hradca Králové kvůli bohatším možnostem v Praze do 3. ročníku. Student (G, FHS, Stará Ľubovňa) už studoval rok a půl na soukromé VŠ v Praze a kvůli finanční

náročnosti studia nastoupil na státní VŠ. Další student (D, FHS, Ráztočno) už má za sebou 3 roky studia na VŠ v Trnavě, 3 roky na VŠ v Bratislavě.

Slovenští studenti přicházejí do Prahy z rozličných důvodů, ale nejčastějšími typy motivace jsou:

1. přitažlivost Prahy (u 9 respondentů) a blízkost české mentality, jazyka jsou pravděpodobně pro slovenské studenty (po rozpadě Československa když Praha zůstala jediným velkoměstem v bývalé federaci) jedním z rozhodujících faktorů jejich směřování do hlavního města ČR. Slovenští studenti sem přicházejí s očekáváním, že najdou pestrost kulturních, zábavních, sportovních aktivit, jako i pracovních příležitostí. „*Jak bývam v takom malom meste tak som chcela čo najväčšie ☺ také veľkomesto,*“ říká studentka (B, LF, Bardejov). Studenti připisují Praze charakteristiky jako pěkné město, vynikající město. „... *a v Prahe sa mi zdalo, že sú fakt príjemní ľudia...*“(P, LF, Spišská Belá). „*Praha je vynikajúce mesto, jedným z dôvodov prečo som sem išla bolo, že sa tu môžem uživiť, v porovnaní s Bratislavou tam som bola dva roky, tam naozaj, ak chce človek študovať tak na tej brigáde naozaj toho veľa nezarobí a predsa len som si tak povedala, že našich nebudem vysávať a že sa skúsím sama...čo sa mi aj podarilo*“ vraví studentka (H, FHS, Partizánske). Student (N, VŠE, Prešov): „...*sa mi zdalo, že tu bude veľa tých klubov a tak...aj trošku vieš, nezávislosti, že som chcel ísť od rodičov ďalej*☺.“

2. vyšší atraktivita studia v České republice spojená s prestiží Karlovy univerzity (u 3 respondentů) a všeobecně s vyšší kvalitou studií v ČR: „...*myslel som si, že získam lepšie vzdelanie,*“ odpovídá student na otázku proč si vybral právě Prahu (S, VŠE, Košice). Další student vyšší úroveň ČR přesouvá od vzdělání k celkové ekonomické situaci: „*Myslím, že Česko je na lepšej úrovni. Ako celkovo. Že Karlova univerzita má meno...*“ (G, FHS, Stará Ľubovňa). Jedna studentka (F, LF, Levice) se stěžuje na protekcionismus vládnoucí na Slovensku: „...*Hm...pretože, do Košíc sa dostaneš na medicínu jedine s peniazmi...*“ I když je problém protekcionismu nedokázatelný, je faktem, že tento názor mezi slovenskými studenty převážně z lékařských a právnických škol koluje.

3. motivace ze strany příbuzných a přátel (u 3 respondentů):

„...*ale môj hlavný dôvod bol hlavne holka, že holka sa dostala na matfyz a ja som chcel ísť kvôli holke, inak mi to bolo jedno kam pôjdem...*“(L, LF, Opatovce n./Nitrou). Další studentku přemlouvala k studiu v Praze sestra: „*Sestra, ☺ sestra tu študuje anglistiku-amerikanistiku... a sestra raz prišla na Vianoce s tým, choď na túto školu, tam sa dostane každý blbec ☺ tak som išla*“ (E, FHS, Banská Bystrica). Další studentka (O, FHS, Košice) říká: „...*tak myslím,*

že jedno s druhým, že na jednej strane to bola škola, že sa mi páčilo to vzdelanie humanitné a nejak ako veľa kamarátov išlo do Prahy, priateľ je šťastí Pražák tak sme sa nejak dohodli, že pôjdeme do Prahy. Teda študenti sa o Praze dozývajú od príbuzných (ktorí tu už študujú), od kamarádů, ale i na báze lokální.

Avšak najdu sa i zklamání študenti, ktorým život v Praze nevyhovuje: „*Ako mesto hej, ale ľudia a život tu...nie žeby sa mi nepáčil, ale nejak by som, nemám na to bunky...je sto stresujúce pre mňa, ráno výjsť do toho davu... vadí mi proste ten ruch, ten hluk, tá hustota ľudí, to mi vadí. Ale inak s tým nemám...Praha sa mi ako mesto páči, ale žiť by som tu asi neostal*“ (L, LF, Opatovce n/Nitrou).

V každom prípade študenti by raději študovali i v jiných zemích a jejich ambice sahájí nejvíce do Velké Británie – v 8 případech: „*V Anglicku, v Anglicku. Nikdy som tam nebola, ale tak nejak neviem, ma ta krajina oslovila, možno konkrétne Londýn, podľa toho, čo som sa o ňom možno učila v škole, čo som si sama čítala, tak to mesto ma nejakým takým spôsobom priťahuje, že by som tam chcela byť a tam zase asi čo sa takých tých možností týka tak je oveľa viac,*“ říká študentka (I, FHS, Nitra). Často jsou to ale snové představy, protože študenti tam ještě nikdy nebyli. V třech případech by študenti rádi študovali v Holandsku a Španělsku, v dvou případech v Německu, ale opět jejich představy nejsou podložené někdy ani znalostí jazyka: „*Neviem presne tak...vieš čo, možno Španielsko, neviem po španielsky veľmi ☺ ale keby som vedel by som tam rád išiel. Som tam bol a sa mi tam veľmi páčilo,*“ říká študent (C, VŠE, Prešov). V dvou případech mají študenti už zkušenosti se študiem v zahraničí (Nizozemí, Rakousko): „*Bol som na jeden semester v Holandsku...ako škola sa mi zas až tak nepáčila, ale stretol som tam zaujímavých ľudí ako z celej Európy. Má to vyššiu úroveň. Nehovorím teraz o škole, celkovo, proste kultúra národa*“ (S, VŠE, Košice).

Rozhodnutí študovat v Praze študenti přirozeně spojují i s představami a perspektivami do budoucnosti. A i když jsou otevřeni i evropským pracovním nabídkám a nevyklučují ani návrat na Slovensko, převažuje spíše tendence usadit se a žít v Praze. Tu znovu zehrává úlohu ekonomická vyspělost prostředí, ze kterého pocházejí a pracovní podmínky, které jim nabízí. Hlavně študenti z východního Slovenska projevují snahu zůstat a uplatnit se v Praze, případně najít své místo v Evropě. Študent (C, VŠE, Prešov) říká: „*...takto, že keby som teraz povedel, že nechcem ostať na Slovensku, tak dajme tomu, že tá hrdosť ako keby vo mne neexistovala, vieš, že Slovensko a tak. Môže to tak vyznieť, ale...hm...keď človek navštívi nejakú zahraničnú krajinu a zistí, že je niekde nejaká iná príležitosť sa dostať na nejakú lepšiu pozíciu, alebo niečo viac dosiahnuť, tak v podstate to Slovensko už pre neho nie je také atraktívne. A zas si myslím, že Slovensko k tomu smeruje, že*

proste, že samozrejme nejde to hneď, ale že nejako sa to snád' vylepší a verím tomu“ .

Studenti vidí problém v nedořešené otázce nezaměstnanosti na Slovensku, ale i nekvalitním školství: *„Ja by som, no...podľa mňa vrátiť sa domov fakt to nemá význam. Ako bola by som tam rada, ale tam fakt nie je čo robiť, á...to školstvo kým sa vypracuje minimálne na takú úroveň ako normálna priemerná vysoká škola tuná v Čechách, tak to ešte podľa mňa potrvá strešne dlho... a nie je tam, nie je tam toľko pracovných príležitostí“* říká studentka (E, FHS, Banská Bystrica). Na druhé straně najdou sa i takí – i když ve zmíněné vzorce jsou to jen dva případy, kteří by se radi domů vrátili: *„...v Prahe...proste keď som si predstavila, že by som tu jedného dňa mala vychovávať deti v tomto meste, tak by som nechcela. Mi to príde dobré mesto na štúdium, na získanie skúseností...Praha je príliš hektická, preľudnená, ja mám ako, radšej sa prejdem po Hlavnej v Košiciach, akoby som sa mala prechádzať po Staromáku. Ako je to tu skomercializované, je tu strašne veľa ľudí...“* (O, FHS, Košice). Student medicíny (L, LF, Opatovce n/Nitrou) vidí svou budoucnost jedině na Slovensku: *„Aspoň, no, mám takú tendenciu, pokiaľ sa proste zemetrasenie nejaké ťažké nepríde a Slovensko nezrovná so zemou ☺ tak určite sa chcem vrátiť na Slovensko. Nech je tam akokoľvek, proste nechcem byť ten, čo újde zo Slovenska, to mi vadí. Vadia mi ľudia, čo myslia na to, ako im bude počas ich života a nevnímajú pri tom to, že sú Slováci, to mi vadí. Možno preto, že sa cítim až moc Slovák ☺.“*

Tí nejodvážnější vidí svou budoucnost na západě – v Nemecku, Kanade. Studentka (R, VŠE, Brezina) říká: *„...počítam pár let v Prahe a potom by som rada išla niekam na západ na pár let a potom možno sa vrátiť na Slovensko...ale úplne ten najlepší scenár: po pár rokoch v Prahe odísť na západ a tam možno usadiť sa, ale s tým, že udržiavať kontakt so Slovenskom a možno na staré kolená sa vrátiť na Slovensko“ .*

Zda studenty žene z domu neutěšivá slovenská ekonomická situace a nádej, že v Praze jich čeká lepší budoucnost, nebo vidí v Praze „místo odpichu“ do Evropy? Touží po kvalitním vzdělání, nebo jen zábavách a možnostech, které jim velkoměsto nabízí? V každém případě na Slovensko vzpomínají s nostalgií a značnou dávkou emocí, cítí, že odjet z rodné krajiny „asi“ není správné. Na druhé straně hledají si své místo pro plnohodnotný a možná kvalitnější život jaký by jich čekal doma. Je jen otázkou, co v jejich životě a svědomí **převáží**. O otázce „významové hodnoty“ Slovenska pro slovenské studenty mluví i jejich historické povědomí (více v Kap. 3.3.).

3.2. Podpora rodiny ve studiu.

Všechny slovenské rodiny bez ohledu na regionální oblasti a socio-profesní charakteristiku podporují studenta ve studiu v Praze – tím mu ulehčují adaptační proces.

Socio-profesní charakteristika rodiny z **míř** respondenti pocházejí mluví o možnostech finanční dotace studentů rodičma a jejich ochote ne/podporovat dítě na studiu v zahraničí. Rodiče studentů mají převážně vysokoškolské vzdělání (jak ukazuje Tab. č. 3 – vysokou školu absolvovalo 18 rodičů). Jsou to hlavně učitelé (8 rodičů), lékaři (4 rodiče, z toho 2 psychologové), dva inženýři, jeden podnikatel, jeden manažér a jedna prodavačka. Deset rodičů je středoškolsky vzdělaných. Je překvapivé, že i rodiny kde jen jeden z rodičů je vysokoškolsky vzdělaný jsou ochotné vyčlenit z rodinného rozpočtu 5-6000 Kč (= cca 6000 Sk) . Dalo by se ale předpokládat, že rodiče (hlavně učitelé, lékaři) vidí tuto investici jako „vklad do lepší budoucnosti dítěte“. Tu nehraje úlohu z jaké části Slovenska rodina pochází, i když jak ukazuje Tab. v Příloze 1. Rodné městä respondentů a kap. 1.2.

Vzorek, je ekonomická síla napr. Prešovského kraje nejnižší, rodiče jsou **však** schopní a ochotní podporovat dítě v studiu v zahraničí částkami 4-6 000 Kč měsíčně.

„ Socio-profesní status rodin slovenských studentů“

Respondent	zaměstnání		finanč. příspěvek
	otca	matky	od rodičov
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	SŠ, kontrolór ve fabrice	SŠ, ekonomka	5000 Kč
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	VŠ, učitel	VŠ, učitelka	4-5000 Kč
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	VŠ, učitel	SŠ, ekonomka	5000 Kč
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	zam. na železnici	ředitelka dets. domova	0 Kč
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	-	-	5000 Kč
Františka, 23 let, LF, Levice	VŠ, učitel	VŠ, inžinířka	5000 Kč
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Lubovňa	VŠ, lékař	VŠ, lékařka	6000 Kč
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	SŠ, nezaměstnaný	VŠ, prodavačka	0 Kč
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	VŠ, podnikatel	SŠ, podnikatel	4000 Kč
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	-	na důchodě	0 Kč
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	VŠ, Ing. architekt	VŠ, učitelka	6000 Kč
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	SŠ, železničář	SŠ, účetní	4500 Kč
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	SŠ, elektrikář	VŠ, učitelka	5000 Kč

Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	VŠ, učitel	VŠ, učitelka	5000 Kč
Oľga, 21 let, FHS, Košice	VŠ, manažér	SŠ, podnikatelka	3500 Kč
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	prac. v zemědělství	účetní	6000 Kč
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	podnikatel	podnikatelka	8000 Kč
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	VŠ, psycholog	VŠ, psychologička	6000 Kč

Tab. č. 3

Tři studenti ze zmíněné vzorky si na život a studium v Praze vydělávají sami, všichni jsou studentmi Fakulty humanitních studií UK a jsou ze západního Slovenska. Tyto studenti pracují v konkrétních profesích jako grafik (J), recepční (H), prodavač (D) a jsou schopní si zarobit od 13-20 tisíc Kč. Tu by se dalo předpokládat, že jim to systém výuky na fakultě povoluje, co se už nedá říct o studentech lékařských fakult, tito navštěvují brigády **nejméně**, náročnost studia jim to nepovoluje. V dalších třech případech dávají rodiče ze západního Slovenska studentům 4-6000 Kč. Většinou si studenti vydělávají brigádama a tři studenty z východního Slovenska využívají i prostředky z grantu VÚB pro vzdělání.²⁰

Dalším faktorem je emocionální navázanost rodičů na dítě. Studentka (I, FHS, Nitra) říká: „...ako moja mamina je taká, že ona by mi nikdy v tom nejak nebránila, ani by ma nebrzdila, ale veľa krát keď prídem domov tak mi povie, že tak je jej ľúto, že som už není doma, že sa nemá s kým porozprávať, že som tak ďaleko a tak...a tato ten je zase iný, on v tom vidí takú dobrú príležitosť pre mňa, že sa niekam posunúť a že ma to zase možno nakopne niekde ďalej, že pôjdem niekam úplne preč a tak...“ Rodiče se přirozeně těžko vyrovnávají s odchodem dětí na studia, ale nejčastěji akceptují jejich rozhodnutí a vkládají do nich nádej, jsou hrdí na to, že jejich děti studují v Praze. Studentka (K, FHS, Bratislava) říká: „tak to bolo také trochu smutné asi pre nich...ale zase oni sa tešia z toho, že robím tú školu a že ma to baví, á...ako, že sa nejak realizujem a že som na tej univerzite a robím doktorantské štúdium. Takže je to také, má to dve stránky. Myslím si, že by boli veľmi radi keby som sa vrátila domov. Nó, oni boli na mňa dosť naviazaní.“ Kromě výchozího rodinného zázemí a jazykových kompetencí důležitých při procesu adaptace, dalším důležitým předpokladem přizpůsobení se v cizím prostředí jsou představy a předsudky, se **kterými** slovenskí studenti přicházejí do Prahy.

²⁰ Tento projekt VÚB je zaměřen na podporu studentů - po předložení a schválení projektu poskytuje VÚB nenávratný grant studentů ve výšce 20 tisíc Kč ročně. Více na web stránkách <http://www.vub.sk>.

3.3.Obraz dějin v hlavách slovenských studentů, jejich představy a předsudky.

3.3.1. Suma představ a předsudků.

Pobytem a studiem v pražském prostředí si slovenskí studenti přirozene vytvářejí vlastní názor na většinové obyvatelstvo t.z. subjektivně vidí pozitivní i negativní hodnoty českého obyvatelstva.²¹ To znamená, že stereotyp je možné chápat jako zjednodušený soud o druhých zakořeněný v lidské mysli. Stereotyp je důležitý, protože či už vědome nebo nevědome může jedinci pomáhat a ulehčovat proces adaptace, nebo ho brzdit. Je totiž pravdepodobné, že když student do Prahy přichází s názorem na většinové obyvatelstvo jako na kulturních „západniarov“, bude mu tento názor pomáhat v procesu adaptace, bude se snažit být jako oni, vyrovnat se jim, nalézt si tu své místo. Naopak například česká vážnost a přehnané sebevědomí může působit na adaptaci studentů odstrašující. Nepochybně tyto názory jsou individuální a u každého jednotlivce odlišné. Stereotypy slovenských studentů jsou budovány hlavně na historických reminiscencích, ale i bezprostředního zážitku. Typického Slováka a typického Čecha slovenskí studenti charakterizují rozmanitými způsoby. No stereotypy mají předovšetkým charakter vlastností. Nejčastějším pozitivním heterostereotypem je české sebavědomí, národní hrdost a kulturnost, určitý „západní styl“ (obdobně „německý styl“, „anglický styl“). Zároveň Čech zbytočně moc mluví, je uzavřenější novým kontaktům a vážnější na rozdíl od Slováka (negativní heterostereotyp). Slováci jsou „svázanější“ a bojují s pocitem ménecennosti, jsou zatrpknutější ale otevřenější, přátelskejší a přizpůsobivejší (pozitivní autostereotyp). Vlastnosti které slovenskí studenti připisují typickému Slovákov, Čechovi jsem zoradila pro přehlednost do tabulky 7.

*„Český stereotyp Slováků – co Slováci připisují Čechům
a slovenský stereotyp Slováků – co Slováci připisují Slovákům“*

<i>vlastnosti vnímané jako kladné</i>	ČESI	<i>vlastnosti vnímané jako záporné</i>
sebavědomejší (5)		moc mluví (o ničem) (4)
národně hrdí (5)		vážni (2)
kulturnější (3)		lakomí, malichernější,
„západniari“ (3)		pedanti, cynickejší a
„podnikaví dobrodruzi“ (2)		ironickejší, ateisti
vtípní, spoločenský, tolerantní, příjemní,		uzavření

²¹ Blíž k základnímu vymezení pojmu stereotyp, jeho vzniku, funkci a výskytu – Hans Henning, Hahn 2002: *Stereotyp, Identitat und Geschichte*. Mnichov, str. 152.

profesionáli, aktivní, kolektivní, otevření, cílevědomí, průbojní, suverénní, seriózní		
vlastnosti vnímané ako kladné	SLOVÁCI	vlastnosti vnímané ako záporné
otevřenejší (5)		ménecennejší (5)
přátelský (3)		závistliví (3)
přizpůsobivejší (3)		svázání (2)
přímí (2)		tichí (2)
milí (2)		prchčí, bez národní hrdosti,
úprimnější (2), tolerantní		drzí
zhovívavější, veselší, spontánnější,		

Tab.7

Právě na nejčastějším heterostereotypu českého sebevědomí a národní hrdosti je možné vidět obrácený autostereotyp slovenské ménecennosti. Nepochybně tato skutečnost má historický podtext (totiž stereotypy mají hluboké kořeny v minulosti)- českému národu se připisuje tradice samostatného už středověkého státu (přemyslovská tradice, období rozkvětu za Karla IV.) s možností rozvoje vědy, kultury, jazyka, zatímco v tom období jsou Slováci vnímáni jako utlačaný národ v Uhrách. S tím souvisí i pozitivní heterostereotyp české kultury, když v Čechách (jako rakouské části monarchie) byli o mnoho dříve přijatelné podmínky na rozvoj kultury (např. Karlova univerzita – vznik 1348, zatímco Univerzita Komenského – vznik 1919). Samozřejmě důležitým faktorem byla samotná geografická poloha ČR a z nej vyplývající vliv Německa na celkové hosp.-sociální podmínky (proto i studenti hodnotí Čechy jako „západáky“). V každém případě vlastnosti připisované Čechům jako cílevědomost, průbojnost, suverénnost a národní hrdost by se s jistou dávkou generalizace dali začlenit do pojmu „sebeuvědomění“. Slovenští studenti si ještě i dnes nesou v sobě odkaz 1.ČSR s uvědoměním, že nebyť tohoto spolenectví, zřejmě Slovensko ani neexistuje. I proto se jejich historické podvědomí soustředí na národní obrození a vznik 1.ČSR (dále v kap. 3.3.2.).²²

Často za pozitivním autostereotypem následuje negativní heterostereotyp, např: studentka (H, FHS, Partizánske) říká: „*Mmm...všimla som si a to aj Lasica raz tak vytkol, a nie som si istá, ale myslím si, že to bol Lasica nie Satinský, že na Slovensku keď ti mäsiar dá namiesto 20 dkg 22 dkg, tak Slovák povie : „môže byť“ a Čech sa ohradí a povie: „nie“ . A v istých prípadoch je to dobré, že sa Čech ohradí a v istých prípadoch je to podľa mňa, už mi to príde, že sú takí malichernejší v tom, že...je to pedantné...tak by som povedala, že Slovák je zhovievavejší. Ale zase sa to nedá povedať na celý národ, je strašná kopa nezhovievavých Slovákov a strašná*

²² Zatiaľ čo z českého všeobecného historického vedomia sa predstava o národnom obrození pomaly vytráca, ako aj predstava o „ľudovosti“ českého národa. Z historických udalostí dominuje ako významná najmä éra Karla IV. Viac o problematike národnej tradície a identity: Hroch, Miroslav. Národní tradice a identita. In Lidé města, 1. Praha: Fakulta humanitních studií, 2004. s.3-22, ang.res. s. 22.

kopa zhovievavých Čechov. Ale vo všeobecnosti mi to príde, že Slováci sú takí flegmatickejší, niekedy to je dobre a niekedy nie – dajú si skákať po hlave. Ale príde mi potom také kludné to spolužitie s inými ľuďmi, že keď je človek takí pozitívnejší... a Česi mi prídu aj takí národne uvedomelejší a že si celkom dosť veľa všimam napríklad v televízii že ak je niečo české, je to dobré! Nevieť ako na Slovensku sa to propaguje, ale príde mi to trošku menej. A potom tie extrémistické skupiny, holohlaví a tí sú „národne uvedomelí“ na oboch stranách. To je idiocia najvyššieho stupňa. Ale myslím si, že hej, že Česi sú viac národne uvedomelí ako Slováci. Stretla som viac Slovákov, ktorí sa hanbili vyslovene, alebo bolo to z nich cítiť, že sú menejcenní.“ Slovenská zchovávavosť a flegmatizmus je vyzdvižená pred českou malichernosťou a pedantskosťou. Jak je ale vidieť u studentky, vyzdvihnutie českej národnej hrdosti si slovenští študenti veľmi cenia. Ďalší študent (D, FHS, Ráztočno) hovorí: „no to. Mohol by byť trošku taký pribojnejší, ale...to je ťažko hodnotiť pretože Slováčok je Slováčok...Česi sú už viac takí západniari – západný štýl. Ale má to aj svoje nevýhody, Česi oveľa skôr podliehajú komercii ako Slováci, to z toho vidno...všade, v televízii...všetko, všetky médiá...to vidno rozdiel medzi českými a slovenskými médiami. České médiá to je úplný „bull shit“ to sa nedá, televízia, noviny...už len reklamy...šak títo ľudia sa dávajú tak nahovoriť na také primitívne slogany, že to by u nás neprešlo, aj keď už je to stratené aj na Slovensku ☺ podľa mňa....no Slováci, takí utiahnutejší, racionálnejší, nó...tichší a tým pádom nepribojnejší, ale...“ Národná hrdosť si môže niesť seba i negatíva – jak vidíme u „oddaných komercii“ I študent (L, LF, Opatovce n/Nitrou) vidí Čechy jako „západniarov“, v tomto prípade hovorí o „anglickom štýle“: „ oproti Čechom si myslím, že sme oveľa úprimnejší. Ale to nechcem akože ich nejako degradovať, ale...hm...povieme na rovinu, čo si myslíme, Česi sa to snažia väčšinou ako trošku zaobaliť, aby to lepšie vyzeralo. A sme, určite sme prchkejší, keď niekto niečo povie, skôr vybuchneme než... a videl som to na mnohých príkladoch, že proste Slováčok je výbušnejší ako Čech. Česi sú takí...“anglický štýl“, nič ich nerozhodí...myslím, že asi ten nadhľad, tú chladnú hlavu vie zachovať v nejakých tých ťažkých chvíľach. Opäť ako Slováci sú väčšinou takí...“ Vnímání Čechů jako „západniarov“ může být vymezeno i nějakým nereflektovaným názorem, že „my patříme k východu “ (co je znovu dané historickou situací – postavením Slovenska v Uherské části monarchie). Studentka VŠE (A, Stropkov) vidí Čechy jako „podnikavé dobrodruhy“, kteří se ale snaží působit důležitě: „Česi mi prídu dakedy takí, že...napríklad...hm...keď niečo chcú vysvetliť a napríklad taká úplne primitívna vec, hej, že niečo proste vysvetľujú hej, ako u Čechov som sa väčšinou stretla, tak Slováci keď vysvetľujú niečo, tak proste to povedia úplne jasne, bavíme sa na rovnakej téme: jasné? Jasné! A Česi sa to snažia takou okľukou, zložito, aby vyzerali proste nejak múdro...taký mám z toho pocit!...

nó...myslím si, že Česi sú viacej takí kultúrne založení... aktívnejší mi prídu, a lebo napríklad...nó, myslím, že tak sa proste zapájajú do takého kultúrneho života, alebo koncerty, alebo tak. Viem, že aj Slováci, určite, no ale, myslím, takí som mala pocit z nich, že tak dokážu tak, tak kolektívnejšie fungovať.“ Studentka (I, Nitra) FHS popisuje Slováky a Čechy takto: „No...najkrajšie ženy na svete ☺ ...hm...tak ja si predstavujem Slováka ako na jednej strane možno zbytočne pesimistického čo sa týka takých tých vyhládok, že zbytočne nejak...sa poddávajú takému...si neveria tak celkom vo svete, čo sa týka napríklad rovnocennosti s Angličanmi a s takými tými veľkými národmi, sa cítia tak jak takí upejpaní vzadu, ale myslím si, že v celku ako...či otvorení voči iným národom to vôbec neviem posúdiť lebo sú aj také prípady...á...možno starší ľudia podľa mňa, moc konzervatívni, neviem...v niektorých ohľadoch, ale zase mladí ľudia, myslím si, že hodne takí ambiciózní čo sa mi páči, že sa tam začína prebúdzat' taká tá ambicióznosť a určite milí, by som povedala na Slovákov, že sú milí a otvorení... mmm...teraz neviem jak to povedať, ale niekedy mi pripadajú Slováci, aj keď je to možno také paradoxné, trošku takí veselší, takí, ...ja to nechcem povedať aby to nevyznelo ako blbosť, ale takí pojašenejší, takí možno, že takí...veselší. Ako nemyslím tým, že sú Česi ako zachmúrení ale sú takí serióznejší, vážnejší. Asi tá spontánnosť by bola správne slovo... Čecha? Možno...možno podobní by som ho popísala, ale nežijem ešte medzi nimi toľko, ale podľa tej mojej predstavy si myslím, že sú menej, menej ustráchaní a menej konzervatívni ako my,...myslím si to, neviem či to je pravda á...mám taký pocit, že možno práve tým, že oni sa v takej tej histórii vyvíjali, zatiaľ čo my sme boli Rakúsko-Uhorsko, že sú menej takí, že majú takí ten, že sa necítia takí utláčaní, sú takí suverénnejší ako sme my a sú asi viacej hrdí na to, že sú Česi ako my na to, že sme Slováci... Myslím si, že majú taký ten pocit národnej hrdosti, možno aj ako tým, že si tak zakladajú na znalosti svojich panovníkov, tak mi to nejak pripadá.“ I ďalší studentka FHS (O, Košice) vidí neprůbojnosť a pocit méněcennosti Slovákov v historickém kontextu: „Slováci sú oveľa viac prispôsobivejší v tomto. Sú takí, že sa proste viac nechajú vytvarovať do tej pozície...takej ako...tí Česi sú viac výbojnejší v tomto. Majú o to udržiavanie identity väčší záujem...ako sú takí aj Slováci, stretla som sa s takými, ale fakt je toho menej. Neviem, možno má to nejaký dejinný zmysel, Česi boli hlavní a Slováci sa za nimi ťahali ☺ akože keby som to tak...Ale celkovo Česi majú také väčšie národné povedomie podľa mňa, sa považujú za trošku vyspelejší národ. Som sa stretla s názorom, že my sme ich iba brzdili a ako dobre, že sa to konečne rozdelilo.“

Dokonce student (S, VŠE, Košice) vyhrócuje svoj názor na majoritní obyvateľstvo takto: „možno...ja si dokonca myslím, začínam nadobúdať ten názor, že...hm...Česi...zase nemám rád keď to všeobecne hovorím, ale v zásade si myslím, že Česi podvedome majú zafixované, že

Slováci sú menejcennejší. Či už to robia vedome, alebo podvedome, ale majú to zafixované.“ Studenti – a to hlavne z východného Slovenska prichádzajú do Prahy často s pocitom méněcennosti, kterého se následně snaží zbavit tak, že „zvalí vinu“ na většinové obyvatelstvo, tz. cítí averzi Čechů vůči Slovákům. Totiž jen málokdy dokáží podložit své tvrzení konkrétními zkušenostmi ze života. V každém případě jako je viditelné z tabulky, studenti si cení hlavně české sebevědomí, národní hrdost a kulturnost, podnikavost a průbojnost. Svě krajany zas vidí jako otevřené, přátelské, úprimní a přizpůsobivé lidi. Tady by jsem znovu odkázala na jakýsi „uzavřený, západní model společnosti“ a „otevřený, východní“ model, který vlastně studenti (i když možná nevědomě) deklarují tím, jaké vlastnosti Slovákům připisují.²³ Regionální rozdíly v názorech Slováků na většinové obyvatelstvo se neprojevili. I když studenti žijí s již zmíněnými stereotypy a předsudky, ty však nejsou významnou brzdou v procesu adaptace. Někdy ale naopak, studenti uvědoměním si „západního“ konkurenčního prostředí nastartují všechny své síly a schopnosti a cílavědomě se snaží být co nejlepšími.

Co se týká pohledu slovenských studentů na obyvatele Prahy, často tuto otázku spojují a srovnávají s problematikou Bratislavy a zbytku Slovenska. Tu je však velký názorový rozkol mezi studenty z hlavního města SR a studenty z východního Slovenska. Například studentka (K, FHS) z Bratislavy tvrdí: *„Áno, a cítim sa veľmi urazene, môžem ti úprimne, pokojne povedať, je mi veľmi nepríjemné, že ľudia obviňujú Bratislavčanov, že sú divní, pretože to vôbec nie je pravda, á...mmm... stáva sa mi to často, nejako nie konkrétne, hej, ale zistí: „ty si z Blavy“ a potom zistí, že som úplne normálna hej! Takže mávam to, mávala som to dokonca u spolužiačok na vysokej škole, ktoré v živote iného Bratislavčana nevideli ako mňa a prišli s predsudkom, že Bratislava je strašná a vidím, že to robia Pražákovi tuná a ja poznám dosť Pražákov, no minimálne desať a sú to skvelí ľudia, úplne super. Ako je to možné, že ich poznám z tej školy, čiže sme sa združili nejak podľa záujmu, ale ako všade nájdeš zlých ľudí a dobrých ľudí, ako ich nájdeš v Bratislave a v Prahe takisto ich nájdeš v Jelšave....Ako cítim sa tým dotknutá, lebo to nie je pravda.*“ Přirozeně, pochází z hlavního města cítí se ukřivděná negativním názorem na Bratislavčany a tak stojí na straně Pražáků. Naproti tomu studenti z východního Slovenska Bratislavčany vnímají jako „důležitější“, arogantnější a přirozene budou stát na straně Moraváků. Student (L, LF, Opatovce n/Nitrou) sa vyjadruje takto: *„áno...určite, určite ako...Bratislaváci a ostatní Slováci. Ten istý typ problému, oni sú, vo všetkom sú múdrejší, dôležitejší... a tak ako sú v pohode, ale vidno z veľkomesta ☺ Nevieam,*

²³ A který vychází nejen z ne/rozvinutosti hosp.-ekonomických vztahů, ale i sociálních ukazovatelů. Ve „východním modelu“ totiž bude například instituce rodiny se všemi jejími funkcemi sehrávat mnoho větší roli jako v „západním modelu.“

možno pre to, že som z dediny, vnímam to inak, ale vnímam to tak, že sú, proste na všetko majú odpoveď, všade boli, všetko vedia.“ Studentka (H, FHS, Partizánske) ze západného Slovenska říká: „obzvlášť Pražáci, moji rovesníci a trošku mladší, tak s tými si fakt neviem nájsť spoločnú reč. Ak mám kamarátov Čechov tak sú mimopražskí á...z Prahy poznám niekoľko ľudí, ktorí sú mi sympatickí a zvyšok, s nimi si proste neviem sadnúť a porozprávať sa, lebo po prvé ja mám pocit, že oni nemajú záujem, že sa tak izolujú sami a po druhé mám pocit, že ja nemám záujem pretože tí ľudia sú mi fakt ďaleko zmysľaním...sú trošku takí arogantnejší ako obyvatelia hlavného mesta, pretože Bratislavčania sú veľmi podobní v tomto. Á...ja beriem keď je človek trochu inde, že e trošku vyššie ako ostatní tak to beriem, pretože poznám ľudí, ktorí sú vyššie tým, že to majú dané, že sú múdri, ale takýto ľudia práveže neobmedzujú kontakt s inými. Ale to nie je ten prípad, ja nemám rada, keď si človek o sebe veľa myslí a nič z toho nie je pravda. A osobný kontakt ukáže tú osobnosť.“ I studentka (F, LF, Levice) se přidává a označuje Pražáky jako „extra kastu.“ „Ja si myslím, že je rozdiel medzi Pražákom a Čechom, to závisí od osobnosti, ale väčšinou som sa stretol...proste cítim ten rozdiel, to som aj v škole cítil, proste aj z toho rozhovoru, z toho prístupu bolo cítiť, že Pražáci sú, jednak som si myslel, že sú nad Čechmi a jednak tým pádom, viac nad Slovákmi. Takže je tam rozdiel určite. Ľudia, ktorí to preklenuli, to preklenuli, ktorí nechceli tak stále tak ako...,“ říká student (P, LF, Spišská Belá). Studentka (O, FHS, Košice) vidí hlavní rozdíl mezi obyvateli hlavních měst a ostatními obyvateli takto: „jasné...nó, trošku, neni to pre mňa až také viditeľné, ale na druhej strane trošku to vnímam, hlavne medzi ako tými, v Prahe je trošku, trošku iný životný štýl ako väčšinou u tých ľudí čo som sa ja s nimi stretla? Možno je to tým, ako ja nechcem zovšeobecňovať, ale možno je to tým, že majú menší problém s peniazmi a to už je taký dosť veľký fakt a potom tí mladí sú takí samostatnejší, že prose na jednej strane majú dosť peňazí a na druhej žijú na takej voľnejšej nohe by som povedala, ale nemám s tým až také skúsenosti, že by som nejak zovšeobecňovala.“ Pět studentů (čtyři z východního Slovenska, jedna studentka se západního Slovenska) tvrdí, že Moraváci mají k Slovákům blíže než Česi: „...neviem, to máš zase rôzne, ber to tak, že Moraváci sú docela podobní nám, Slovákovi. A Česi osobitne, ako Praha, to je extra kasta, ☺“ říká studentka (F, LF, Levice). Podobný názor má i student (M, VŠE, Stropkov): „Ta ja viem, Moraváci sú iní jak Pražáci, asi tak, inak sa bavia jakeby, ináč srandujú...ja mám kamarátov Pražákov, oni sú úplne v pohode a Moraváci, že mali vždy bližšie ku Slovákovi, viacej sa Moraváci, ako majú spoločnejšie so Slovákmi ako s Pražákmi, Čechmi.“ Tady by jsem ale znovu chtěla upozornit na stereotyp „otevřeného, východního“ modelu, který si studenti z východního Slovenska pravděpodobně nesou s sebou a právě proto vidí Moravu jako dělící čáru mezi „východem“ a

„západem“ – to proto jsou jim Moraváci bližší. Jiný názor má ale studentka (K, FHS) z Bratislavy: „*To tu cítim tiež, proste tí Moraváci sú neviem na čo namyslení, na seba ako Moraváci, no čo ako, ja, čo ja viem, ved' sú takí istí ako my. Nemám tieto veci rada, áno, cítim to tu. Vidím tých Moravákov ako sa zoskupujú a neviem čo si myslia. A tí ostatní, neviem, skôr mám pocit: tí Moraváci voči Tým ostatným ako Tí ostatní voči Moravákom. Niekedy si robia srandy možno z tej reči z Moravákov, že rozprávajú nejak inak ako tí ostatní.*“ Otázky představ a předsudků kráčí ruku v ruce s obrazem dějin, který si studenti přinášejí sebou.

3.3.2. Obraz dějin v hlavách slovenských studentů.

Historické resentimenty mohou sehrávat v procesu adaptace důležitou úlohu – vplývat pozitivně, ale být na přítěž. Z tohoto důvodu se výzkum zabývá vnímáním československé, slovenské a české minulosti slovenskými studenty.

Cílem těchto otázek bylo zjistit a ukázat reflexi historické zkušenosti slovenských studentů. Jsou dějiny u studentů vnímány jako samostatné – slovenské, anebo československé? Je obraz dějin v očích slovenských studentů zátěží v jejich adaptaci českému prostředí? V následujících tabulkách 8 a 9 uvádím zjednodušené odpovědi studentů na otázky jaké události a osobnosti byli nejpozitivnější/nejnegativnější v dějinách českých, slovenských a československých.

„*Pozitivně hodnocené histor. události a osobnosti Československa, ČR a SR podle sloven. studentů*“

Respondent	pozitivní události a osobnosti
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	štúrovci, B. Němcová, J. Jánošík
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	vstup do EÚ, A. Dubček, M. Vašáryová, V.Klaus (ČR)
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	vznik ČSR, SR, ČR, T.G.Masaryk, sportovní úspěchy, V.Havel
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	r.1918,1989 pro Čsl., V.Havel (ČR), E.Beneš a všichni kt. „vytvořili“ Čsl.
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	uzákonění SJ, J.Hus + reformace, J.Palach (ČR), T.G.Masaryk a M.R.Štefánik, V.Havel, spisovatelé
Františka, 23 let, LF, Levice	narážka na chudobné slovenské dějiny, jako čsl.-dobry hokejový tým
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa	vstup do EÚ, NATO, vznik ČSR – osvobození

Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	ČR: Sametová revoluce, Pražské jaro, SR: SNP, Washingtonská deklarace, SR: M.Lasica a J. Satinský, M.R.Štefánik, B.Bugár
	F.Šebej (OKS), lidé z Domino Fóra, ČR: T.G.Masaryk,
	K.Čapek, B.Hrabal, J.Hašek, M.Kundera, K.Michal, V.Havel
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	uzákonění SJ, národní obrození, štúrovci, vstup do EÚ,
	vznik ČSR, ČR: monarchie a Habsburkové, rozmach za
	Karla IV., vznik UK, éra V.Havla jako prezidenta, SR: Cyril a
	Metod, L.Štúr, A.Bernolák, S.Chalupka, A.Dubček, herci:
	Chudík, Labuda, Lasica a Satinský, Vašáryová, ČR: V.Havel,
	Přemyslovci, Karel IV., Arnošt z Pardubic, Ján Hus, J.Žižka,
	Baťa, K.Gottwald
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	pravicová orientace SR
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	Sametová revoluce, vstup do EÚ, koexistence Nemců+
	Maďarů+Slováků v Bratislavě, ČR: V.Havel, B.Nemcová,
	M.Vieweg, osobnosti na UK
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	pád socialismu, odtržení od R-U, štúrovci (uzákonění SJ),
	brankáři: Čobej, Čontofalský, v ČR: Čech
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	vznik ČSR, SR, r. 1989, hokej. úspěchy, L.Štúr a štúrovská
	generace, V.Havel
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	vstup do EÚ, vymanění se z R-U, konec socialismu, narážka
	na to, že vznik ČSR se v ČR oslavuje a v SR ne, A.Dubček,
	V.Havel, M.Šatan, R.Muller
Oľga, 21 let, FHS, Košice	r. 1989, V.Havel
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	kupec Samo (Samova říše), kníže Svatopluk, T.G.Masaryk,
	A.Dubček, vznik ČSR, SR,ČR
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	vstup do EÚ, vznik ČSR (+ aj -), V.Havel, T.G.Masaryk,
	A.Warhol, M. Šatan, M.Dzurinda
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	vstup do EÚ, 1.ČSR, SNP, Ľudovít Štúr, Cyril a Metod,
	T.G. Masaryk, M.R. Štefánik, A. Dubček, Nepela, Gruberová,
	Thótová, Króner, Warhol, Vašáryová, Novotná, Destinová,
	Kožená

Tab. 8

„Negativně hodnocené histor. události a osobnosti Československa, ČR a SR podle sloven. studentů“

Respondent	negativně události a osobnosti
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	V.Mečiar
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	II.světová válka a Tiso
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	Slovenský stát, V. Mečiar
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	léta 1948-1989, Slovenský stát
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	Slovenský stát, pražský centralismus, Tiso, Hlinka, Novotný
Františka, 23 let, LF, Levice	pražský centralismus
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa	Slovenský štát, V.Mečiar
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	fingované procesy, normalizace, V.Mečiar, R.Šuster, J.Slota,
	ČR: J.Paroubek, Zeman
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	působení pod vlivom R-U, rozpad Čsl.
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	průběh rozdělení ČSFR (Mečiar při moci+HZDS),
	ČR: působení ČSSD+jejich vztah k demokracii a liberalismu
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	Slovenský stát a nacisti v kurze dodnes
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	rozdělení Čsl, r.1968
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	socialismus, obd. po volbách 1993-V.Mečiar, neblahý
	průběh kuponové privatizace
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	Slovenský stát-spolupráce s fašistami, V.Mečiar
Oľga, 21 let, FHS, Košice	Slovenský stát-odsun Židů, fašisticky orientováni
	pohlavári, V.Mečiar
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	Slovenský stát, éra Mečiara, Tiso a katol.cirkev,
	rekatolizace, upálení J.Husa, válka
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	rozdělení Čsl. (+ aj -), Mečiarova éra, socialismus
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	polit. scéna v současnosti, Tiso, V.Mečiar, ČR: komunisti
	stále v kurzu

Tab.9

Jednoznačně za nejvýznamnější pozitivní událost je pokládán vznik Československa (9 respondentů) a revoluce v 1989 (6 respondentů). Následně potom za negativní událost je pokládána éra socialismu v Československu (7 respondentů). Ze samostatního slovenského dění je nejpozitivněji hodnocen vstup SR do Evropské unie (7 respondentů) a působení štúrovců jako hlavních aktérů národního obrození a hlavně iniciátorů uzákonění spisovné

slovenštiny (6 hlasů). Čtyři studenti uvádějí jako nejpozitivnější událost na Slovensku vznik samostatné republiky v 1993. Dva studenti si vzpomínají na tradici Cyrilometodějskou a na SNP. Jako další pozitivní události jsou pokladané: Washingtonská deklarace, Pražské jaro, úspěchy slovenského hokejového týmu. Existenci meziválečného Slovenského státu označilo jedenáct studentů za negativní událost. Pro 4 respondenty bylo negativní období po volbách r.1993 a éra Vladimíra Mečiara. Za negativně události je považovaná i rekatolizace na Slovensku, příběh rozdělení Československa, odsun Židů za 1. republiky, neblahý příběh kupónové privatizace, pražský centralismus. Z českého dění je pozitivně hodnocený vznik ČR v 1993 (2 respondenti), vítězství českého hokejového týmu na Olympijských hrách, reformace a působení Jana Husa.

Zajímavé je hodnocení Slovenského státu studenty. Často se zdráhají tuto otázku hodnotit, hledají omluvu a spíše se distancují od jednoznačného vyjádření. Student (C, VŠE, Prešov) říká: „:...*Hm....neviem, neviem posúdiť, fakt neviem.Hm...Nemecko vyprovokovalo II. svetovú vojnu, Nemecko proste spôsobilobrovske straty na životoch a momentálne je tam kde je, proste má vo svete meno, riadi svet, si myslím, že je jedným z tých, ktorý to nejako ovplyvňujú a teda si myslím, že nejako, nie je nejaký taký „čierny bod“.* Ako neviem, či rozumieš, čo som tým chcel povedať?“ Jiná studentka (F, LF, Levice) na to říká: „*hlavne Tisa. Aj keď to nebolo prasto najlepšie riešenie, že sme sa prasto nepostavili, ale bolo to v podstate ako trošku na chránenie toho vlastného národa. Lebo Česi v tomto prípade dopadli horšie...no...ale my sme sa v podstate nikdy nepostavili nikomu. Ako si najmenej ublížiť, ako možno sme chceli niečo ale nikdy nie tak, nikdy sme neboli na to dostatočne silní aby sme sa odvážili. Ako život bol vždycky prednejší ako všetko ostatné.*“ Skutečnost odsunu židovského obyvatelstva ze slovenského státu jako by ani neexistovalo a tuto skutečnost kryje slovenskou mírumilovností. „*Hm...Slovensko si myslím, že...nó keď sme sa odtrhli počas I. svetovej vojny, tak to bolo svinstvo, ale v podstate ako, myslím si, že každý Slovák vie, že sa v podstate nič iné robiť nedalo, že o tom rozhodoval iba jeden človek a myslím si, že keby som bola na jeho mieste tak rozhodnem tiež tak, ale keby som bola Čech tak ma to tiež naserie,*“ odpovídá studentka (E, FHS) z Banské Bystrice. Jednoznačně negativně hodnotí 1. slovenský stát studentka (H, FHS, Partizánske): „*tak na Slovensku tie udalosti skutočne negatívne beriem ten Slovenský štát, že sa rozdelilo Československo, čím sa Hitlerovi poskytla možnosť neporušiť zmluvu o neútočení na Československo, ale proste vytvoril jeden štát a zabrat druhý...mmm...to beriem negatívne veľmi...ja skutočne neviem, ale ...ja sa neprikláňam k oslobodzovaniu Tisa od toho čo spravili. Tiso je pre mňa veľmi negatívna postava, obzvlášť tým, že to bol kňaz. Ja síce nie som veriaca, ale predpokladám istú humanitu u kňaza. A také*

tie argumenty, že keby nie on tak iní, tak tie mi prídu strašne nelogické. No treba sa nad tým rozhodne zamýšľať, ono žiadny názor, ktorý by bol úplne vyhranený, nie je správny. Ale myslím si, že Tiso bol, bol to sluha nacizmu...čo potom beriem negatívne?...Socializmus neberiem veľmi pozitívne, ale zase...to čo sme sa učili na dejepise napríklad, že na Slovensku vyhrala Demokratická strana voľby, v Čechách vyhrala Komunistická a vzhľadom k väčšinovému pomeru sme mali socializmus všetci, takže na Slovensku beriem ako pozitívne, že sme si dokázali povedať svoje áno, Demokratickej strane. Ale nevidím do toho úplne, nie som historik, takže vôbec netuším...čo sme ešte mali za udalosti. Nežná revolúcia a Pražské jaro, všetko prebehlo v Čechách takže práve preto si aj myslím, že Slováci sú holubičí národ, ktorý si nechá proste dovážať tie nápady. Na Slovensku si fakt nechajú skákať po hlave, proste radšej to pretrpia, ako by mali vystúpiť z radu a príde mi, že Slovensko postráda také tie osobnosti, ktoré by ho rozpálili. Práve v Čechách tá Nežná revolúcia začala studentmi a na Slovensku sa pripojili, ale stále to boli tí Česi, ktorí to začali, takže práve preto ich obdivujem, takže, proste sa dokázali postaviť proti niečomu, čo bolo viditeľne silnejšie než oni... pražské jaro tu v Čechách a také tie procesy fingované, tá normalizácia a tak, tak to je pre mňa negatívne, ale to prebehlo v oboch štátoch. No, to sa ako ťažko teraz dá separovať, čo bolo slovenské a čo české. SNP mi príde pekné, na druhú stranu mi príde tiež ako také hazardné, lebo zomrelo veľa ľudí kvôli nemu, ale Slováci tým teda povedali, že sú prodemokratickí a nie profašistickí. To bolo pekné, aspoň trochu sa postaviť. Mmm...Washingtonská deklarácia? To dokonca viem, že bola 18.10.,desať dní pred vyhlásením Československa☺“ I v očiach jiných studentů je Slovensko ochuzenejší o významné udalosti a osobnosti. Například studentka (F, LF, Levice) říká: „No...my tie dejiny nejak extrémne bohaté nemáme ☺ Ako sme samostatný štát a ináč tak ako historicky...hľadali sme vždycky pre seba tú najpriateľnejšiu cestu, aspoň sa mi zdá. Ako možno to nebolo vždycky to najideálnejšie z celosvetového a celospoločenského pohľadu, ale...“

S významnými udalostmi (pozitívnymi i negatívnymi) jsou přirozeně spojené i osobnosti. Za osobnost, která pozitivně ovlivnila dobré jméno Československa a hlavně ČR, je považovaný Václav Havel (10 respondentů) hlavně ve spojení s revolucí 1989. Na T.G. Masaryka si vzpomnělo 7 studentů, převážně těch, kteří pozitivně hodnotí i vznik ČSR. Třetí nejčastější jmenovanou pozitivní osobností je A. Dubček (4 hlasy). Dobré jméno Slovenské republiky podle slovenských studentů poskvřnil Vladimír Mečiar, který jednoznačně vede jako negativní postava pro 8 studentů. Tady stojí za úvahu otázka propojení politických preferencí, souhlasu alebo nesouhlasu s rozdělením ČSFR a negativním vnímaním osobnosti a působení Vladimíra Mečiara. Dalo by se předpokládat, že studenti působící v Praze budou pozitivně

vnímat ČSFR a tím pádem osoba V. Mečiara jako hlavního aktéra při rozdělení ČSFR jim nebude sympatická. Zároveň mu připisují negativní kredit za neblahou ekonomickou situaci na Slovensku, kterou za svého funkčního období způsobil. Čtyři negativní hlasy patří J. Tisovi (jako „posluhovači“ fašistického Německa). Studenti si nevzpomínají ani na jediného Čechoslováka, který by zastínil dobré jméno Československa a z českého dění si po jednom „zlém“ hlase odnesl jen J. Paroubek a Zeman. Problematiku rozpadu Československa řeším dál podrobněji, je totiž nepostradatelnou při řešení česko-slovenských vztahů, no v souvislosti s výzkumem především při otázce ovlivňování adaptačního procesu. Tz. do jaké míry názor slovenských studentů na rozpad ČSFR ovlivňuje jejich adaptaci v českém prostředí. Vidí dnes-14 let po rozdělení ČSFR slovenští studenti vzájemné vztahy česko-slovenské ještě pod břemenem zkušeností z Československa, nebo už vnímají bývalé Československo s odstupem a samostatnost obou republik chápou jako přirozenou?“²⁴

Studenti se nejdřív zdráhali odpovídat na tuto otázku výpovědmi jako: „nevím, ja jsem byl/a malý/á, nechci to hodnotit,“ později přece (jako ukazuje tabulka) vyjádřili svůj názor.

²⁴ Jako přínosné uvádím výsledky výzkumu *Česi a Slováci po deseti letech*, tisková zpráva PM30311c, CVVM, on-line text na: <http://www.cvvm.cz/soubory/pm30311.pdf>.

Tento výzkum byl realizován Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) Sociologického ústavu Akademie věd ČR v dnech 3.-10.2.2003 na vzorku 1 070 respondentů, obyvatel ČR ve věku od 15 let.

59% dotázaných v čase průběhu rozdělení Československa hodnotila tuto skutečnost negativně. Dnes hodnotí rozdělení jako krok rozhodně, či spíše správný 55% dotázaných, jako krok špatný, nebo spíše špatný 36% dotázaných. Téměř třetina respondentů (32%) považuje vztahy mezi Čechy a Slováky za rozhodně, nebo spíše lepší než před rozdělením, 44% dotázaných nevidí kvalitativní rozdíl v česko-slovenských vztazích před a po rozdělení.

Podobný výzkum jako *Slováci a Česi po deseti letech* na Slovensku neproběhl, ale na podobné otázky odpovídá text Oľgy Gyarfášová *Desať let po...ako to vidí verejná mienka* in: Listy SFPA, leden-únor 2003, on-line verze na: http://www.sfpa.sk/pages/common/archiv/listy_nove/listy.php?no=0103&it=10.

Respondenti se měli zamyslet nad dějinami Slovenska ve 20. století a vybrat si 3 z 18 událostí, které vnímají jako nejpozitivnější a nejnegativnější. Vznik samostatné Slovenské republiky v roce 1993 hodnotilo jako nejpozitivnější událost 30,4% respondentů. No větší podporu získali tři jiné události. Nejpozitivněji byl hodnocen vznik Československa v roce 1918 (35,0%), dále SNP v roce 1944 (31,7%) a November 1989 (30,7%). Jako nejnegativnější událost hodnotilo 49,7% respondentů transporty Židů ze Slovenska do koncentračních táborů. Téměř polovina respondentů (49,0%) hodnotila jako nejnegativnější událost obsazení Československa vojskami Varšavské smlouvy v říjnu 1968. Rozdělení Československa v roce 1993 hodnotilo jako nejnegativnější událost – třetí celkově - 30,2% respondentů. Tady je zajímavé, že podíl respondentů, kteří hodnotili vznik samostatné Slovenské republiky jako nejpozitivnější událost v dějinách Slovenska ve 20. století (30,4%) je téměř shodný s podílem těch, kteří hodnotili rozdělení Česko-slovenska jako nejnegativnější událost slovenských dějin 20. století (30,2%). To ukazuje na jistou polarizaci slovenského obyvatelstva v otázce vzniku samostatné Slovenské republiky, resp. rozdělení Česko-Slovenska.

„Názory slovenských studentů na rozdělení ČSFR“

Respondent	názor na rozdělení ČSFR
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	bylo správné, že jsme se rozdělili, nikdy tam až takový vztah nebyl Slováci byli rádi, že jsme se rozdělili, Češi - nevím
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	rozpad-„může být“ – pozit. je, že se zachovali bilaterální smlouvy negat. je, že Češi už nepoužívají slovenštinu, Češi byli rádi, že jsme se rozdělili
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	nevnímá rozdělení, neví jaké by to bylo kdyby ještě existovalo Českosl. „lidé to neberou tak, že je to rozdělený stát“
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	na jedné straně možnost pro oba dva státy se samostatně projevit ...z jiné stránky...ved' to bola vec dohody
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	je to dobře, přece jen jsme dva různé národy...podla mě tam je zachování identity, protože opravdu tam určité rozdíly jak v kultuře tak v chování jsou, nakonec neoddělili to dva národy, právě naopak, např. hokej
Františka, 23 let, LF, Levice	ztratili oba dva národy, získali oba dva národy, každý si uvědomil, kdo jaký je..., no kritika centralismu
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa	bylo lepší za ČSl.,ale Slováci se cítili méněcenní vůči západu, proto chtěli rozdělení, byla to určitá demagóga, Češi se nechtěli rozdělit
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	rozdělení-krok vedle, udělal se „o nás bez nás“-mělo být referendum; pro Čechy +, pro nás -
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	nemělo to tak být, ale teď by už nechtěla zpět ČSl., tak je to dobré jako je to teď
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	pro ČR přínos ekonomický, pro SR až ak ne – k moci se dostali lidé s „nekalými“ plány
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	my jsme doma plakali všichni, takže hodně to beru jako negativní...., ani ne negativné ako zbytočné,“ ale uvolnilo se napětí v obou národech – teď jsou přátelstevnější vztahy
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	nesouhlas s rozdělením, „bolo nám lepšie, dopĺňali sme sa“
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	ČSl. bylo řízené z Prahy, možno dobře, že jsme se rozdělili jsme se osamostatnili, mohli jsme jít vlastní cestou, ale možná se to dalo vyřešit nějakým způsobem, žeby jsme zůstali spolu
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	rozpad byl potřebný, nevýhoda-centralizmus, ale byli

	by jsme vyspělejší jako 1 země, Česi to vzali negativně
Ol'ga, 21 let, FHS, Košice	jednoznačný nesouhlas s rozdělením; byli jsme brzda pro český rozvoj
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	měli jsme zůstat jako jsme byli, je mi to líto, ale ani se to o mnoho nezměnilo, přátelské vztahy tady zůstali
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	na jedné straně-negativní událost-je pro nás těžší přijít sem - do Prahy, na druhé straně – osvobození pro SR, narážka na centralismus
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	narážka na nedemokratickost rozpadu ČSl., rozdělení-dobré i špatné

Tab.10

Názory studentů jsem pro ulehčení a transparentnost rozdělila do čtyřech skupin.

1.skupina (5 studentů) – s rozpadem Československa vůbec nesouhlasí.

Studentka (K,FHS,Bratislava): „*my sme doma plakali všetci, takže veľmi to beriem ako negatívne. Mne to príde ako nieže negatívne ale ako zbytočné.*“

Další student (L, LF, Opatovce n/Nitrou) namítá: „*ja...som dosť citlivý na túto otázku lebo mne sa to nepáči, že sme sa rozdelili...myslím, že sme sa dopľňali, čo sa týka poľnohospodárstva, priemyslu, športu...*“

2. skupina (3 studentů) – s rozpadem Československa souhlasí.

Studentka (A, VŠE, Stropkov) obhajuje rozpad republiky slovy: „*...myslím si, že je aj správne, že sme sa oddelili, že, že...proste Slovensko...neviem, proste myslím si, že tam nikdy až taký vzťah nebol.*“ Další student (N, Prešov) taky z VŠE však říká: „*Hm...si myslím, že bol skôr potrebný.*“

3. skupina (5 studentů) - s rozpadem Československa nesouhlasí, ale rozdělení jim nepřekáží.

Za rozpadem vidí i pozitiva jako uvolnění napětí ve federaci obou národů a vyšší úroveň přátelských vztahů po rozdělení. Studentka (I, FHS,Nitra) hodnotí rozpad společné republiky takto: „*...teraz si neviem predstaviť, že by sa spojili, teraz by mi to prišlo zas také divné, ale proste... vtedy keby sa nerozdelili tak by som to určite vnímala pozitívne, ale teraz už si myslím, že by som to nechcela.*“

4. skupina (5 studentů) - se nevyjadřuje k otázce rozdělení Československa ani pozitivně ani negativně. Studenti se snaží zachovat neutrální pozici a uvádějí jak klady tak zápory společného státu.

Studentka VŠE (R, Brezina) říká: „...pretože keď sme sa vlastne rozdelili tak tým pádom je to pre nás horšie prísť sem do Prahy, ale na druhú stranu to beriem ako oslobodenie pre Slovákov, sme mali možnosť rozvinúť trošku náš priemysel, sme urobili lepšie reformy, pretože vlastne tá doba keď všetko išlo do Čiech už vlastne minula. Takže v podstate je to také oslobodenie pre nás, počítam, že možno Euro príde skôr...“ Student FHS (D, Ráztočno) se vyjadřuje takto: „Na jednej strane pre obidva štáty možnosť samostatne sa prejaviť nó... a keď sa človek na to pozrie z inej stránky ved' to bola vec dohody...väčšina Slovákov to vnímala v tom období ako super vec – konečne budeme samostatní, ved' na tú národnostnú otázku, na tej to bolo všetko postavené.“

Dvakrát studenti namítají i na nemorálnost rozdělení Československa když se podle nich mělo uskutečnit referendum o ne/souhlase s rozdělením. V dvou případech se objevuje narážka na „centralizmus“: „sme mali možnosť rozvinúť trošku náš priemysel, sme urobili lepšie reformy, pretože vlastne tá doba keď všetko išlo do Čiech už vlastne minula,“ říká studentka VŠE (R, Brezina). Svědčí to o tom, že napříč počátečnímu vyhýbání se odpovědi mají k problému své stanovisko, ale dnes, s odstupem 14 let jsou se situací smířeni, tz. dnes jsou si jisti svou národní identitou. Na otázku, co si myslí, jak vnímali rozdělení Češi, se necítily studenti kompetentní odpovědět. A když se už vyjádřili, tak si mysleli, že obyvatelé ČR byli nejčastěji nespokojeni s rozdělením, anebo vysloveně smutní: *Ako, poznám tu ako sesternicu čo je v Čechách a oni plakali celá rodina na tom, že sme sa rozdelili. A Česi... @neviem, čo ja viem, neviem 😊*“ říká nejistě studentka VŠE (A, Stropkov). V dvou případech studenti rozdělují české občany na: ty, kteří rozdělení Československa přijali velmi těžce – kvůli příbuzenské spřízněnosti, ty, kteří byli rádi, že se od vyspělejší české části federace oddělil její „slabší článek“ a ty, kterým na tom nezáleželo. U studentů převažuje přesvědčení, že slovenským obyvatelstvem byl rozpad Československa přijat pozitivně, ale objevují se i narážky na politickou orientaci lidí, kteří byli pro rozpad Československa (mečiarovci). Studentka FHS (H, Partizánske) říká: „neviem, no, pripadá mi to tak, že rozpad Československa bol v tom, že tí dvaja ľudia si rozdelili vlastné piesočky, čo bol Mečiar a čo bol Klaus a teda prišli pravdepodobne Slováci s tým nápadom rozdelenia. Ja neviem ako to presne bolo.“ V každém případě historické resentimenty ani pohled na rozpad Československa nestaví do plynulosti adaptačního procesu překážky. Odvážila by jsem si

dokonca tvrdit, že slovenští studenti v Praze se cítí být uvědomělými Slováky a těžší ze společné česko-slovenské minulosti.²⁵

4. Vlastní průběh adaptačního procesu a jeho problémy.

4.1. Jazyk a jazykové kompetence

Z hlediska lingvistiky se jeví jako nejdůležitější proces osvojování majoritního jazyka, tj. dosažení určité jazykové kompetence umožňující jedinci úspěšnou sociální realizaci v cizojazyčném prostředí. V tomto procesu bývá v relativně krátkém čase dosažena specifická forma bilingvismu, která se vyznačuje nevyvážeností znalosti majoritního jazyka (v našem případě češtiny). Důležitými faktory ovlivňující adaptaci jsou podobnosti nebo odlišnosti mezi původní kulturou a kulturou nastávající, a proto předběžná znalost řeči a kultury nového prostředí značně zvýhodňuje cizince v počátečním stádiu adaptace. Motivační rámec je ovlivněný i celkovou společenskou situací původní společnosti. Velkou úlohu hraje i typ minoritního etnického společenství (enkláva, diaspora, disperzní skupina), do kterého zapadají, popříp. vytvářejí cizinci – je to mimojazyková okolnost, která silně ovlivňuje adaptační proces.

Zkoumaná skupina (slovenští studenti v Praze) vytváří skupinu disperzního typu, a to zaručuje užší kontakt s majoritní společností, resp. s majoritním jazykem. Je třeba brát v úvahu i jedinečnou blízkost českého a slovenského jazyka a kulturní blízkost. A jak už bylo zmíněno v kap. 2.1. legislativní zakotvení možnosti používat slovenský jazyk. Rychlost a meze adaptace jsou dané taky prostředím, do kterého se cizinec dostal, stereotypy, které tam panují (vůči cizincům vůbec, anebo vůči konkrétnímu národu).

²⁵Na závěr ještě názor Čechů - žijících v Bratislavě na rozpad Československa (Luther, Daniel 2004: „Česká komunita v Bratislavě 20. století. Přeměny majoritních a minoritních pozicí v společenství města“, In: Luther, Daniel. Salner, Peter: *Menšiny v meste. Přeměny etnických a náboženských identit v 20. století*. Bratislava, s. 9-56. ISBN: 80-88997-18-6). Autor na straně 42 poukazuje na to, že rozdělení ČSFR mělo pro Čechy žijících v Bratislavě důsledky nejen psychologické (újmou morální i citovou) ale i pragmatické (volba občanství - nemožnost zvolit si dvojité občanství, problémy s důchodovým a sociálním zabezpečením, vojenskou službou). Graf 11, str. 42 zobrazuje procentuální názor respondentů na rozchod Čechů a Slováků v r. 1992, 57% respondentů rozchod považuje za rozhodnutí nesprávné, nebylo potvrzené v referendu, 15% - bylo to rozhodnutí vynucené, nebylo jiné řešení, 15% - bylo to rozhodnutí historicky chybné, 13% - bylo to rozhodnutí správné (z této skupiny respondentů si však nikdo nemyslí, že zánik společného státu iniciovali čeští politici, ani, že to bylo správné rozhodnutí - Slovensko bylo Česku na obtíž - nenašlo odzvu). Rozpad byl podle této skupiny respondentů správný protože byl „vyústěním vývoje na Slovensku.“

Podobný výzkum zaměřený na stav národního vědomí obyvatel národnostně smíšené oblasti ČR (Těšínsko) a působení nové společenské situace na etnickou sféru - Sokolová, G. 1997: „O vzájemných vztazích mezi Čechy a Slováky“, In: Sokolová, G. Hernová, Š. Šrajeroová, O.: *Češi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, s. 141.

V už zmíněném vzorku osmnácti slovenských studentů se vyskytli jen dvě studentky, které se snaží mluvit výslovně jen česky. Teda používání češtiny je čisto pragmatické. Studentka medicíny (z Bardejova, 22 let) uvádí jako důvod používání českého jazyka jeho využití do budoucnosti. Plánuje zotrvat a pracovat v České republice a myslí si, že je to nezbytné ovládat češtinu, tak se „trénuje“ už od teď. Druhá studentka (R, VŠE, Brezina) své rozhodnutí používat češtinu odůvodnila takto: *„Á...tak nejak mám taký pocit, že by som mala hovoriť česky pretože...mmm som tu ako cudzinka...ukázat' tú vôľu, že sa chcem prispôbiť, aspoň, aspoň s Čechmi. To nie je o tom, že by som zanevrela na jazyk, ale prosto som v cudzej zemi a beriem to tak, že viem prosto, že mi ľudia rozumejú, no u tých cudzincov by mi asi ani nerozumeli keby som hovorila slovensky, ale...“* Druhý extrémní pól tvoří dvě studentky, které používají hlavně slovenský jazyk, vysvětlují to tím, že majoritní obyvatelstvo jim přeci rozumí, tak nemají důvod k používání češtiny. Čtrnáct respondentů – tedy většina používá střídavě jak slovenštinu tak i češtinu a to v těchto situacích nebo z těchto důvodů:

a) na urychlení komunikace s většinovým obyvatelstvem, tz. když předpokládají, že by jim daná osoba nerozuměla. Například v obchodě a při běžném styku používají formálně pozdravy jako „dobrý den“ a „nashledanou“ (9 respondentů). Student medicíny (P, LF, Spišská Belá) na otázku jestli komunikuje česky nebo slovensky odpovídá takto: *„...nie, nie, keď pacient nerozumie slovensky tak rozprávam česky, ale nie, neviem tak dobre, proste iba maximálne slová, ktoré sú rozdielne proti češtine, aj na skúške napríklad keď proste nepoviem pažerák ale jícen alebo děloha, maternica.“* Další studentka (H, FHS, Partizánske) se pripojuje: *„Keď idem len na takú malú konverzáciu, že očakávam len „dobrý den“, „nashledanou“ a takéto, tak sa snažím po česky a keď je to väčšieho niečo a nie som si istá, že by som to po česky zvládla, a nechcem zo seba robiť úplného idiota ☺ tak rozprávam po slovensky“*

b) studenti, kteří používají češtinu v práci nebo cítí, že je to nutné (3 respondenti): studentka z FHS (I, Nitra) se vyjadřuje podobně: *„A... v škole zatiaľ rozprávam po slovensky, v práci sa snažím hovoriť po česky a v obchode keď nemusím nejakú dlhšiu konverzáciu viesť, tak také tie frázy ako „nashledanou“ á...tak sa snažím nejak ako prispôbiť trošku tej češtine“.* Studentka (O, FHS, Košice) k tomu dodává: *„Hm...rozprávam česky s cudzincami hovoriacimi česky v práci, lebo tí, slovensky nerozumejú samozrejme a niekedy v práci keď sa chcem zacvičiť ☺ ale inak rozprávam slovensky...ale myslím si, že práca to vyžaduje...pri veľa pohovoroch sa ťa spýtajú či vieš aktívne používať češtinu, takže ja práve preto sa aj snažím*

keď mám nejaký dobrý deň ☺ na stánku rozprávať česky, ako niežeby som to nejak veľmi chcela, ale vieš...“

c) používají češtinu neuvědoměně – mísí se jim se slovenským jazykem (2 studentky): *„Nesnažím sa ani tak, ani tak...sem-tam mi to výjde po česky, sem-tam mi to výjde po slovensky... a doma je to väčší problém keď mi to výjde po česky, “ smeje sa studentka medicíny (F, LF, Levice).*

S nadsázkou by se tedy dalo říci, že slovenská studentská menšina je pasívně bilingvální a tak i těžší ze znalosti majoritního jazyka. Tím, že nevynakládají prakticky žádné úsilí na to, aby se naučili dokonale český jazyk (teda kromě dvou už vzpomínaných studentek) a v běžné komunikaci používají slovenštinu zachovávají si tak i národně-etnickou identitu. Samozřejmě důležitou úlohu tady sehrává samotný fakt existence společné Československé republiky a vzpomínek na ni, ikdyž často hlavně majoritní obyvatelstvo velmi rádo poslouchá jazyk „bývalého slovenského bratra.“ Dalším faktorem je početnost slovenské studentské menšiny v Praze – tzn. samotná možnost komunikace s krajany a možnost používání slovenského jazyka formálně legislativně zakotvená (jak již bylo uvedené v kap.2). Tuto problematiku používání slovenštiny na českých VŠ řeším v kap. 4.3. Kromě jazyka jako jednoho z východících faktorů ovlivňujících adaptační proces, dalším ukazatelem je vyrovnávání se s materiálními obtížemi po příchodu do cizího prostředí (kap. 4.2.).

4.2. Bydlení a práce– materiální obtíže slovenských studentů.

Slovenští studenti po příchodě do cizího prostředí - do Prahy se přirozeně střetávají s mnohými problémy. Prvním problémem je zabezpečení ubytování. Jak už bylo zmíněné v kapitole 3.2. rodina velmi ráda a ochotně poskytne studentovi finance na ubytování, stravu a základní životní potřeby v Praze. Napříč tomu ale studenti velmi často sahají i po možnosti vydělat si vlastní peníze, jak říká studentka VŠE tzv. „bočáky“, které použijí převážně na účely kulturní (divadlo, kino, párty), sportovní, nebo len na posezení s kamarády, anebo občasné návštěvy restaurací. *„Nó, nó určite že, na...keď chceš ísť do divadla....lebo z domu dostávam peniaze väčšinou na také veci, že zaplatiť si všetky poplatky jaké mám. Vieš keď bývam na private tak 2500 Kč stojí privat a z toho zaplatiť tie veci a potom keď chceš ísť niekde vonku na pívko, alebo čo, tak proste potrebuješ nejaké „bočáky“ ne, ☺“* vysvětluje studentka VŠE (A, Stropkov) nutnost přivydělávat si při škole. Samozřejmě to jestli student má anebo nemá zájem vyhledat si práci, případně chodit na brigády, závisí od toho jakou

školu navštěvuje – student FHS s relativně flexibilním rozvrhem, který si volí sám, si práci najde jednodušeji nežli student medicíny, který má striktně stanovený rozvrh. To potvrzuje i student LF UK (L, Opatovce n. N.), který říká: *„...Tých 1500 korún maximálne. Chcel som ísť, žeby som si našiel ako stálu robotu, ale to mi kvôli škole nevychádza ako, mám tak blbý rozvrh, že nemám pravidelne jeden deň voľno alebo takto, ale mám každý deň, proste na semester nemám dopredu napísaný rozvrh a nemôžem si prispôbiť k tomu nejakú stálu prácu.“* Dalším faktorem při rozhodování ne/pracovat je i přísun financí z domova. Student, který také studuje na LF (P, Spišská Belá), ale z domu dostává 6000 Kč přiznává, že na brigády nechodí. Jen když je to skutečně nutné, vyhledá práci: *„...Teraz okolo 8 tisíc mi mama posielala, slovenských, slovenských, v českých to je asi 6 tisíc a musel som asi pred mesiacom brigádovať lebo som si musel kupovať knihy, čo vlastne tieto peniaze mi nestačili, som bol asi 2-krát, alebo 3-krát na brigáde, takže, ale inak...“* Další studentka medicíny (F, Levice) musela dokonce kvůli velké pracovní vytíženosti opakovat ročník: *„Ó...ja som mala aj stálu prácu, takže som mala klasický minimálny...mala som okolo 3500...hm...plus ešte nejaké tie brigády tak 4000 to boli.“* Ze 8 studentů FHS, jen tři nepracují – jedna studentka dostává z domova dostačující částku (8 tisíc Kč), jedna studentka je doktorantkou na fakultě (K, FHS, Bratislava) a další studentka je v Praze jen jeden semester (E, FHS, Banská Bystrica), tedy si ještě jen zvyká na pražské prostředí. Dalších 5 studentů FHS má stálou práci. Student (D, Ráztočno) pracuje na stálý pracovní úvazek v obchodě se sklem a vydělá si měsíčně 10 tisíc, další student (J, FHS, Bratislava) pracuje jako grafik a privydělá si tak 20 tisíc, studentce z Partizánskeho (H, FHS) práci na recepci, častokrát v noci, přináší 10 tisíc Kč měsíčně. Další studentka FHS (O, FHS, Košice), která z domu dostává 3500 Kč pracuje v dárkové službě: *„Záleží od mesiaca, ale...snažím sa, nó potrebovala by som takých 2000 korún zarobiť, teraz v decembri si zarobím 4500, čo vlastne robím viac ako stíham chodiť do školy. Ale zároveň si zarobím, na ten január aby som mala...som sa mohla pripravovať na skúšky...teraz robím na Flóre v darčekovej, baliacej službe ☺ Balím balíčky ☺ Ináč rôzne brigády, klasika, sem-tam sa mi niečo naskytne, že dostanem prácu z Košíc aby som im prekladala niečo z angličtiny do slovenčiny.“* Jiná studentka z Nitry (I, FHS, Nitra) si našla pozici administrativní pracovnice: *„Robím v...aut. robím na zastúpení Peugeotu ako pre Čechy a robím tam vlastne administratívu...na recepcii proste, telefonáty vybavujem...no stíhať to...je to teda časovo náročné, ale snažím sa to ukočírovať, možno keď tak, možno rozmýšľam nad tým, že robotu zmením, že pôjdem vlastne...už aj nejaké ponuky mám, že budem ešte hľadať robotu kde sa to dá viacej prispôbiť, ale tak teda nejak...sa to snažím stíhať, ja vlastne chcem robiť kvôli sebe aby som nebola nejak tak lenivá, aby som rodičov nezaťažovala...chodím tam, ako ja*

som tam robila minulý celý rok a teraz tam chodím, s nimi som dohodnutá, chodím tam 2 krát do týždňa, dvakrát 6 hodín, keď mám okno v rozvrhu tak vtedy,“ přivydělá si tak 4 tisíc měsíčně a rodiče jí poskytnou dalších 4 tisíc Kč. Jedna studentka VŠE na brigády vůbec nechodí – je z domu dostatečně finančně zabezpečená dokonce natolik, že ani přez léto nevyhledává brigády ale cestuje (R, VŠE, Brezina). Tento případ je ale spíše výjimkou. Tři respondenti už pracovali v létě v zahraničí (USA, VB, Německo) a jiní pracovali dlouhodobě v létě v Praze. Dva studenti VŠE mají stálou práci. Studentka (A, VŠE, Stropkov) pracuje na recepci v hotelu a další student (M, VŠE, Stropkov) pracuje v Sazka aréně – jako pokladník. Přivydělá si tak 2-4 tisíc Kč měsíčně. Student VŠE (N, VŠE, Prešov), který z domu dostává 5000Kč, svoji práci při škole komentuje takto: „...*No určite no, bez toho by som nemohol prežiť. Chodíme, tak jednak s Lubkou chodíme na komparzy, jednak ja som ešte pred rokom pracoval v Sezname dlhodobo, potom externe, to bolo dobré v podstate som si mohol zarobiť peniažky bez toho, aby som chodil niekde, to bolo cez internet. Lenže keď som končil bakalára tak som mal veľa povinností v škole, takže som musel odísť z tamadiaľ. Teraz vlastne nemám nijakú takú, mám len jednorázovky. A najradšej máme komparzy lebo tam v podstate prídeš, ešte máš aj čas, že si nejaké domáce urobíš trebárs, alebo tak ☺ a ešte ti za to aj zaplatia, takže tak.*“ Další dva studenti VŠE nepracují, je třeba ale povedět, že jeden z nich pracoval celé leto v USA a druhý má dost finančních prostředků od rodičův (6000 Kč) a dostává i prospěchové stipendium 1200 Kč měsíčně. Tři respondenti pobírají jednou ročně 10 000 Kč z již vzpomínaného grantového fondu VÚB. Pro získání tohoto příspěvku je potřebné vypracovat a poslat projekt svého studia a plány po studiu. Příspěvek se uděluje jednou ročně. Dva studenti dostávají stipendium, jeden prospěchové (S, VŠE, Košice) a jedna studentka doktorantské (K, FHS, Bratislava). Nikdo ze studentů nepobírá sociální stipendium, ale většina studentů UK si každoročně žádá (poté co proběhla reforma změny ceny kolejného – viz kapitola o ubytování) příspěvek na bydlení (600 Kč). Z vydělané částky nepochybně největší část pohlčí ubytování.

To, jak si studenti ubytování najdou, s kým bydlí, a jak jim dané prostředí „nového domova“ vyhovuje je dalším ukazatelem adaptace v českém prostředí. Praha nabízí kromě obvyklého studentského ubytování na kolejích, i možnost podnájmu v garzónkách a bytech v různých pražských částech – pronájem bytu je samozřejmě finančně náročnější²⁶. Studentům Univerzity Karlovy při nástupu do 1. ročníka je automaticky udělena kolej.

²⁶ Průměrná výše nájmu v Praze, o které mají zájem studenti se pohybuje cca 15-20 tisíc/měsíc. Přičemž když studenti bydlí v bytě například čtyři – tzn. osoba zaplatí za měsíc okolo 5 tisíc Kč. Bydlení v bytě s jinými studenty si studenti nejčastěji hledají na stránkách www.spolubydlici.cz.

Ubytování jim zabezpečují Koleje a menzy UK. V dalších ročnících umístění záleží na studijních výsledcích každého studenta, přičemž žádost si podávají elektronicky v informačním systému UK. UK má na svých kolejích pro své studenty dostatečné kapacity proto se zřídka stává, že by studentům ze Slovenska nebyly koleje přiděleny.²⁷ Studenti Vysoké školy ekonomické to mají vzhledem ke stále se měnícímu systému ubytování složitější. V roce 2002 VŠE dokonce koleje slovenským studentům vůbec nezabezpečila a v následujících letech vyčlenila několik míst pro slovenských studenty. V současnosti dostávají studenti VŠE koleje bez ohledu na národnost, kritériem je nyní prospěch studenta.

Ubytování na koleji je pro studenty stále nejlevnější formou ubytování²⁸, přičemž většinou je součástí ubytovacího zařízení i menza.²⁹

Ze zmiňovaného vzorku bydlí na koleji jedenáct studentů, na privatě sedm a šest studentů si vyzkoušelo bydlení na privatě i na koleji. Všichni studenti z lékařské fakulty bydlí od začátku na koleji, u studentů Vysoké školy ekonomické záviselo jejich ubytování zřejmě na ne/přidělení internátu. Ze 6 případů dva bydlí od započtení studia na koleji, dva na privatě a dva si vyzkoušeli oba typy bydlení. Podobná situace se vyskytla i u studentů FHS UK, kde z 8 případů dva studenti bydlí na privatě, dva na koleji a čtyři změnili typ ubytování z koleje na byt. U těchto studentů se tedy projevila jiná strategie volby bydlení. Privat nezvolili kvůli nedostatku místa na koleji, ale kvůli vlastnímu pohodlí a soukromí. Je třeba taky zmínit, že tři studenti (dva muži a jedna žena) bývalí na soukromém bytě mají 25-26 let a zdá se jim neadekvátní a nepohodlné bydlet na koleji. Všichni mají totiž vlastní práci, a teda bydlení – na rozdíl od studentů z lékařské fakulty, si mohou vklidu dovolit. Takže v otázce bydlení hraje nepostradatelnou úlohu přísun financí (jak z domova od rodičů, tak vydělaných). Přirozeně studenti, kteří dostávají vyšší „rodinné dotace,“ anebo si mohou dovolit při škole pracovat, budou i uvažovat o vlastním bydlení v podnájmu. Na bydlení v podnájmu si studenti cení vyšší úroveň komfortu, pohodlí a klidu. Atraktivnost Prahy při výběru bytu nehraje úlohu,

²⁷ V tomto školním roce (2006/2007) ubytovala UK v Praze 2150 slovenských studentů – nejvíc studentů je ubytovaných na Koleji 17. listopadu (397 osob), Koleji Otava (333 osob) a Koleji Hvězda (311 osob). Tyto údaje mi poskytl Filip Brixi – uvedený jako kontaktní osoba pro web na stránkách kolejí a menz UK: <http://www.kam.cuni.cz>.

²⁸ Ceny na internátech se pohybují mezi 2-3 tisíci za měsíc, záleží od lokality, kde se internát nachází a od počtu lůžek na pokoji. Na nejdražší koleji UK (kolej Komenského) jednolůžkový pokoj se sociálním zařízením stojí 168 Kč/den, tj. 5040 Kč/měsíc. Nejlevnější pokoj na koleji UK má kolej Švehlova kde 4-lůžkový pokoj bez soc. zař. stojí 47,67 Kč/den, tj. 1430 Kč/měsíc.

Na koleji Jarov I.E za 4-lůžkový pokoj se společ. soc. zař. zaplatí student VŠE 43 Kč/den, tj. 1290 Kč/měsíc. Za nejdražší pokoj – 1-lůžkový pokoj s přípojkou na internet taky na koleji Jarov I.C zaplatí student 85 Kč/den, tj. 2550 Kč/měsíc.

²⁹ Bližší informace k ubytování poskytuje UK na: www.ubytovani.cuni.cz
VŠE na: www.suz.vse.cz

nejdůležitější je cena za podnájem a dostupnost MHD. Dalším faktorem narůstající tendence studentského bydlení na privatech bylo zdražení kolejného na všech kolejích UK v akademickém roce 2005/2006.³⁰ V tabulce č.4 uvádím typ ubytování každého respondenta, finanční příspěvek od rodiny a formu a výšku jiných finančních prostředků, které má student k dispozici. Je očividné, že ve většině případů studenti se stálou prací bydlí v bytě (4 respondenti), ale do stejné skupiny patří i jeden student (G, FHS), který si přividělá méně, avšak zřejmě finanční prostředky z domova jsou pro něj dostačující a jedna studentka (R, VŠE), která nepracuje vůbec a také bydlí v bytě. Faktor z jaké oblasti Slovenska student přichází nehraje roli v jeho rozhodnutí jestli si zvolit bydlení na koleji nebo na privatě. Stejně je těžko povědět, jestli z uvedeného vzorku jsou přispůsobivější ženy nebo muži, sehrává tu úlohu jak již zmíněný faktor financí, tak věk studenta, osobní kontakty (často studenti chtějí bydlet s partnerem – čtyři případy, dva muži a dvě ženy).

Volba spolubydlícího na kolejích UK je možná, ale studenti tuto možnost zpravidla nevyužívají. Jiná situace panuje na kolejích VŠE. VŠE dává k dispozici studentům na výběr ubytování na třech kolejích (Jarov – 8 bloků: I.A, I.B, I.C, I.D, I.E, II., III.F., III.G, Jižní město – Blanice a Vltava, Rooseveltova kolej), kde je samozřejmě větší pravděpodobnost „vysoké koncentrace“ slovenských studentů než na kolejích UK, kterých je k dispozici devatenáct po celé Praze.

„ Typ ubytování a dostupné finanční prostředky slovenských studentů“

Respondent	finanč. příspěvek	typ ubytování	jiné finanč. prostředky
od rodiny			
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	5000 Kč	byt, kolej	10 tis. Kč/rok-NPZ, brigády (2 tis.Kč/měs.)
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	4-5000 Kč	kolej	brigády (1 tisíc Kč/měs.)
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	5000 Kč	kolej, byt, kolej	brigády (1-2-krát/měs.)
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	0 Kč	kolej, byt	práce (10 tis.Kč/měs.)
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	5000 Kč	kolej	-
Františka, 23 let, LF, Levice	5000 Kč	kolej	brigády (4 tisíc Kč/měs.)
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa	6000 Kč	byt	brigády (1-2 tis.Kč/měs.)
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	0 Kč	kolej, byt	práce (9-10 tis.Kč/měs.)
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	4000 Kč	kolej	práce (4 tisíc Kč/měs.)
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	0 Kč	byt	práce (20 tis. Kč/měs.)

³⁰ Kolejné zdraželo o 150%. I když byl současně vypracovaný program ubytovacího stipendia pro studenty, táto částka činí přibližně 600 Kč měsíčně.

Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	6000 Kč	kolej, byt	stipendium, granty
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	4500 Kč	kolej	brigády (1500 Kč/měs.)
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	5000 Kč	byt, kolej	práce (1-2 tis. Kč/měs.)
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	5000 Kč	kolej	brigády (2 tis. Kč/měs.)
Oľga, 21 let, FHS, Košice	3500 Kč	kolej, byt	10 tis.Kč/rok-NPZ, práce (2-4 tis.Kč/měs.)
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	6000 Kč	kolej	brigáda-príležitostně
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	8000 Kč	byt	-
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	6000 Kč	kolej	stipendium (1200 Kč/měs.)

Tab.č.4

V každém případě slovenští studenti se vyjadřují velmi pozitivně k spolubydlení s českými kamarády a vůbec jim v spolubydlení nepřekáží jiná národnost. Obě dvě studentky lékařské fakulty jsou velmi spokojené: „*bývam s Čechmi a nie je žiaden problém,*“ říká studentka medicíny (23 let, z Levíc). Podobně se vyjadřuje i studentka FHS (O, Košice): „*Myslím, že to veľmi záleží od konkrétneho človeka, ako proste tie slečny vedľa mi aj tak nevyhovovali a nie preto, že by to boli Češky, ale preto, že to boli...nie proste celkom moja krvná skupina, ale mám veľa kamarátov Čechov a vôbec v tom nevidím ako nejaký rozdiel*“. U studentů především rozhodují povahové vlastnosti a charakter spolubydlícího, ne národnost. Tady znovu nekonfliktním přátelským vztahům českých a slovenských studentů napomáhá jazyková blízkost a existence bývalého společného státu. I když někdy se oběhují malé „komunikační mezery“ : „*Áno ☺ moja spolubývajúca mi vôbec nerozumie ☺ Ale tak už, už sme si nejak tak, už si začíname rozumieť, ale viackrát som sa stretla s tým, že ma nejak niekto poprosil aby som mu to zopakovala, s tým som sa stretla... je fajn, tak nejak už sme sa naučili, že ja ju pozorne počúvam, ona počúva mňa a inak je fajn, je to milá holka, dá sa s ňou dobre porozprávať takže fajn*“ říká studentka (I, FHS, Nitra).

I další student medicíny si pochvaluje bydlení jako se slovenskými, tak i českými kamarády: „*Tak Ti poviem, akože...jasne, že k Slovákov, sme si bližší, ale ako z českej strany, stretol som sa chválabožu iba s príjemnými ľuďmi, že nepocitujem nejaký rozdiel proste, možno, že keby som sa stretol s nejakým Čechom, ktorý by bol veľmi pročesky orientovaný a antislovenský, by som mal iný názor, ale zatiaľ som sa stretol iba s veľmi príjemnými Čechmi*“ (P, LF, Spišská Belá). U tohoto studenta se však už projevují i nějaké náznaky předsudků, je vlastně vděčný, že potkal „samé dobré lidi“, nebo „co kdyby“ potkal někoho antislovensky orientovaného? Tento typ obav vrcholí u studenta z VŠE (S, Košic), který na otázku jestli bydlel s Čechy otevřene říká: „*Áno a bol tam odstup, čiže ja si myslím, že ten*

odstup tam je...je to aj tým, ja si osobne myslím, že Česi veľmi...v zásade nemajú záujem so Slovákmí udržiavať nejaké bližšie vzťahy“. Heterostereotyp Čecha jako člověka méně otevřeného a míň přátelského na rozdíl od Slováka se obětuje ve více případech, v této otázce týkající se bydlení to byl jen jeden případ (více o stereotypch v kap. 3.3.). Další studentka (H, FHS, z Partizánskeho) apeluje na slovenský humanismus a kolektivismus: *„Je tam trochu iný spôsob myslenia, je to cítiť, som si istá ale neviem ako by som to definovala. Slováci,...neviem, mala som skôr pocit, že takí ten humanizmus, tie zásoby a spoločný majetok tak to som bola s tými Slovákmí bližšie, ale to teda neviem, či som mala dobrú vzorku ☺ Á... problém bol aj ten, že som bývala s chlapcom Čechom a so Slovákmí – dievčatami, tak to neviem veľmi porovnávať. Je tam rozdiel, ale zase oproti iným národnostiam mám pocit, že sme si oveľa bližšie než, než...“*

Specifický problém VŠE kde jsou slovenští studenti skutečně soustředění pohromadě vyjadřuje student (N, VŠE, Prešov) následovně: *“Nie je tam žiadna bariéra, je tam trošku problém v tom, že my sme prišli viacerí čo sme sa poznali Slováci. Tým pádom sme spoznali asi aj menej Čechov než Slovákov v podstate. Poznám tu určite viacej Slovákov ako Čechov, ale poznám zopár a v pohode a veľmi si s nimi rozumiem.“* Tady je znovu markantní, že bariera mezi česko-slovenskými studenty neexistuje, avšak samotný fakt existence větších skupin slovenských studentů na kolejích VŠE je realitou. V tomto případě jde o studenty z Prešova, kteří se znali předem a dohodli se, že by rádi společně studovali v Praze – tedy jde o jistý druh „migračního mostu“ fungujícího na lokální bázi, kde se mezi kamarády, spolužáky roznese zprávy o pestrém životě v Praze, pracovních možnostech a prestiži v tomto případě vysoké školy s ekonomickým zaměřením. Otázkou je, či jde pouze o fenomén studentů z východního Slovenska. V daném vzorku se totiž tento typ migračního mostu u studentů ze západního Slovenska neprojevil.

Dále se problematika volby českého nebo slovenského kamarádského okruhu řeší v podkapitole 4.4. Vyrovnávání se se ztrátou rodinného zázemí. Jako další faktor adaptace v českém prostředí vystupuje problematika přizpůsobení se české škole – tzn. studiu v cizím jazyce, přístupu pedagogů a spolužáků. Na české vysoké škole vyvstává i problém používání slovenštiny. Jak se s ním studenti vyrovnávají řeší kapitola 4.3. Vyrovnávání se s českou vysokou školou.

4.3. Vyrovnávání se s českou vysokou školou.

Jak již bylo zmíněno v kap. 2.1. Motivace k studiu v cizině, jedním z motivačních faktorů při rozhodnutí jít studovat do Prahy je prestiž Karlovy univerzity, touha po osamostatnění a výdobytcích velkoměsta. V očích slovenských studentů má Karlova univerzita vysoké renomé i v zahraničí a hlavně poskytuje kvalitnější vzdělání než univerzity na Slovensku. Je to určitě hrdost pro studenta, tak pro rodinu, studovat na nejstarší univerzitě v bývalém Československu. Ale co to sebou přináší? V názorech studentů na přístup pedagogů k „národnostní menšine“ nevidět mezi studenty z jednotlivých fakult rozdíly. Například studenti VŠE velmi kladně hodnotí přístup pedagogů a necítí se absolutně národnostně diskriminováni. Tato tendence všeobecně se objevuje u všech respondentů – velmi kladně hodnotí české pedagogy. Student VŠE (C, VŠE, Prešov) si pochvaluje: *„Nemal som negatívnu skúsenosť čo sa týka student-vyučujúci, to nie...Čo sa týka studentov by som o tom možno mohol rozmýšľať, že proste je to tak. Ale čo sa týka vyučujúcich, nemám ten pocit...všetky práce, ktoré som, som v piatom ročníku, všetky práce, ktoré som doposiaľ písal – nebolo ich málo, tak boli v slovenčine a nemal som žiadnu negatívnu odozvu, že som to písal v slovenčine. Ani raz som nepísal po česky.“* Další student VŠE z Košíc (S) se dokonce přiznává, že se setkal s pozitivní diskriminací ze strany učitele: *„Spolužiaci áno, spolužiakov je dosť. Ale diskriminácia zo strany učiteľov, som sa nikdy nestretol, naopak, stretol som sa s pozitívnou diskrimináciou, že ma niekto zvýhodnil, pretože som Slováč.“* Pozitivní diskriminaci ze strany pedagogů vzpomíná i student FHS (D,Ráztočno): *„Hm...nie, nie. Práveže zo začiatku som mal taký pocit z jednej profesorky, že je nejak zasadená na Slovákov, keďže spomenula o Slovákoch nejaké veci, ktoré nemusela, ale potom som zistil, že je Slovenka, takže to bola čisto nejaká ilúzia ☺ Že človek keď očakáva, že také niečo je, tak to možno zbadá aj keď to vôbec tak nie je.“* Třem studentům VŠE vadí neosobní přístup pedagogů, ale tento problém vztahují spíše na celkový styl výuky kde je těžko nadvázat osobný kontakt jak s učiteli, tak se spolužáky. Také kritizují neochotu zamestnankyň studijního oddělení. Studentka (A, VŠE, Stropkov) tuto situaci popisuje takto: *„Tak napríklad študijné, ako čisto proste tým, že nás tam je strašne veľa, tak nás berú jakeby podľa čiarkových kódov a taký úplne neprístup, ne, by som povedala skôr. Proste keď chceš niečo....už keď sa do toho zabeháš a poznáš ľudí, ktorí ti pomôžu, tak je to v pohode. Ale prvý rok, tak to je úplne utrpenie, nikto sa s tebou nebaví, každý ťa berie proste ako nejaký dav. Nemyslím si, že je dobrý prístup učiteľov, ako čo sa týka, taký osobný prístup. Ja málo, málo profesorov, ktorí dokážu pochopiť, že proste človek má nejaké problémy, že...Je tam tá*

možnosť, že máš jeden test, jeden pokus na skúšku, proste buď to dáš alebo nedáš a nikoho nezaujímá, že proste ty sa môžeš zle vyspať a to nedáš.“ Studentovi LF UK vadí na pedagogických iná vec: „Stalo sa párkrát, ale to boli takí tí starší profesori, neviem, že či to bolo tým, že proste mal averziu voči mne ako Slovákov, alebo to bolo z toho dôvodu, že on bol voľakedy Slovákom alebo súčasťou Československa takže mal tú tendenciu mi odpovedať po slovensky, ale mám z toho pocit, že to bola z jeho strany skôr provokácia. Opýtal som sa ho po slovensky a on mi odpovedal po česky a niektoré slová použil po slovensky a bolo to, očividne to bolo, ako...nemiestny humor. Ale nejak sa s tým nestretám, to bola fakt rarita,“ hovorí študent (L, LF, Opatovce n/Nitrou). Sedem študentov FHS UK si na prístup pedagógov absolútne nestěžujú a hodnotí ho ako nekonfliktný. Študentka z Banskej Bystrice (E, FHS) hovorí: „Myslím si, že na jednej strane je to v podstate dobré, že sa môžeš dostať ku akémukoľvek profesorovi a môžeš sa s ním normálne rozprávať, že tu nie sú nejaké tie bariéry...“ a ďalšia študentka (H, FHS, Partizánske) sa k ní pripojuje: „No na tie konflikty skôr skôr narážam mimo školy, pretože v škole tí učitelia sú takí...vítajúci, že tých Slovákov... sa s tebou bavia, sa porozprávajú s tebou, že na Slovensku už dlho nebol a ... sú veľmi milí učitelia v tomto ohľade. Ja to beriem ako...možno je to tým vzdelaním, že ten človek čím je vzdelanejší, je menej xenofóbny. V obchode napríklad som mala problém s ľuďmi, ktorí sú môjho veku povedzme, že mi vôbec nerozumeli. A nevedela som, či je to tým, že mi nechcú rozumieť alebo mi naozaj nerozumejú. Ešte minimálne 9 let si užili v spoločnom štáte, neviem. Predpokladám, že by mali vedieť, rozumieť.“ Jedna študentka FHS (I, FHS, Nitra) sa ale setkala s problémom a definuje ho takto: „Ale inak celkom milo som bola prekvapená zo spolužiakov, že nikto nemá s tým problémy, že...aaaa..., aj keď teda moja skúsenosť na letnej, nie na letnej škole ale taký ten deň otvorených dverí pred prijímačkami, tak vlastne tam som sa zúčastnila a v takomto nejakom diskusnom fóre som sa prihlásila a spýtala som sa na to, aký majú postoj ku Slovákom na Fakulte a nomenovaný pán docent, alebo ja neviem, čo to má za titul mi povedal, že: „no viete to máte tak, prijímačky vás necháme napísať v slovenčine, ale uvedomte si, že ste na českej škole, tak by ste sa mala k tomu prispôbiť, že ste v cudzine.“ A to bola moja jediná taká skúsenosť, kedy som si pripadala tak nejakým spôsobom...že nie žiadaná. Ale inak som sa s tým už vôbec nestretla.“

Horší skúsenosti ale slovenští študenti prežívajú zo strany spolužákov. Hlavně študenti VŠE (v päť prípadoch ze šesti) se projevují jako velmi znechucení a zklamaní postojem českých kamarádů, spolužákov. Študent VŠE (N, VŠE, Prešov) hovorí: „Vieš čo, neviem...akože stretli sme sa aj s takými ľuďmi, ktorí doslova Slovákov nemajú radi...ale to všade sa nájdú takí nacionalisti, proste vieš, že...ale na to koľko veľa je tu Slovákov, je tu málo takých

nacionalistov. A učítelia väčšinou, to s učiteľmi mne osobne sa to nestalo nikdy a so spolužiakmi...tak vieš ako, spolužiaci, takí nejakí mantáci, proste, ktorých som nepoznal, tak sa mi stalo, že kecali nejaké také, vieš, proti Slovákom, ale to ignorovať takých. Väčšina...takí sociáli, takže,“ ďalší student ho dopĺňuje (C, VŠE, Prešov): „Hm...neviem, neviem...niektorí si myslím, že určite nejakú takto reagujú, že „Aha Slováka, opäť Slováka“ a tak, ale nejakú úplne nejakú skúsenosť konkrétnu nemám, len si to myslím. Nemám žiadnu negatívnu skúsenosť s týmto.“ V týchto prípadoch je ale ťažké říci do jaké míry jsou relevantní a pravdivé, často se totiž názory studentů pohybují jen v rovině dohadů „počul som už, ale nemám žiadnu skúsenosť“! Vzpomínané názory ale reflektujú skutočnosť, že na pražských vysokých školách (a hlavne na VŠE) studuje vysoký počet slovenských studentů. Podobné názory zastávajú i studenti LF, studentka (F, Levice) říká: „Spočiatku boli také narážky, v tom...ale ja mám dojem, že to je viacmenej od tých ľudí, na ktorých názore, nieže mi nemusí záležať, ale v podstate to sú ľudia, ktorí si o sebe veľa myslia a narážali by pravdepodobne aj na Čechov a podobne, no. Majú problémy viac-menej sami so sebou a aby si udržali ten svoj priestor.“ I ďalší student LF (P, LF, Spišská Belá) si ztěžuje: „Maximálne Pražáci, sú niektorí zvláštni, nás nemohli ako prijať v tom prváku, ale potom sme si zvykli a už teraz nie, už vôbec. Proste boli ako boli narážky, že Slováci sú menejcenní ako Česi, že proste aj jazyk vznikol z ich jazyka a proste...ale teraz sa už len doberáme, už je to len v rámci srandy, si myslím, že sme na úrovni rovnakej.“ I student LF (L, Opatovce n/ Nitrou) se setkal s negativními ohlasy v škole: „Hlavne keď zrušili nám teraz tú dotáciu, tak bolo cítiť, že nám dávajú najavo, že proste tie peniaze čo dostávame, dostávame vlastne z tých daňových poplatníkov českých. Takže je to...ja si to úplne uvedomujem, ale tak čo už s tým narobím.“ Znovu ozývajúci se pocit méněcennosti slovenských studentů (předmět kapitoly 3.3.1.) je tu už s podtextem historickým nebo ekonomickým viditeľný.

Z osmi studentů FHS se jen dva konkrétně setkali s nepřijemnými názory na Slováky ze strany spolužáků. Student (J, FHS, Bratislava) říká: „No u niektorých ľudí je to cítiť, že čo ja viem, pýtajú sa, čo je tu toľko Slovákov a či mi na nich musíme platiť a tak ďalej. Tak to mi pripadajú otázky také nevhodné pre začatie rozhovoru, ale tak je to ich vec a v podstate ak sa stretávam s nejakými neprijemnými reakciami tak väčšinou u predavačiek, ale začal som hovoriť po česky a myslím, že mi to celkom ide, ale tie reakcie a tí ľudia sú rovnako namrzení takže, myslím, že to nebolo národnosťou.“ Taky studentka z Košíc (O, FHS, Košice) se k tomu vyjadřuje: „No práve na to, že...čo sa, prečo sa tu vlastne všetci ťaháme do Čiech a im zaberáme na kolejších a obsadzujeme im školy a ich vytláčujeme a tak. Že im zaberáme miesta, aj keď na druhej strane sa nás hneď zastal Čech a povedal: „šak čo, keď sú múdrejší a sa

dostanú na školu.“ Studenti tedy veľmi často citlivo reagujú na dráždivé poznámky svojich českých kamarádov a spolužákov, ale zdá sa, že sa je spíše snažia „překousnout“ alebo si ich nevšímajú.

Studenti FHS UK sú so školským systémom veľmi spokojní, páči sa im najmä široké spektrum voliteľných predmetov: „*No...škola sa mi veľmi páči, mne sa veľmi páči ten otvorený systém, že si môžem zvoliť, ako, čo sa mi páči. Je to akože určitým spôsobom náročné, aspoň na mňa a keď tam zase, keď tam nechodím tak mi to zase chýba, ale zároveň nemusím dôjsť na tie predmety. Ale mne sa to veľmi páči, páčilo sa mi ako sme mohli navštevovať to jazykové centrum, ale to nám teraz zrušili, čo ma strašne mrzí. Oni nejak vyhlásili, že máme dosť kompetentných jazykových kurzov na FHS a väčšinu kurzov nám zrušili, napríklad ja som začala so španielčinou a nám to ďalej už nedovolili, nemčinu tam zrušili, ruštinu, takže to sa mi veľmi nepáči. Ale inak škola celkovo sa mi páči.*“ Hoci u tejto studentky (O, FHS, Košice) sa súčasne ozýva aj sťažnosť s nedoriešenou otázkou výuky v jazykovom centre, všeobecne so školským systémom je veľmi spokojná. U ďalšieho studenta FHS cítiť sklamanie práve kvôli „otvorenosti“ systému výuky na FHS. Nie všetkým študentom zrejme vyhovuje tento systém keď na každom predmete stretávajú rôznych ľudí: „*Nemám veľa prednášok, alebo skupín, alebo nepadol som si s ľuďmi do oka, alebo sme neboli až takí kamaráti aby sme niekde vyrazili, furt to bolo na tej študijnej pôde... sú no, tak väčšina hej, alebo sú aspoň nejakí tolerantní...to nedávajú hneď tak najavo veľmi. Mám dobrý ako pocit zo školy*“ vraví študent (G, FHS, Stará Ľubovňa).

Z hľadiska štýlu výuky sú nespokojní hlavne študenti VŠE, kde zo šiestich respondentov sa traja sťažovali na neosobný prístup pedagógov, neochotu pracovníčok študijného oddelenia a problémy pri nadviazaní kontaktov so spolužiakmi. Napríklad študentka VŠE (A, Stropkov) tento problém načrtava takto: „*Tak napríklad študijné, ako čisto proste tým, že nás tam je strašne veľa, tak nás berú jakeby podľa čiarkových kódov a taký úplne neprístup, ne, by som povedala skôr. Proste keď chceš niečo....už keď sa do toho zabeháš a poznáš ľudí, ktorí ti pomôžu, tak je to v pohode. Ale prvý rok, tak to je úplne utrpenie, nikto sa s tebou nebaví, každý ťa berie proste ako nejaký dav. Nemyslím si, že je dobrý prístup učiteľov, ako čo sa týka, taký osobný prístup. Ja málo, málo profesorov, ktorí dokážu pochopiť, že proste človek má nejaké problémy, že...Je tam tá možnosť, že máš jeden test, jeden pokus na skúšku, proste buď to dáš alebo nedáš a nikoho nezaujímá, že proste ty sa môžeš zle vyspať a to nedáš.*“ Ďalší študent VŠE (N, Prešov) tento problém vidí podobne: „*Taký zmiešaný pocit mám, tá naša škola je trošku taká neosobná, že ja som čakal, že na vyške sa dostanem viac do toho, že v kolektíve budem vyjadrovať svoje názory a to. Ale táto*

škola ma veľmi, ma do toho nenabáda veľmi, lebo je to všetko také anonymné, prednášky aj semináre, vždy máš niekoho iného, ty si v podstate vyberieš, aký chceš kurz a tak, nemáš jednu triedu...neviem no, ale zase o to je to možno, keď sa naučím v tom jazdiť, vieš, že teraz napríklad posledný rok som si dal také predmety, psychológia a tak ďalej, že strašne veľa treba aktívne prispievať.“ Už spomínaná studentka VŠE (A, Stropkov) ďalej negatívne hodnotí systém skúšania: „Vôbec nie som spokojná tým, že...máme tam taký systém, že...niektorí ľudia, proste sú tam takí ľudia, ktorí to žerú, hej, ako v pohode, čo sa učia, hej. Ale je tam urobený taký systém (skúšania), ktorý funguje na variantách, že...ty keď máš kontakty a si dokážeš získať varianty, tak tie testy sú urobené tak, že proste ty keď nemáš varianty, tak ten človek, čo sa doma drtí tak urobí ten test, tú skúšku horšie, jak ten, ktorý si večer zobral variantu a vypíše variantu, hej. Takže je to dosť tak robené, že...aj strašne veľa ľudí tam je, nie je dosť kapacity na školách proste nie je tam len trošku taký osobnejší prístup profesora. Máme teraz taký predmet anglická gramatika, chápeš, a je nás tam 200 na prednáške, ne. Čo to je proste. Tam sa ide dole žena rozkrájať a ty, čo stihneš, si zapíšeš, čo ne, tak ne.“ Na druhej strane sa ale pozitívne stavia ku zdravej konkurencii, ktorá podľa nej panuje na VŠE a tiež spomína problematiku slovenského školstva: „Nie také ako zarobiť si peniaze a tak, aj taká tá úroveň na Slovensku na školách, neviem, ja som bola v Košiciach a to bolo také, neviem, mne sa to zdalo také –iné... celkový systém, aj tí učitelia, akí majú k tomu postoj a tak-stredná škola čisto. Ako prídu tam ľudia, nikto sa nebojí toho, že môže z tej školy vyletieť – nie každý, ale mala som pocit, že niektorí ľudia to robia len kvôli titulu. Že proste niekde sa zaradiť aby nesesedeli doma, lebo nie je práca. A tu v Prahe mi to zase príde, že vidím veľa nadšencov, čo proste chodia po školách a sú z toho nadšení, alebo napríklad na prednáškach vykrikujú a proste chcú, hej.“ Hodnotenie „nekvalitnejšieho“ slovenského školstva sa u respondentov objavuje častejšie a tento fenomén nie je typický len pre východoslovenských studentov. Studentka z Banskej Bystrice (E, FHS)vraví : „Určite, ja teda v Bystrici by som nemohla ísť na žiadnu školu, lebo mám tam kamarátov, ktorí tam študujú a to proste nestojí za nič. Večer pred skúškou z celých dejín umenia ide sadnúť na pivo a absolútne to nečíta celý týždeň, sedí v krčme a potom spraví skúšku. A myslím, že po tej škole ani nemáš veľa možností, teda v Bystrici určite nie, a myslím si, že východ, stred, maximálne tak v Bratislave a tam je tých ľudí teraz tiež kopec.“ Zatiaľ čo studentka zo Stropkova sa sťažuje na neprofesionalitu pedagógov a malú motiváciu studentov, studentka zo stredného Slovenska apeluje na nižšiu kvalitu dosiahnutého vzdelania. Ďalší student VŠE (S, Košice) má podobný názor: „...mám...hm kamarátov, ktorí študujú srovnateľné obory v Košiciach, a Bratislave, v Banskej Bystrici a povedali, že je to veľmi zlé. Tak na základe

toho som sa rozhodol,“ tento student porovnáva aj české školstvo s holandským: *„tak keď to porovnáam s tým, čo som videl v Holandsku tak tu je to trochu možno lepšie, si myslím. My to vyhovuje viac...tak, tam je systém taký, že je menej predmetov, ide sa viac do hĺbky a oni musia samoštudovať. Vlastne, vlastne ani nie, tam mi to vyhovovalo viac, to je vec zvyku. Ja som prišiel do niečoho úplne nového a bol to pre mňa šok, tam sú nútení študovať, pripravovať sa z hodiny na hodinu. Väčšie samoštúdium, musia sa učiť. Tu v podstate kopec ľudí prechádza len tak, že...“* Studentom LF UK vadí najmä nestabilita školského rozvrhu. Student (L, LF, Opatovce n/Nitrou) vraví: *„Nóóó...je tu ako...najprv som sa bál, že bože čo to je, ja som nevedel do čoho idem, ale v podstate sa mi to začalo ľúbiť, že tu je fakt integrované, že to sa dá pochopiť lepšie, ale čo mi vadí, to je ten chaos, ktorý tým nastal. Lebo oni to nemajú ešte urovnané tieto cykly a moduly a ja neviem čo všetko, takže vlastne ani oni sami ešte nevedia ako s nami nakladať, takže preto aj máme taký rozvrh aký máme. A to mi hlavne vadí, že proste nemám čas na pravidelné aktivity, možno to je aj dôvod prečo nikde nie som, chcel som pôvodne hrať futbal lebo som aj doma hrával závodne, ale proste nedá sa to, nedá, nemôžem, nemohol by som, neviem, trojfázovo trénovať pretože nemám čas na to. A neni, hlavne tie pravidelné...“*

Zvládnutie štúdia v českom prostredí, vysporiadanie sa s českým jazykom a prispôsobenie sa novému bývaniu dozaista ukazujú o miere adaptácie slovenských studentov. S vysporiadaním sa so samostatnosťou v novom prostredí súvisí aj otázka riešenia každodenných problémov. Najčastejšou obtiažou je pre studentov vstup a zápis do knižníc. V súčasnosti Národná knižnica - Klementinum tento problém vyriešila a pre prístup a výpožičku kníh stačí studentský preukaz (ISIC). V čase výskumu sa ale pri zápise do knižnice vyžadoval prechodný pobyt, ktorí mnohí študenti nemali zabezpečené. Proces získavania prechodného pobytu na cudzineckej polícii sa ohlásil ako veľký problém u troch študentov zo spomínanej vzorky. Študenti sa sťažujú na zdĺhavosť celého procesu: *„Ako zdá sa mi to...myslím si, že oni potrebujú mať prehľad o tých ľuďoch, hej...ale to je úplná byrokracia, len proste myslím si, že je to zbytočné ako. Ale zase na druhej strane, vieš, keď do budúca, že proste keď nejak sčítajú tie prechodné pobyty a dostaneš trvalý pobyt. A neskôr keby som napríklad chcela zobrať nejakú hypotéku na dom, alebo niečo také, tak proste potrebuješ trvalý pobyt á...takže lepšie je pomaličky si zbierať prechodné pobyty. Teraz neviem ako, dosť veľa tých papierov sa tam vypisuje. Mne sa nepáčilo napríklad, že sa tam pýtajú čo robia rodičia a také hej. Ale potrebujú nejak zaškatul'kovať tých ľudí, lebo teraz keď sú otvorené hranice, tak je tu strašne veľa tých ľudí všelijakých a potrebujú mať aj oni poriadok,*“ vraví študentka VŠE (A, Stropkov). Študenti v získaní prechodného pobytu vidia aj veľké plus, avšak často volia radšej

prechodný pobyt vôbec nemať ako tráviť svoj voľný čas na cudzineckej polícii. Aj ďalšia studentka (O, FHS, Košice) na otázku, jesti si myslí, že slovenský student to má ťažší v Praze než český odpovídá: „*Hm...určite, lebo napríklad nemôžeš ísť do tej...štátnej knižnice keď nemáš potvrdenie od cudzineckej polície, čo je na celý deň ☹ cudzinecká polícia. Nó potom je veľa...dost' veľa rôznych...kde potrebuješ české občianstvo aby si proste si mohla niečo spraviť. Ale ináč je toho menej.*“

Co se týká vstupu do Městské knihovny, tam je možný pohyb po studovni avšak pro výpůjčku knih musí mít student trvalý pobyt. Jedna studentka (B, LF UK, Bardejov) si stěžuje i na Lékařskou knihovnu na I.P. Pavlova: „*Určite, chcela som sa prihlásiť do lekárskej knihovny, čo je na I.P.Pavlova pre studentov a nepodarilo sa mi to, pretože mi povedali, že nie som občanom ČR takže tam nemám prístup. Je to ťažšie, určite...Jój, viem a ešte telefón, musím mať proste, nesmiem mať tu tarif pretože chcú trvalý pobyt v Českej republike. Takže tiež nemôžem mať telefón na tarif.*“ Tato studentka tedy vidí problém i v založení paušálu na mobilní telefon, který operátoři poskytují jen lidem s trvalým pobytem v ČR. Studenti si často najdou způsob jako platný systém „obejít“. Například problém s paušálem na mobilný telefon řeší tak, že se dohodnou s českým kamarádem a paušál napíšu na něho. Podobně to je i s knihami z Městské anebo Národní knihovně, kde jdou spolu s českým kamarádem. Jeden student (N, VŠE, Prešov) vidí nespravedlnost ve zvýšení ceny studentského průkazu JUNIOR pas, který slouží na železniční přepravu : „*je tam jedna vec, čo...ten Junior pas sme mali na vlaky za stovečku a potom Junior strašne zdražel, na 700 á...urobili vlastne zľavy také, aby sa napríklad, hlavne tých Čechov zvýhodnili. Ale máme stále tie A-Z karty za 200 korún, tam je to trošku výhodnejšie.*“ Tři studenti se setkali s nedostatečně řešenou otázkou zdravotního pojištění pro slovenské studenty studující v Čechách. Například studentka FHS (H, Partizánske) říká: „*Na čo som narazila problém, tak to bola zdravotná starostlivosť, teraz chodím len na brigádu teda zdravotné poistenie nedostávam, mi neplatia. A napríklad to nebolo označené ako akútne keď som dostala veľmi silnú angínu a nemohla som cestovať domov, tak som proste musela uhradiť päť kilko, alebo tisícika dokonca odfláknutá len u lekára.*“

Ikdyž podle Protokolu mezi Ministerstvem školství Slovenské republiky a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělesné výchovy a sportu na roky 2002-2006³¹ by slovenští studenti na českých vysokých

³¹ Kde bod 3. ustanovuje: občané Slovenské republiky – studenti vysokých škol působících v České republice mohou při plnění studijních povinností, kromě studijních povinností souvisejících s výukou českého jazyka, používat namísto českého jazyka slovenský jazyk;

školách neměli mít problémy s používáním slovenštiny, někdy je i tento problém jako aktuální. Studentka FHS (I, Nitra) popisuje svou situaci takto: *„Stretávam sa občas s nejakými bariérami typu, keď v mestskej knižnici odo mňa vypýtali zálohu 1000 korún, ja mám ako prechodné bydlisko vybavené takže som nemusela, ale ma to tak trošku prekvapilo, vlastne, že to od Slovákov pýtajú. Ale možno ani nie tak v tých dokladoch ako v tom...vlastne snažím sa tie práce čo mám odovzdávať po česky a je to vlastne istým spôsobom...Čech to ako píše automaticky, nad tým nerozmýšľa, a ja ako tým, že rozmýšľam nad obsahom toho čo píšem musím ešte rozmýšľať aj v inom jazyku.“* Napříč existenci mezistátních dohod, ze kterých by mohli slovenští studenti těžit, je opak realitou. Fakulty UK jsou autonomními subjekty a pravidla v jakém jazyku je možné studovat si určují oni sami. To znamená, že pokud studenti VŠE mohou přijímací pohovory, semestrální i diplomovou práci odevzdát v slovenském jazyce, studenti FHS se na fakultě setkají s problémem. Přijímací pohovory mohou napsat v slovenštině, komunikují v slovenštině, ale při odevzdávání referátů a hlavně diplomové práce se od nich vyžaduje jazyk český.

I když studenti často vzpomínají, že slovenština je mezi českou majoritou oblíbená, zároveň ale mají někdy při jejím používání zvláštní pocit: *„Mmm...niekedy mám, ale to sú len moje osobné komplexy, že niekedy rozprávam po slovensky, alebo v triede, obchode, tak....hyyy...Slovenka,“* říká studentka FHS (H, Partizánske). Na případě této studentky je vidět náznaky komplexu méněcennosti Slováků, který je transparentnější a déle rozebraný v souvislosti s historickými otázkami a otázkami stereotypů slovenských studentů. Studentka z Banské Bystrice (E, FHS) říká: *„No možno, že hej lebo v podstate no, keď žiješ v Bystrici 20 let tak v podstate vieš ako to funguje, vieš, že tam máš jednu vedeckú knižnicu kde môžeš ísť, do ktorej máš preukaz. Ale tu to všade funguje trochu inak a všade to treba zistiť, alebo sa spýtať. Nemyslím si zase, že je to tým, že som Slovenka, ale tým, že sa tu nevyznám a myslím si, že kopec iných ľudí z iných častí Česka majú ten istý problém.“* Jinak se ale žádný ze studentů neztěžoval na problém s orientací a návykem na velkoměstské prostředí. Studenti povětšinou vítají právě pestrost pražského prostředí s nespočetným množstvím kulturních, pracovních a jiných příležitostí. Samozřejmě tady bude sehrávat úlohu délka pobytu v Praze. Výše uvedená studentka je v Praze 1. rok a tento problém pro ni možno na budoucí rok už nebude aktuální.

občania Českej republiky – studenti vysokých škôl pôsobiacich v Slovenskej republike môžu pri plnení študijných povinností, okrem študijných povinností súvisiacich s výučbou slovenského jazyka, používať namiesto slovenského jazyka český jazyk.

Na každodenní problémy si teda studenti odpovědi a řešení najdou stále, volný čas zúžitkují sportovně-kulturně nejčastěji s přáteli a když už je touha po domově velmi silná, Praha není zase tak daleko, aby rodinu a rodný kraj nenavštívili. Otázku udržování kontaktů s domovem řeší kapitola 4.4.

4.4. Neznámé prostředí – kontakty s domovem, vztahy.

Na míru adaptace slovenských studentů v pražském prostředí poukazuje i intenzita a snaha o udržování kontaktu s výchozím prostředím, zájem o informace z domova a sledování dění na Slovensku. Ne každý si lehce přivyká na nový životní styl velkoměsta, nových přátel, nové ubytování, novou školu – teda nový život, který si tu musí často sám vytvořit. Na příkladu slovenských studentů v Praze se ale ukazuje, že mladý člověk v prostředí jazykově i kulturně blízkém se přispůsobí relativně lehce.

„Kontakty slovenských studentů s domovem a jejich touha po domově“

Respondent	frekvence návštěv domova	komunikace	touha po domově
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	přes svátky (Vánoce, V.Noc)	e-maily, telef.	chybí jí rodina, jinak „srostla“ s Prahou
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	jednou/6-7 týdnů	telef./raz za t. sms, maily	chybí jí rodina, ne rodné město
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	jednou/2 měsíce	sms, maily telef. příležitostně	-
Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	jednou/měsíc	mail telef. příležitostně	domov=odpočinek
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	jednou/měsíc	-	-
Františka, 23 let, LF, Levice	jednou/4m., jednou/týden (podle potřeby)	telef./raz za t.	chýba jej rodina
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Lubovňa	jednou/2 měsíce	telef./raz za t.	rád vidí rodinu,ale v Čechách–jako doma
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	jednou/měsíc	-	-
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	jednou/1-2měsíce	ICQ, maily, telef., sms	-
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	jednou/1-2měsíce	telef./jednou za m.	chybí mu kamarádi, Bratislava
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	jednou/3 týdnů	časté telef., sms, maily	chybí jí rodiče

Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	jednou/2 měsíce	telef./jednou za t.,	chýbí mu
		maily, ICQ	starí kamarádi
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	přes svátky	telef./jednou za t	teší se stále domov
		maily	ale nestýská se mu
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	jednou/6 týdnů, 3m.(podle potřeby)	časté telef.,	-
		maily	
Oľga, 21 let, FHS, Košice	jednou/2 měsíce	maily	oddych, relax,
			příjemné je být doma
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	jednou/6týdnů, 2měsíce	telef., sms, mail	-
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	jednou/rok	-	
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	jednou/semestr	telef./jednou za t.	chýbí mu rodiče
		maily	ale finanč. i čas.
			náročnostesty domů

Tab. 6

Vynořuje se zde i otázka, co znamená pro slovenské studenty domov.³²

Jak říká studentka (A, VŠE, Stropkov): „*Nó, tu som celkom zrástla s Prahou, že proste ma to neťahá domov, ale kvôli rodičom, ako čisto kvôli rodičom a kamarátom. Ale nie kvôli životu ako.*“ I další student (G, FHS, Stará Ľubovňa) se vyjadřuje podobně: „*Nie, už ani nie*

³² Myslivcová, Magdalena 2005: „Co je domov?“ K analýze fenoménu domova u tří generací vysídlelců z obce Křtěnov u jaderné elektrárny Temelín. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, s.128, pozn.135: Bausinger, Hermann 1990: „Heimat in einer offenen Gesellschaft. Begriffsgeschichte als Problemgeschichte“. In Cremer, Will. Klein, Ansgar (ed.). *Heimat. Analysen, Themen, Perspektive*. 1. vyd. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, Řada Schriftenreihe, sv. 294/I.,s.76-90. „Tento známý německý folklorista, předkládá ve svém příspěvku do sborníku k tématu domova širokou paletu významů, kterými chápání domova přešlo (v různých dobách a různém soc. prostředí). Podle tohoto konceptu obsah pojmu domov postupně narůstá, nabalují se na něj nové vrstvy významů a získává nové odstíny. Podle Bausingera byl domov původně chápán výhradně jako vlastnictví a právo, byl pevně spojený s vlastnictvím domu a dvora, v souvislosti s tím i domovským právem. Prvotně tedy neměl domov emocionální rozměr, ale silně závisel na soc.-polit. podmínkách. Později ve společnosti výkonu začal být domov vnímaný jako kompenzační prostor útechy, klidu a bezpečí. Následně přibyl i další-politický rozměr domova, když začal být domov ztotožňován s vlastí, národ byl upozorňovaný na společnou vlast a postupně při tom slábla vazba k jedinému místu, domu, statku, vesnici. Domovem měla být celá vlast. Za další stupeň vývoje pojmu domov považuje autor „domov z komerční produkce“, kdy dochází k využívání pojmu domov pro komerční účely a vzniká celý průmysl orientovaný na hodnoty domova s přepracovanou reklamou. Posledním vývojovým stupněm autor míní domov v otevřené společnosti, kdy je domov spojen s pocitem sounáležitosti s vlastním malým světem, který si člověk sám aktivně přivlastňuje.“

Dále k tématu domova: Hanák, V. 1967: „K některým problémů zkoumání „pocitu domova“ s přihlédnutím k pohraničí“. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta osvěty a novinářství, s. 24. „Člověk se cítí něčím být. Hledá pro sebe bezpečí po všech stránkách. Uvědomuje si, že tu byl někdo před ním, že ten někdo, mu toho moc zachoval. Všechno to, co tu už bylo, je určitou tradicí, na které vytvoří, modeluje tradici novou. A to není jednoduché. Dalo by se taky říci velmi dobře a jednoduše, že jaká je tradice, takový je „pocit domova.“ Člověk prostě musí cítit nejenom to, že tu byl někdo před ním, ale taky to, že tu bude ještě někdo i mnoho – mnohokrát po jeho smrti.“

teraz. To už pominulo čo bolo... tak viem, že to bola už taká tá kapitolka z môjho života, ja som to mal ako tam rád, ale proste...no ako, proste ja som si zvykol na Čechy. Takže už sa skôr tu cítim ako doma. Už domov moc nechodím... no, to už sa všetci, tá stará partia, ktorá sme boli, tak sa každý rozišiel nejakou inou cestou, na nejakú inú školu. Už to nie je to, čo to bývalo... nie tak ako rád ich vidím (rodičov), ale...že by som, že by sa mi nejako veľmi cnelo tak to nie.“

Další student (L, LF, Opatovce n/Nitoru)se pridáva: „Á...nie, ja myslím, že...mám tu holku, mám tu kamarátov, jediné čo mi vadí, že sa nestretávam s tými kamarátmi čo mám doma. Prídem domov a som ako mimo hru, lebo už som pozadu, „už mi vlak ušiel“...spoluziak sa oženil, má dieťa, proste chalani odišli do Ameriky ani som nevedel o tom. Proste to mi vadí, že strácam prehľad, ale inak v pohode.“

Když studentů něco z domova chybí, je to rodina, anebo staří přátelé. Nostalgie za starými kamarádstvími se ozývá nejvíce u mužské části respondentů (3 případy). Student z Bratislavy (J, FHS)se vyjadřuje takto: „Nó...mám tam veľa kamarátov á...dá sa povedať, že áno. Nie, že cnie, ale...skôr by som bol rád žil v oboch mestách naraz ☺ Áno, mám tam veľa kamarátov. Tento student jako jediný ze všech respondentů vzpomíná na Bratislavu – jako na město, kterého se těžce vzdával. Jinak respondentům vůbec nechýbějí jejich rodiště a život s nimi spojený, anebo Slovensko jako jejich rodná země. Na domov si vzpomínají jako na místo odpočinku a relaxace (4 respondenti) : „Mmm, ani nie. A síce niekedy by som si tam išiel, doma si človek oddýchne, tu nie. Takže keď mám chuť vegetiť a nič nerobiť,“ říká student (D, FHS, Ráztočno). Doplnjuje ho studentka (O, FHS, Košice): „Je to práve taký oddych, taký relax, je príjemné byť...naši jednak aj sú radi keď som doma ☺ a stretávam kamarátov čo dlho nevidím a tak, takže chodím rada domov.“

Tak podle Bausingerovho členění se fenomén domova u slovenských studentů pohybuje v rovině vnímání domova jako prostoru klidu, oddechu, útěchy a bezpečí a zároveň získává poslední rozměr – pocitu sounáležitosti s vlastním malým světem, který si vytvořili v Praze. Pohled na domov – jako vlast – Slovenskou republiku – není u studentů viditelný. Další student (M, VŠE, Stropkov) také velmi rád jezdí domů , ale stěžuje si na nedostatek času a peněz: „Super je prísť domov, super. Ale tak sa mi až necnie, ale teším sa stále domov... ja by som chodil určite častejšie, keby som mohol tak. Ale nó, ako... no i kvôli času, i peniazom, hlavne kvôli času no, mám celý týždeň školu.“

Tu je ale velký rozdíl mezi studenty z Bratislavy a studenty z východního Slovenska. Nejkratší cesta například do Košic trvá 9,5 h, ale do Bratislavy 4 h. Přirozeně tomu odpovídají i ceny. Například za autobusový lístek společnosti Student agency zaplatí student cestující do Košic 450 Kč a student cestující do Bratislavy 250 Kč. Například student, který bydlí v Košicích (S, VŠE) říká: „Chýba, ale je to zdlhová cesta domov...nerád cestujem, neznášam cestovanie a jednak to stojí peniaze,

jednak aj našim robím oštaru keď prídem domov, musia prispôbiť si program, stačí tak.“ Proto chodí domů jen jednou za semestr, zatímco student z Bratislavy (J, FHS) je doma téměř každý víkend: *„Nó, momentálne keďže priateľka sa musela odsťahovať kvôli škole, tak skoro každý víkend.*“ Jako i studentka (K, FHS, Bratislava): *„Vieš čo, akokedy no, podľa toho aké mám obdobie, tento akože tieto posledné tri mesiace, tak som chodila raz, dvaraz za 3 týždne. Ale predtým som chodila len raz za mesiac ten minulý rok. Tá Bratislava ono to nie je ďaleko. To musíš rozlišovať, tá Bratislava to je 3 a trištvrte hodiny autobusom, keď idem v piatok 16:30, večer som doma a potom v pondelok ráno keď idem skoro tak som tu v pondelok na obed. Takže v tomto je u tých Bratislavčanov veľký rozdiel.*“ Je třeba ale připomenout, že i finanční možnosti tu sehrávají důležitou roli. Výše citovaný student (J, FHS, Bratislava) má stálou práci a vydělá si 20 tisíc Kč měsíčně. Všeobecně se ale ukázalo, že studenti ze západního Slovenska a středního Slovenska (7 studentů) chodí domů častěji tzn. převážně jednou za měsíc, než studenti z východního Slovenska. Ti chodí nejčastěji domů jednou za 6-8 týdnů (7 respondentů). Dva studenti (oba ze Stropkova) chodí domů na svátky: jako uvádí student (M, VŠE, Stropkov): *„Vianoce, Veľká noc, čo ja viem, prázdniny a medzi Vianocami raz asi, na Všetkých svätých minulého roku – teraz som bol skôr. A tak no, málo.*“ Jeden student (S, VŠE) z Košic cestuje domů jednou za semestr a další studentka (R, VŠE, Brezina) dokonce jen jednou do roka. V jejím případě je ale daná situace způsobena výchovou a životním stylem rodiny: *„Keď som bola v prváku chodila som asi každé dva tri mesiace, potom v druháku asi raz za pol roka a teraz tretí, štvrtý asi tak raz za rok... No, ja som si odvykla, my sme vždycky boli taká rodina, že sme nežili pohromade úplne, takže v podstate otec je inde, mama je inde. Otec je v Nemecku, takže on žije, asi dá sa povedať 10 mesiacov v roku je tam...hm...mama je na Slovensku, ja som v Prahe takže...hm...to, že nie som doma neznamená, že nie som s rodičmi, ja...mama bola teraz v Prahe, otec je častejšie v Prahe.*“ Čas od času ji přijedou navštívit rodiče. Slovenští rodiče však navštěvují své děti spíše příležitostně (z pracovních důvodů, v čase prázdnin). V každém případě sedmi studentů už byli navštívit rodiče v Praze. Student z Prešova (C, VŠE) se ale zamýšlí na tím, proč jeho rodiče ještě nepřijeli do Prahy: *„Ani raz neboli... tak...v podstate, prečo by nedošli...?... prečo tu nedošli...neviem, no tak relatívne Praha je dosť ďaleko, je to finančne predsa len...ako student máš zľavy na nejakú cestu...ako nestudent pre dvoch...vyjde to dosť draho, hm...ak by tu chceli proste u mňa na koleji, u mňa na private keď som býval, tam by to šlo...ale čo sa týka bývania to tiež treba nejako zabezpečiť...a, neviem...ale bol brat za mnou, hm...*“ Tak jako dálka tak i finanční náročnost jsou určitě pro rodiče překážkami, kvůli kterým nepřijedou navštívit studenty do místa studia. Komunikačních možností je ale stále dost a tak rodina

zůstává se studentem v kontaktě přes maily, sms-ky a telefonáty. V intenzitě komunikace s rodinou nesehrává roli ani věk, ani místo narození, ani vysoká škola, kterou student navštěvuje. Tady je stěžejní výchova a vztah k rodičům a rodině, který si student do Prahy přináší a také délka pobytu v Praze. Studenti sami přiznávají, že na počátku udržovali kontakt s rodinou intenzivněji: „*Sms-ky každý deň, tak sa snažím, aby aj oni boli spokojní, to znamená, ja neviem, na otázky odpovedám, oni v podstate píšu mi každý deň...hm... a reagujem kedy sa mi chce, na otázky odpovedám, to som už povedal ☺Maily...hm...zo začiatku veľmi, teraz viacmenej nie, ...hm...volám pri nejakých príležitostiach, narodeniny, meniny, ale...tak no,*“ jak zmiňuje student (C, VŠE, Prešov). Nejčastější formou komunikace s rodinou jsou telefonáty, jednou do týdne volá domů 7 studentů. Jeden student (N, VŠE, Prešov) má ještě intenzivnější kontakt s otcem: „*Nó tak, raz za tri, štyri dni mi zavolá oco, ako taký dlhší rozhovor. Mamka menej často, ona nemá takú možnosť. Oco môže zadarmo volať. Mamka neviem, raz za týždeň a pol až 2 týždne si zavoláme. Občas nejakú sms si napíšeme. Maily nepíšeme, len s otcom maily tiež.*“ Studentka (O, FHS, Košice) se přiznává, že domů nevolá protože je to příliš drahé, ale píše maily: „*E-maily, nó, niekedy každý deň, niekedy raz za týždeň, ale telefóny nie. Obidvaja majú prístup na internet tak ☺... tiež nie(sms), veľmi málo, telefonujeme, väčšinou mi zavolá otec keď prídem do Prahy, že ako som došla, ale to je tak asi všetko.*“ I další student (D, FHS, Ráztočno) upřednostňuje komunikaci mailem: „*Hej...mail s mamkou, sem-tam jej zavolám keď niečo potrebujem alebo opačne.*“ Jiný student preferuje sms (viz výše). I další student (P, LF, Spišská Belá) se „chválí“, že se musí hlásit mamince přes sms: „*Aha...telefonujem, sms-ky, maily nie, ale hlavne sms-ky... dakedy ma mama kontroluje každý deň ☺ ale tak každý druhý deň väčšinou udržujem kontakt.*“ Více než polovina respondentů (10) používá jako prostředek komunikace s rodinou a přáteli e-mail (je to určite velmi dostupný komunikační kanál a na školách bezplatný). Studentka z Bratislavy (K, FHS) se směje: „*Ježiš toto je dobrá téma, moja, moja mama mi píše sms každý deň a e-maily mi oco zase píše tiež skoro každý deň a raz za čas mi zavolajú, oni sú neuveriteľní ako ma chcú stále kontaktovať, takže mi máme ten kontakt fakt ako určite jeden z naj čo budeš mať respondentov, ako fakt☺ Veľmi je to škoda, že tá republika sa rozdelila lebo fakt tieto sumy za tie telefonáty sú vysoké, mohli by byť oveľa nižšie.*“

Co se týká udržování vztahů se starými kamarády, studenti využívají nejvíce formu e-mailů a během pobytu doma se se starými kamarády rádi setkají, jak říká student (P, LF, Spišská Belá): „*To určite, v kontakte s bývalými spolužiakmi, hlavne cez mail komunikujeme ako dosť často, potom komunikujem s kamarátmi, ktorých som si získal tu, Slováckmi, ktorí sú na tých pobytoch. S nimi určite komunikujem, udržujem kontakty stále.*“ Doplňuje ho studentka (K,

FHS, Bratislava): „Vieš čo, nó....v podstate hej, ako s ktorými, že? Ako zo školy vôbec nie, tam som si s nimi nerozumela, takže to vôbec, to nie. Ale čo sa týka mojich tých starých kamarátov tak zopár určite áno.“ Anebo student z VŠE (N, Prešov): „Hej, ešte starými, hlavne so Sekčovčanmi³³. Keď prídem do Prešova tak zavolám jednému nech prídu vonku všetci a sa vždy stretneme, lebo v podstate polka z tých ľudí odišla preč tiež a tá druhá polka tam ostali a ešte tí čo odišli preč tak niekedy sú v Prešove a ja som náhodou tiež doma a sa zídeme. Takže tak všelijak.“ Studenti často charakterizujú staré kamarádství s jistou dávkou smutku, jako něco co už pominulo (I, FHS, Nitra): „Nó...ešte sa to tak oficiálne tvári, že to tam je, tak mám tam ako kamarátky, s ktorými udržiavam mailový kontakt intenzívny, keď prídem domov tak vždy tie najlepšie kamošky čo som mala zo strednej tak sa ich snažím nejak obehnuť. Ale už to nie je také, ako keď som prišla domov a stretli sme sa veľká partia a všetci sme niekam vyrazili. Ale to už má každý nejaké tie svoje záujmy.“ Chlapci tuto skutočnosť prožívajú ešte intenzívnejši, jak již bylo citované na začátku kapitoly. Dalo by se tedy říci, že téma domova je pro dnešní slovenské studenty uzavřeným fenoménem. Domů se rádi vracejí za rodiči, kamarády, oddychnout si a načerpat nové síly, vzpomínajú na dětství s notnou dávkou nostalgie, ale Praha je jejich novým domovem. Snad v nich bude rodná země, Slovensko, přežívat a vrátí se domů až budou starší a „přežijí tu pokojnou starobu“: (R, VŠE, Brezina): „Počítam ešte pár let ostať tu, keď všetko pôjde dobre a uvidím ako sa bude vyvíjať Európa, ako budú vyzerat' v podstate platy a možnosti uplatnenia, uznávania škôl a podobne, ale počítam pár let v Prahe a potom by som rada išla niekam na západ na pár let a potom možno sa vrátiť na Slovensko. Alebo sa vrátiť na Slovensko pred....ale úplne ten najlepší scenár, po pár rokoch v Prahe odísť na západ a tam sa možno usadiť, ale s tým, že udržiavať kontakt so Slovenskom a možno na staré kolená sa vrátiť na Slovensko. Ale neprerušit' kontakt. S Čechmi, keď preruším kontakt tak to mi nevadí, ale so Slovenskom nie, už nie, už sa to tak vo mne nejak prebudilo, a...

Dalším ukazatelem udržování kontaktů s výchozím prostředím je zájem o dění na Slovensku. Čtyři studenti pravidelně sledují situaci na Slovensku politickou, kulturní i sportovní. Jejich informačním zdrojem jsou webové stránky například sme.sk, pravda.sk. V dvou případech studenti poslouchají rádio Twist, které jako jediné ze Slovenských rádií vysílá v České republice. Student (C, VŠE, Prešov) k tomu říká: „Hm....aj športové, aj kultúrne, aj politické hm....na internete...sledujem tlač. Ty stejné informační prostředky využívají studenti, kteří se událostem doma věnují jen příležitostně, ne cíleně, například

³³ Sekčov – prešovské sídlisko

studentka (K, FHS, Bratislava) říká: „*Ja vôbec nesledujem noviny nikde kde sa nachádzam, ale počúvam rádio Twist, ako ja mám rada Rádio 1, ako to také alternatívnejšie, ale nemôžem ho doma chytiť, myslím, že sme rovno pod tým vysielateľom máme zlý signál, takže počúvam tým pádom rádio Twist. Takže niekedy počujem, že čo sa deje na Slovensku, takže cez to a niekedy naši niečo dajú vedieť, ale ako vyslovene, že, nie, nie, nie...Ako ja tie správy nepočúvam nikde v akejkolvek inej reči, takže.*“ Podobne reaguje i studentka (I, FHS, Nitra): „*Nie, ale pozerám, mám internet na izbe, tak každý deň SME.SK, PRAVDA.SK, ako pozerám to, nie úplne všetko, myslím, že keď som bola v Nitre som mala celkom dobrý prehľad o tom čo sa deje, teraz je to také, predsa len, už v tom nežijem, tá politika ma až tak veľmi nezaujíma, že už sa pozerám čo sa stalo a...takto, ale, ale sledujem, keď prídem domov, tak pozriem všetky časopisy doma, aj telku – čo je nové. Čítam si každé ráno tak zbežne čo sa deje doma.*“ Tato studentka se priznává, že doma měla větší přehled o celospolečenském dění. I další studentka (H, FHS, Partizánske) říká, že o politiku se zajímala když byla mladší: „*Nie, nie. Ja som sa o politiku zaujímala skôr keď som bola menšia a teraz už sa nezaujímam ani o české ani o slovenské zvlášť. Ja keď prídem domov, tak otec do mňa natlačí najnovšie informácie aby som bola v obraze, takže mám aký taký prehľad. Keď tak niečo prebleskne, ja si sem tam otvorím nejaký portál na webe, občas si otvorím niečo, pozriem správy. A české ako kedy, no, chodím do spoločnosti, ktorá sa zaujíma o politiku takže občas sa niečo na mňa nalepí, ale...ja sama fakt nevyhľadávam, som skôr v knižkách, ktoré nie sú až také aktuálne, o politickom dianí a tak.*“ Dalo by se tedy říci, že studenti si svůj přehled o domově „sbírají“ z příležitostného surfování na internetu, poslouchání rádia Twist a občas je informují rodiče, se kterými jsou v kontaktu. Z 18 studentů mají skutečně vážný a objektivní zájem o dění na Slovensku jen čtyři (muži).

Často studenti vyhledávají jen určitý druh informací, například student (M, VŠE, Stropkov) pozorně sleduje zápasy Petržalky. Jiný student (N, VŠE, Prešov) zas komentuje, že doma dění sleduje, ale s příchodem do Prahy klesá jeho zájem o informace z domova: „*Kedy jak, že keď prídem napríklad domov na chvíľu tak tam pozerám správy slovenské a tak, to ma vždy začne zaujímať a potom keď prídem do Čiech tak chvíľu zase pozerám tie slovenské veci, potom zase prestanem keď už som dlho preč, takže tak všelijak.*“ Pět studentů se priznalo, že se vyhledávání informací o událostech na Slovensku vůbec nevěnují. Studentka (O, FHS, Košice) říká: „*Nie, nie, ja nesledujem dianie ani v Čechách ani na Slovensku, nemám na to čas...keby som na to...sem-tam si pozriem televízne noviny, máme české programy, ale...ja ani nejak ...ani doma som to nejak...neviem, proste už keď ten čas mám tak ho radšej využijem nejak inak. Na druhej strane ma to mrzí, že nemám vôbec prehľad niekedy, ale...nie.*“ Další

student (S, VŠE, Košice) má podobný názor: „*Keď som doma tak samozrejme to sledujem, lebo či chcem alebo nechcem prídem s tým do kontaktu, ale keď som tu, tak nie. Politika ma otravuje.*“ Studentka (E, FHS, Banská Bystrica) je taky k dění lhostejná: „*Hm...ani nie, občas sa ku mne niečo dostane, ale aby som tak cielene išla za niečím tak to nie.*“ Co je však příčinou tak malého zájmu o dění v rodné zemi? Možná jsou mladí Slováci rozhořčení a zklamáni z ekonomického a politického dění na Slovensku. A možná se už natolik cítí v Praze „jako doma,“ že jednoduše necítí potřebu zajímat se o dění na Slovensku. Student (D, FHS, Ráztočno) říká: „*Tak to hej, vnímam to, len sa ma to tak nedotýka akoby som bol doma, dajme tomu, že teraz ma vôbec netrápi, že ako...čo sa deje v školstve, hej, aj keby ma malo, ale momentálne ma to netrápi, pretože tam do školy nechodím, nech si tam robia čo chcú.*“

Podobně i české dění sleduje jen pět studentů pravidelně, ostatní příležitostně a tři studenti dění vůbec nesledují. Student (L, LF, Opatovce n/Nitrou), který se zajímá o události v ČR říká: „*To tiež, no tak som jeho súčasťou takže v tom žijem...no a tak zároveň sa väčšinou dozviem kopu informácií a inak nejako žeby som mal prehľad to nemôžem povedať. Ale je to asi rovnocenné Slovensko, Česko.*“ Pro většinu studentů ale platí věta „keď vidím, pozriem“ jak říká studentka (F, LF, Levice). Studenti využívají stejné informační prostředky jak při sledování slovenského dění: webové stránky, rádio. Jedna studentka čerpá informace z deníku Metro a další se přiznává, že Mladou Frontu si koupí většinou ve čtvrtek, když obsahuje přílohy. Dva studenti VŠE (jedna žena a jeden muž) sledují politické dění, protože to potřebují do školy: „*Vieš čo, teraz v poslednej dobe ani nie, lebo väčšinou si školu dávam dokopy, ale mám taký predmet kedy rozoberáme také veci z novín a tak, takže sledujem. Takže iba keď to potrebujem...ale keď mám voľný čas a a keď som mal voľný čas ešte predtým tak furt si pozriem nejaké tie správy čo sa deje,*“ na to student (M, VŠE, Stropkov). Přidává se k němu jeho spolužačka: „*České dianie...som sledovala v rámci školy, trebárs politická situácia, Stanislav Gros, na to som písala nejakú prácu, potom keď....som mala problém odpovedať na otázku o legislatíve tak pred skúškou to urobím, aby som vedela aká je inflácia...Ale poslednú dobu ma zaujíma viac Slovensko ako Čechy, takže mňa obecne, keď mám pravdu povedať, nesledujem ani Slovensko ani Čechy, ale sledujem čo sa deje vo svete, a čo sa deje v Európe ako celku, aby som podľa toho vedela, lebo si myslím, že po rokoch to bude oveľa dôležitejšie, aby som rozumela týmto veciam, ale...hm...Čechy ma nezaujímajú a Slovensko, trošku, ale...je to možno 10% z toho, čo ma zaujíma Európa.*“ O tom jak studenti využívají svůj volný čas píše kapitola 4.5.

4.5. Vyrovnání se se ztrátou rodinného zázemí.

Přechod studenta ze střední školy na vysokou, si určitě vyžaduje značnou dávku přizpůsobení se – studenty čeká nový systém výuky, nový pedagogové, nový kolektiv... Nepochybně když se student rozhodne studovat i v jiné krajině, je to pro něj o to těžší – nachází se v novém prostředí, poznává nové přátele, od jistoty, kterou mu doposud poskytovala rodina je vzdálený. Jaké „náhrady“ si slovenský student hledá - jak tráví svůj volný čas, jaký přátelský okruh si volí?

Nepochybně znovu tu sehrává svoji úlohu Praha jako město mnoha možností, slovenští studenti s oblibou navštěvují pražské kina a divadla, koncerty a galerie, české „hospůdky“ (které by žádný student nedokázal pojmenovat jako „krčmičky ☺“). Studentka FHS (H, Partizánske) na otázku kde tráví svůj volný čas odpovídá: *„Do hospody samozrejme ☺ Sa mi strašne páči fenomén českých hospod, že tam môžeš ísť na obed a na Slovensku to fakt nie je, že by si sa najedla za lacné peniaze a pivo tu majú výborné, takže ja celkom často chodím. Ja som taký pivný typ.“*

Ze sportovních aktivit je nejvyhledávanější bazén (v 4 případech). Mužská část respondentů si ráda zahraje fotbal, jde se podívat na hokej, zatímco ženy preferují aerobic. Dále jsou to aktivity jako volejbal, thai-chi, jízda na kole, kurzy sebeobrany, bowling, frisbee a bruslení. Studentka FHS (H, Partizánske) říká: *„Chodím plávať...sama ☺ Na bowlingu som bola, na klzisko chodievame v zime, ako občas si len tak vyjdeme von, že si proste vyjdeme na Letnú a tam hráme „frisbee“ a pri tom sa opijeme ☺ A chodievam do kina občas, na koncerty. No Praha je úplne krásne veľké mesto a ja si to teraz tak uvedomujem ako som v tom motely. Máš tu strašnú kopu možností kam ísť. V divadle som nebola, čo je strašne veľká hanba. Som strašne chcela ísť do Cimrmana, ale tak sa mi nepodarilo ešte.“*

Čtyři studenti vzpoměli svou vášeň po procházkách po Praze. Tři studenti najraději tráví čas doma s partnerem a při vínku se rádi podívají na dobrý film: *„Takto vo voľnom čase...já, celkovo s priateľom sme takí, že nie sme nejaké typy že by sme cez víkendy do rána žúrovali, radšej si večer pozrieme film, kúpime dobré vínko, alebo chodíme veľa na výlety, keď sme mali čas tak sme chodili po okolí Prahy, Čiech, mesta. Teraz je času menej, bohužiaľ, a potom keď je nejaká párty tak ideme na párty ale nie je to často...alebo chodíme si niekde sadnúť na pivko,“* říká studentka FHS (O, Košice). I další student FHS (D, Ráztočno) se vyjadřuje podobně: *„...ale tak ideme von niekam, buď sa prejsť alebo na „jedno“, alebo na članky na*

Vltavu, alebo do kina, alebo na výstavu. Ale väčšinou nemám čas lebo buď som v práci, alebo musím do školy robiť niečo.“ A to je práve problém – čas. Studenti si veľmi často sťažujú na nedostatok času a taky financií. Samozrejme pri trávení voľného času je také dôležité jestli chodí do práce alebo majú partnera a v neposlední radě i kde bydlí. Je prirodzené, jak posledně citovaný student uvedl, že když celý den stráví v práci a bydlí v bytě s přítelkyní, zřejmě jeho trávení volného času bude vypadat trochu jinak než volný čas studenta bez závazků na koleji. Například student LF UK (P, Spišská Belá) – bez přítelkyně, který bydlí na koleji popisuje svůj volný čas takto: „*Nó, ...keď nájdem príjemných ľudí.... som schopný fakt s nimi kecať, mi je jedno kde, napríklad teraz susedka, strašne často som u nej, alebo často vybehnem hore na....na izbách často kecáme. Alebo...dlho sme už nikde neboli na pive, vidíš ☺ takže inak nie ani, iba takto,...alebo možno na diskotéky, no to nechodím veľmi. Nevie.*“

Dva studenti z Bratislavy a jeden student z Prešova si pochvalují pestrost kulturních a sportovních možností v Praze oproti jejich rodným městům (Bratislava, Prešov). Student FHS (J, Bratislava) říká: „*Tu v Prahe chodím plávať, je tu výborná plaváreň to si veľmi cením oproti Bratislave. V Bratislave je len jedna plaváreň a aj tá je dosť rozbitá a človek si tam nie vždy zapláva.*“ Anebo: „*Ideme na pivko, alebo na nejaký koncert, alebo na nejaké...minule prekvapivo pre mňa, čo som veľmi rád, som sa dostal na dostihy...Ale to fakt, po dlhom čase mimo toho všetkého ☺ čo tu teraz prebieha, tak niečo také, čo fakt tu v Prahe môžem využiť a doma by som to nevyužil, lebo dajme tomu, nejaký ten koncert je tam a tam aj v Prešove, ale nejaké také udalosti športové čo v Prešove nie sú, a bolo v pohode,*“ říká student VŠE (C, Prešov).

Studenti také chodí ve svém volném čase nakupovat (Zličín, Metropola): „*Vieš čo, no môj voľný čas, ako som tam na tom Žižkove tak chodím občas do tej Metropole, občas do nejakého kina, niekedy sú tam celkom zaujímavé také tie festivaly čo nemáme v Bratislave. Teraz bol festival čo má FAMU tak to bolo veľmi zaujímavé,*“ komentuje studentka FHS (K, Bratislava). Tabulka 5 ukazuje kde tráví studenti svůj volný čas.

„ Jak tráví slovenští studenti svůj volný čas“

Respondent	finanč. příspěvek	jiné finanč. prostriedky	volný čas
	od rodičů		
Adela, 22 let, VŠE, Stropkov	5000 Kč	10 tis. Kč/r., brigády (2 tis.Kč/měs.)	divadlo, koncerty
Barbora, 22 let, LF, Bardejov	4-5000 Kč	brigády (1 tisíc Kč/měs.)	kino, divadlo, procházky,
			volejbal, bazén, kolo
Cyril, 23 let, VŠE, Prešov	5000 Kč	brigády (1-2-krát/měs.)	pivko, koncerty

Daniel, 26 let, FHS, Ráztočno	0 Kč	práce (10 tis.Kč/měs.)	procházky, pívko, kino, lodičky,
			výstavy
Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica	5000 Kč	-	koncerty, kino, divadlo
Františka, 23 let, LF, Levice	5000 Kč	brigády (4 tisíc Kč/měs.)	sport, kino
Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa	6000 Kč	brigády (1-2 tis.Kč/měs.)	pívko
Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske	0 Kč	práce (9-10 tis.Kč/měs.)	pívko, bazén, bowling,
			kluziště, frisbee, divadlo
Ivana, 20 let, FHS, Nitra	4000 Kč	práca (4 tisíc Kč/měs.)	pívko, kino, aerobic, pizza
Ján, 25 let, FHS, Bratislava	0 Kč	práca (20 tis. Kč/měs.)	koncerty, párty, galerie, bazén
Katarína, 26 let, FHS, Bratislava	6000 Kč	stipendium, granty	kino, film. festivaly, nákupy
Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou	4500 Kč	brigády (1500 Kč/měs.)	posilovna, fotbal
Martin, 22 let, VŠE, Stropkov	5000 Kč	práce (1-2 tis. Kč/měs.)	kino, divadlo, hokej, koncerty
Norbert, 23 let, VŠE, Prešov	5000 Kč	brigády (2 tis. Kč/měs.)	párty, pívko, bazén, kino
Oľga, 21 let, FHS, Košice	3500 Kč	10 tis.Kč/r.,práce (2-4 tis.Kč/měs.)	procházky, vernisáže,
			koncerty, doma-DVD
Peter, 22 let, LF, Spišská Belá	6000 Kč	brigáda-příležitostně	debaty na koleji
Radka, 22 let, VŠE, Brezina	8000 Kč	-	galérie, kino, sport
Slavomír, 23 let, VŠE, Košice	6000 Kč	stipendium (1200 Kč/měs.)	divadlo, kino, pívko

Tab.5

Na otázku o kamarádech, se kterými tráví svůj volný čas, respondenti odpověděli velmi různě, v každém případě ale nikdo z nich nemá dojem, že by se českým kamarádům vyhýbal. Jak studenti říkají: nezáleží na tom, jestli je to Čech nebo Slovák, ale na tom jaký je to člověk a jak si spolu rozumějí. Napříč tvrzením, že českému kamarádství se nevyhýbají, jejich přátelský okruh je převážně slovenský jak potvrzuje student LF UK (L, Opatovce n/ Nitrou): „*To je pomiešané, vhladam k tomu, že tu sme fakt na tej Jednote je nás dosť tých Slovákov, tak je tu prevažne, som v tej slovenskej komunite, ale tak sú tu tí Moraváci sú tu Česi, takže aj s nimi bezproblémov.*“ Podobně se vyjadřuje i student VŠE (N, Prešov): „*Nie je tam žiadna bariéra, je tam trošku problém v tom, že my sme prišli viacerí čo sme sa poznali Slováci. Tým pádom sme spoznali asi aj menej Čechov než Slovákov v podstate. Poznám tu určite viacej Slovákov ako Čechov, ale poznám zopár a v pohode a veľmi si s nimi rozumiem.* Je tedy velmi důležité kde student bydlí a kde pracuje. Jestliže bydlí na koleji se slovenskými spolužáky – které dokonce poznal ještě před nástupem do Prahy, je přirozené, že bude mít víc kamarádů Slováků. A když chodí do práce kde je kolektiv český, má i český okruh známých

jako popisuje studentka FHS (K, Bratislava): „*Ako bývanie, neviem, a čo sa týka...nejaký rozdiel tak mmm...takto, ja mám pomerne veľa ako českých známych, kamarátov, ako čo sa bavím s ostatnými Slovákami. Je to tou školou, lebo tu rok sme vlastne všetci rovnako starí a robíme na takých zábavných projektoch, takže cez tú školu sa ako máme radi. Takže toto sú tí moji českí kamaráti a mimo školy vlastne toľko Čechov nemám ako známych,*“ tato studentka trávi nevíce času s česko-slovenskými kamarády. Další studentka FHS (O, Košice) má také český okruh známych kvůli práci: „*...ako aj kamarátov čo tu mám sú väčšinou Slováci. A ako takých tých zo školy, z roboty, mám kamarátov čo sú zase Česi, takže trávim čas aj s Čechmi á...čo ja viem, nikdy som sa nestretla s nejakou bariérou, niekedy to je naopak, že keď som v tej českej partii tak Česi na mňa hovoria po slovensky, čo som prekvapená, že by som čakala, že skôr ja sa budem toto...ale tak oni to myslia asi skôr zo srandy ☺.*“ Jiná studentka (H, FHS, Partizánske) má jak českou partu tak i slovenskou: „*Mám väčšinu kamarátov Slovákov, ako Slovákov nevyhľadávam, veď vieš aké všelijaké je to na koleji, ale keď som sa dostala do nejakej party, ktorá už bola vytvorená tak to boli Slováci, ale mám aj niekoľko českých kamarátov, ale nerozlišujem nejak tak, kto by bol lepší, alebo že by som to rozlišovala podľa národností. Bývam s Čechom teraz napríklad, bývam s Čechom na jednej izbe a je to úplne ideálne. Keď sa tak teraz na d tým zamyslím tak mám aj českú partiu, ja mám niekoľko tých partií ľudí kde chodím von ☺ a jedna parta je vyslovene česká, že som tam ja a možno ešte jeden Slováč. A chodím za nimi rovnako rada ako za ostatnými.*“

Z 18 respondentů, jen dvě studentky otevřeně řekli, že mají více kamarádů Čechů. Obě studentky (jedna z LF UK-B, Bardejov, jedna z VŠE-R, Brezina) ale navíc projevují na rozdíl od ostatních studentů velkou snahu naučit se mluvit česky a jedna z nich od příchodu do Prahy i bydlí s Čechy. Úplně opačnou situaci naznačuje student VŠE, který si myslí, že Češi nemají zájem navazovat kontakty se Slováky a na českou uzavřenost naráží i student FHS (D, Ráztočno). Na otázku jestli má nebo nemá dobré české kamarády odpovídá: „*100% kamarátstvo nie...akože sú dobrí kamoši, ktorým keď zavolám sa stretne a môžeme ísť von, ale není to ono. Ale vôbec to nie je tým, žeby boli Česi, alebo žeby boli nejakej inej národnosti.*“

Velmi překvapujícím bylo zjištění, že slovenští studenti se absolutně nezajímají o slovenskou spolkovou činnost v Praze³⁴. Vůbec necítí potřebu vyhledávat krajany,

³⁴ Krajanské spolky: Česko-slovenská scéna, Demokratická aliance Slovákov, Folklórne združenie „Púčík“, Slovenský evanjelický a.v. cirkevní sbor v Praze, Historická skupina přímých účastníků SNP, Klub slovenské kultury, Obec Slováků v ČR, Slovenské folklórne združenie „Limbor“, Slovensko-český klub, Spolek „Detvan“, Spolek M.R. Štefánika, Spolek přátel slovenského divadla, Svaz Slováků v ČR. Krajanské časopisy: Korene, Listy, Slovenské dotyky. Více na web stránce: <http://www.slovak.cz>.

vyzdvihovat Slovensko a slovenštinu, spolupracovat na krajaňských aktivitách. Ikdyž devět respondentů už slyšelo o existenci Slovenského institutu v Praze, nezaujímá je. Studentka FHS (K, Bratislava) tuto situaci komentuje takto: *„Ja sa dobre cítim... a nemám rada akékoľvek združovanie teda do nejakých skupín, ktoré prislúchajú k niečomu, či už je to náboženstvo, či už je to národnosť, či už je to niečo...nevidím dôvod, asi je to iné keby som bola úplne v nejakej cudzine, kde si s tými ľuďmi nemôžem povedať... a cítim sa príjemnejšie s ľuďmi, vieš, že kvôli reči a emóciám a neviem čomu. Ale ako nevidím fakt ten dôvod prečo by som to mala robiť. Ako keď mi niekto povie, že niekto z Bratislavy koho poznám, že je v Prahe, tak si ho zvyknem akože nieže vyhľadať, ale tak poteším sa, ale niekedy aj niekoho vyhľadám ale ako členka nie.“* Studenti se v Praze vlastně cítí jako doma, mohou se kdykoli vrátit, mají tady své slovenské kamarády. Nevidí důvod proč by se měli združovat, na rozdíl od studentů v 19. století, kteří v pražském prostředí viděli místo úniku před maďarským tlakem a místo kde se mohli samostatně duševně i profesionálně vyvíjet, a místo kde také mohli upevňovat česko-slovenské kontakty, které byly tak důležité pro 1. Československou republiku. Politicko-společenské a i kulturní poměry se však změnili, slovenští studenti v Praze dnes vidí „jedno z velkoměst“ kde by mohli studovat. Faktem však zůstává, že národní uvědomění a hrdost jim na rozdíl od studentů 19. století chybí. Co zůstává společné studentům 19. a 21. století je národní symbol Slovenska - Tatry. Dnešní studenti jsou apatičtí a znechucení jak z politické tak i z ekonomické situace Slovenska, o jeho budoucnost nejeví velký zájem. Uvědomují si své výhody jazykových znalostí a otevřenosti Evropy. Když je jim smutno po něčem „slovenském“ je to právě rodina. Neúčast ve slovenských spolcích tedy může být odůvodněná i „nostalgičtým“ vztahem mladých Slováků ke Slovensku. Potvrzují to i jejich plány do budoucnosti, když studenti nevidí svoje další působení na Slovensku. Chtějí povětšinou zůstat v Praze nebo plánují pracovat dokonce dále na západě. Další možností vysvětlení „fenoménu neúčasti v spolcích“ by mohla být snaha přehlušit pocit méněcennosti, který je markantní u mnohých studentů.³⁵

IV. Závěr.

Předpoklady adaptačního procesu slovenských studentů vytvářejí vhodné podmínky pro samotný proces adaptace. Jazyková blízkost obou národů, rodinná podpora, motivace k studiu v Praze i dějinný odkaz bývalého Československa pozitivně ovlivňují úspěšnou

³⁵Bliže o pocitu méněcennosti v kapitole 3.3.

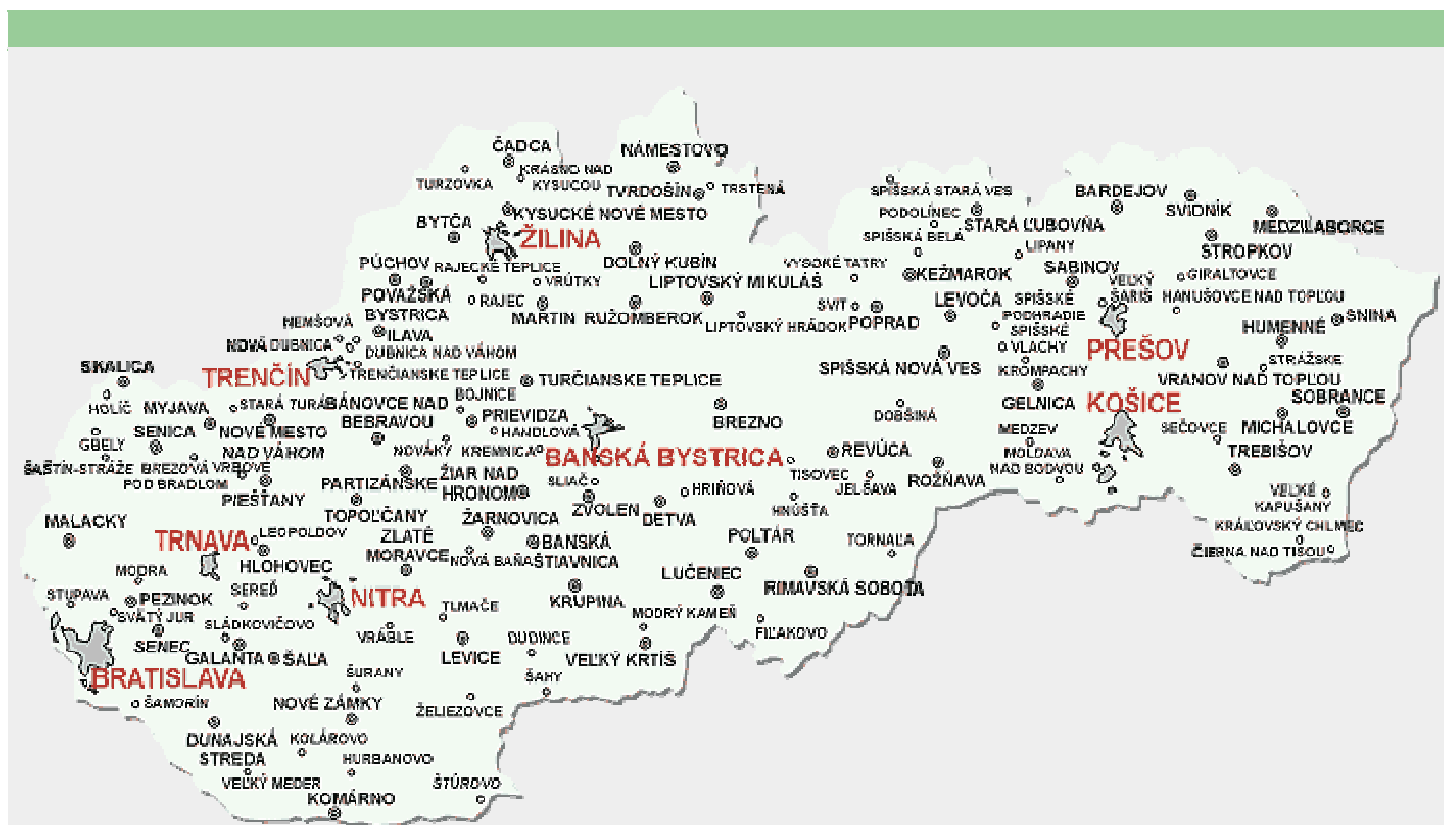
adaptaci slovenských studentů v pražském prostředí. Jediným problémem se zdá být obraz dějin v očích studentů kdy adaptační proces probíhá s vědomím společné československé minulosti a pocitu „méněcenného“ postavení Slováků v ní. Tato okolnost se úzce spojuje se stereotypy, které si s sebou studenti nesou jako celkově vůči České republice, tak vůči Čechům. Na jedné straně tedy společná okolnost česko-slovenská přispívá kladně v adaptačním procese („máme k sobě jazykově, mentalitně i historicky blízko“) u studentů pročeskoslovensky orientovaných. Na druhé straně u studentů obhajujících rozdělení Československa není sice brzdou v adaptaci, ale neprojevuje se ani „vřelým nadšením“ vztahu k České republice. Taký problém perspektiv slovenských studentů často ovlivňuje adaptační proces. Mnozí studenti plánují po ukončení studia odejít do zahraničí a Prahu tedy chápou jako jakýsi „odpichový mostík“. V každém případě podmínky na kvalitní studentský život, studium, práci a kontakt s rodinou mají vhodné, nejvíce jsou to mladí lidé přizpůsobující se rychle a tak jim v adaptačním procesu žádný významný faktor nebrání. Většinová společnost (hlavně starší generace) je navíc jako „potomky Československa“ přijímá velmi srdečně.

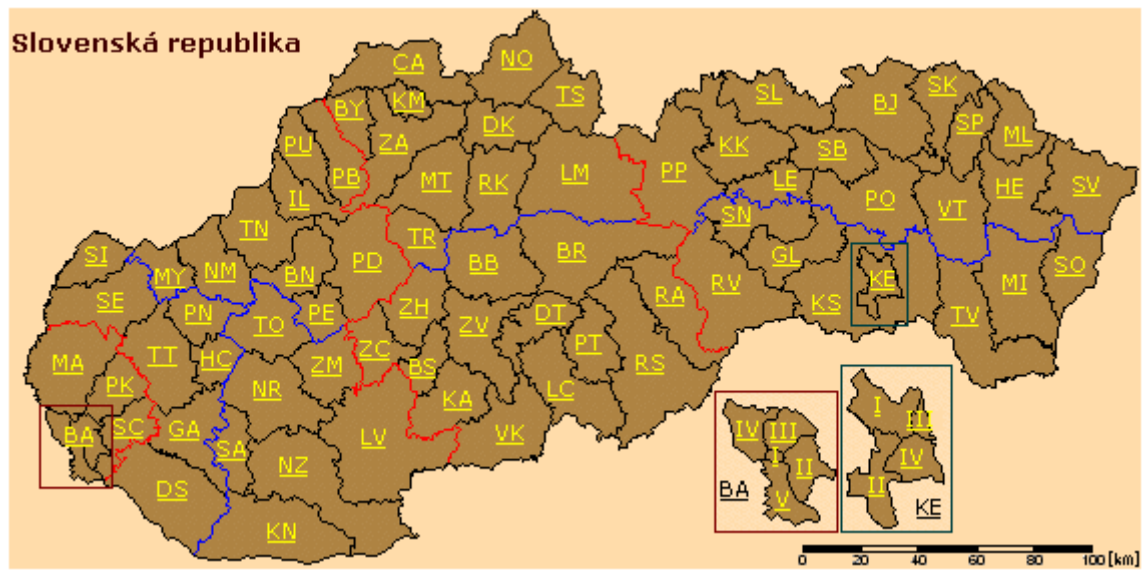
Príloha 1.

Rodné mestá respondentov a mapa Slovenska.

Mesto/obec	Počet obyv.	Celkový prírastok (úbytok) obyv.	Ek. aktívne obyv.	Nezamestnaní
Bratislava	428 672	- 378	238 199	21 048
Košice	236 093	- 275	125 049	23 931
Prešov	92 786	- 380	46 559	10 028
Banská Bystrica	83 056	- 257	44 363	5 707
Nitra	85 742	- 396	45 768	7 437
Levice	36 538	- 166	19 645	4 514
Bardejov	33 247	- 2	17 108	4 028
Partizánske	24 907	- 105	13 844	2 881
St. Ľubovňa	16 227	- 50	7 972	1 625
Stropkov	10 874	7	5 566	1 455
Spiš. Belá	6 136	57	3 109	796
Opatovce n/Nitrou	1 471	- 3	746	107
Ráztočno	1 237	- 22	580	94
Brezina	702	0	333	104

Tab. č. 3

Príloha 2.

Osnova.

1. Čo vás motivovalo k štúdiu práve v ČR?
2. Ako dlho ste v ČR, na akej VŠ študujete, aký je váš obor a ročník štúdia?
3. Z akej oblasti Slovenska pochádzate? Aké je zamestnanie vašich rodičov?
4. Ak by ste si mali vybrať krajinu kde by ste chceli študovať, ktorá by to bola a prečo: ČR, SR, Nemecko, Francúzsko, USA, Austrália, iná krajina? Ktoré krajiny by to neboli a prečo?
5. Akými jazykmi hovoríte, uveďte aj stupeň znalosti?
6. Uvažovali ste o tom, čo by ste chceli robiť v budúcnosti (po skončení VŠ) a kde by ste chceli bývať?
7. Ako si obstarávate bývanie? Bývate na koleji, v podnájme, u príbuzných?
8. Bývate sami, alebo so slovenskými spolužiakmi (kamarátmi inej národnosti...)?
9. Aké sú vaše náklady na bývanie a vaše celkové výdaje na život a štúdium v Prahe ?
10. Aké je zamestnanie vašich rodičov ?
11. Štúdium vám hradia rodičia, alebo si privirábate brigádami, príp. máte stálu prácu ? Ako často chodíte na brigády a aký druh brigád si vyberáte, kto vám ich sprostredkúva?
12. Poberáte prospechové, sociálne, alebo iné štipendium? Ste informovaný o možnostiach a podmienkach získavania štipendia na vašej VŠ?
13. Sú pre vás (ako slovenského studenta) potrebné iné doklady na vybavovanie administratívnych záležitostí (preukaz do knižnice, žiadosť na kolej...) ako pre domácich študentov?
14. Ako často jazdíte domov a pri akých príležitostiach ?
15. Navštevujú vás rodičia ? Ak áno uveďte ako často, pri akých príležitostiach ? Ak nie, z akého dôvodu vás neprídu navštíviť ?
16. Akým spôsobom a ako často komunikujete s blízkymi, priateľmi na Slovensku ?
17. Kde a s kým trávite svoj voľný čas? Stretávate sa aj s kamarátmi Slováckmi/Čechmi?
18. Máte priateľa/ku Slováka/Slovenku, Čecha/Češku, prípadne inej národnosti? Zoznámili ste sa počas štúdia na VŠ?
19. Páči sa vám Praha? Ktoré miesta navštevujete, akých kultúrnych/športových/zábavných aktivít sa zúčastňujete? Čo sa vám nepáči na živote v Prahe a prečo?
20. Páči sa vám štúdium na VŠ, štýl výuky, prístup pedagógov, spolužiakov? Čo sa vám nepáči na VŠ štúdiu a zmenili by ste to?
21. Sledujete dianie (politické, kultúrne, zábavné) na Slovensku? Z akých infomačných zdrojov (tisk/Tv/rozhlas/internet...) a prečo?
22. Sledujete dianie (politické, kultúrne, zábavné) v Čechách? Z akých infomačných zdrojov (tisk/Tv/rozhlas/internet...) a prečo?
23. Počuli ste, ste informovaný o slovenskej spolkovej činnosti v Prahe? Viete, že v Prahe je Dom slovenskej kultúry?
24. Ste členmi slovenského/českého spolku? Ak áno, uveďte akého? Koľko času venujete proslovenským aktivitám?

25. Aká je vaša národnosť?
26. Snažíte sa rozprávať česky, alebo slovensky? Uved'te prečo a na akých miestach (v obchode/ v škole)?
27. Stalo sa vám, že ste rozprávali slovensky a nerozumeli vám? Ako ste to riešili?
28. Čnie sa vám po domove? Čo, kto vám najviac chýba?
29. Skúste popísať typického Slováka? (povaha, vlastnosti, prednosti a nedostatky)?
30. Skúste popísať typického Čecha? (povaha, vlastnosti, prednosti a nedostatky)?
31. V čom je podľa vás Čech, ČR príkladom pre Slováka, SR ?Čo by sa naopak nemalo prenášať z Čiech na Slovensko?
32. V čom je podľa vás Slováč, SR príkladom pre Čecha, ČR? Čo by sa naopak nemalo prenášať zo Slovenska do Čiech?
33. Čo sa vám najviac páči v Čechách a čo si najviac ceníte na českých ľuďoch? Čo sa vám naopak najviac nepáči a prečo?
34. Ako hodnotíte bývalé Československo? Myslíte si, že bolo prínosom/ťarchou pre Čechov/Slovákov ? Odôvodnite svoje tvrdenie?
35. Zúčastňujete sa volieb na Slovensku? Akú politickú stranu volíte a prečo ?
36. Aké sú podľa vás symboly Slovenska?
37. Aké sú podľa vás symboly Čiech?
38. Na čo ste hrdý/á zo slovenských a československých dejín? Čo bolo podľa vás "čiernym bodom" slovenských a československých dejín? Svoje tvrdenie odôvodnite?
39. Kto bol(je) podľa vás najvýznamnejšou osobnosťou a)Slovenska, b)Československa, c) Čiech? Odôvodnite?
40. Kto podľa vás tieni(tienil) dobrému menu a)Slovenska, b)Československa, c)Čiech? Odôvodnite?

Príloha 3.

Zoznam kódov respondentov³⁶.

A...Adela, 22 let, VŠE, Stropkov

B...Barbora, 22 let, LF, Bardejov

C...Cyril, 23 let, VŠE, Prešov

D...Daniel, 26 let, FHS, Ráztočná (okr. Prievidza)

E...Eva, 21 let, FHS, Banská Bystrica

F...Františka, 23 let, LF, Levice

G...Gustáv, 23 let, FHS, Stará Ľubovňa

H...Hedviga, 22 let, FHS, Partizánske

I... Ivana, 20 let, FHS, Nitra

J...Ján, 25 let, FHS, Bratislava

K...Katarína, 26 let, FHS, Bratislava

L...Ladislav, 21 let, LF, Opatovce n./Nitrou (okr. Prievidza)

M...Martin, 22 let, VŠE, Stropkov

N...Norbert, 23 let, VŠE, Prešov

O...Oľga, 21 let, FHS, Košice

P...Peter, 22 let, LF, Spišská Belá (okr. Kežmarok)

R...Radka, 22 let, VŠE, Brezina (okr. Košice)

S...Slavomír, 23 let, VŠE, Košice

³⁶ Mená respondentov sú kvôli anonymite osobných údajov vymyslené.

Zoznam použitej literatúry.

- Robek, A.** 1988: *Přípravné materiály k slovníku etnických procesů*. Praha.
- Disman, M.** 1993: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Soukup, V.** 2000: *Přehled antropologických teorií kultur*. Praha.
- Sommer, K. Šrajeroová, O.** 1997: „Stručný nástin postavení Slováků v českých zemích po roce 1945“, In: Sokolová, G. Hernová, Š. Šrajeroová, O. (ed.), *Česi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Šenov u Ostravy: Slezský ústav Slezského zemského muzea.
- Prokop, R. Šrajeroová, O. Sommer, K. Gímeš, E.** (ed.) 1998: *Slováci v ČR po r. 1945*. Šenov u Ostravy: Slezský ústav Slezského zemského muzea.
- Kováč, D. a kol.** 1990: *Kolejáci. Slovenskí studenti v Štefánikovej kolejí v Prahe*. Bratislava.
- Rychlík, J.** 1997: *Česi a Slováci ve 20. století. Zv.1., Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, Praha: Ústav T.G. Masaryka.
- Rychlík, J.** 1998: *Česi a Slováci ve 20. století. Zv.2., Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, Praha: Ústav T.G. Masaryka.
- Nosková, H.** 2001: *O původu Slováků v českých zemích*. Praha. Klub slovenskej kultúry.
- Hans Henning, Hahn** 2002: *Stereotyp, Identitat und Geschichte*. Mnichov.
- Hroch, M.** 2004: „Národní tradice a identita“, In: *Lidé města*, 1. Praha: Fakulta humanitních studií.
- Luther, D.** 2004: „Česká komunita v Bratislave 20. storočia. Premeny majoritných a minoritných pozícií v spoločenstve mesta“, In: Luther, D. Salner, P.: *Menšiny v meste. Premeny etnických a náboženských identít v 20. storočí*. Bratislava.
- Sokolová, G.** 1997: „O vzájemných vztazích mezi Čechy a Slováky“, In: Sokolová, G. Hernová, Š. Šrajeroová, O.: *Česi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea.
- Myslivcová, Magdalena** 2005: „Co je domov?“ *K analýze fenoménu domova u tří generací vysídlelců z obce Křtěnov u jaderné elektrárny Temelín*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií.
- Bausinger, H.** 1990: „Heimat in einer offenen Gesellschaft. Begriffsgeschichte als Problemgeschichte“. In Cremer, Will. Klein, Ansgar (ed.). *Heimat. Analysen, Themen, Perspektive*. 1. vyd. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, Řada Schriftenreihe, sv. 294/I.

Hanák, V. 1967: *K některým problémů zkoumání „pocitu domova“ s přihlédnutím k pohraničí.* Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta osvěty a novinářství.